DEPARTEMENT OMGEVING

TWAALFDE OPROEP 2020
SUBSIDIE STRATEGISCHE PROJECTEN IN UITVOERING VAN HET RSV
(BVR 5 oktober 2007)

dossiernummer

datum van ontvangst

DEPARTEMENT OMGEVING

Ter attentie van dhr. Tom De Saegher, afdelingshoofd
Afdeling Gebiedsontwikkeling, Omgevingsplanning en
– Projecten
Koning Albert II-laan 20 bus 8,
B-1000 Brussel

In samenwerking met:

Aanvrager: Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete

Uw kenmerk :

Datum : 09 juli 2020

Subsidiëring van strategische projecten in uitvoering van het RSV

Geef een samenvattende beschrijving van het strategisch project
(maximaal 300 woorden)

IN DE VORM VAN EEN PERSBERICHT !!!!

Deze tekst kan ook gebruikt worden in eventuele communicatie rond deze aanvraag, bijvoorbeeld in geval van selectie

Onder het motto '*Méér veerkracht in de vallei*' schakelen de partners in de vallei van de Kleine Nete (opnieuw) een versnelling hoger.

In 2015 keurden alle actoren in de vallei een intentieverklaring Kleine Nete goed. Samen spraken ze de ambitie uit om de vallei van de Kleine Nete zo in te richten en te beheren dat ze de toekomstige schokken inzake klimaatverandering kan opvangen en tegelijkertijd kan blijven instaan voor voedsel-, water- en energievoorziening, waterberging en behoud van biodiversiteit, erfgoed en landschappelijke kwaliteit.

Het eerste strategisch project Veerkracht in de vallei van de Kleine Nete bleek een belangrijke hefboom met heel wat extra dynamiek en concrete realisaties als resultaat. Niettemin, de uitdagingen in de vallei blijven groot. Lang niet alle doelen zijn gerealiseerd. Meer nog, er komen ook uitdagingen bij: de structurele verdroging die in de afgelopen zomers zicht- en tastbaar werd. Inspanningen uit het verleden dreigen verloren te gaan als we niet ingrijpen.

Daar ligt dan ook meteen de ambitie: ook de komende jaren samen verder werken in de vallei en samen de nieuwe uitdagingen het hoofd bieden. Opnieuw zetten we in op **3 concrete focusgebieden** als katalysator en voorbeeld voor een verdere geïntegreerde gebiedsontwikkeling in de vallei. Nieuw is de aanpak via **4 vallei-brede klimaatprogramma's** die een concreet antwoord moeten bieden op gedeelde uitdagingen en opgaves.

Klimaatprogramma's:
- Aanpak verdroging en ontharden
- Herstellen bodemsysteem
- Bebossen en groenblauw dooraderen
- Recreatief ontsluiten en verbinden

Focusgebieden:
- Bollaak
- Olens Broek
- Bovenlopen

Met een verruimd partnerschap en de gouverneur als trekker zetten we een volgende stap in een geïntegreerde gebiedswerking waarbij we samen de maatschappelijke en ruimtelijke vraagstukken vanuit een bovenlokale dimensie aanpakken.

1. Beknopte omschrijving 'strategisch project'

Het subsidiebesluit vermeldt de definitie van een strategisch project als: *"Een project met een **integrale en ruimtelijke** invalshoek dat **gebiedsgericht** en **over sector- of bestuursgrenzen** heen actief wil bijdragen tot de versterking van de kwaliteit van de ruimtelijke **structuur**. Het moet op korte of halflange termijn **uitgevoerd** kunnen worden. Door de uitvoering van strategische projecten te **stimuleren** en er meer actief op in te zetten in het kader van (ruimtelijke) planningsprocessen verhoogt het draagvlak voor de ruimtelijke ordening, en de planning in het algemeen, en wordt een **voorbeeldfunctie** gecreëerd."*

- Motiveer beknopt waarom uw project valt onder de definitie van een strategisch project zoals in het subsidiebesluit beschreven en op welke manier eventuele subsidies voor strategische projecten ter uitvoering van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, vermeld in het besluit van 5 oktober 2007 hieraan zullen bijdragen.
- Beschrijf de ruimtelijke visie dat werd vastgelegd voor het projectgebied. Het is belangrijk dat deze visie 'operationeel' is, gekoppeld aan een plan van aanpak met actieprogramma dat tot uitvoering kan worden gebracht in het betreffende gebied.
- Uit de beschrijving van de visie moet de interactie tussen de verschillende beleidsniveaus en het bovenlokale aspect van het strategisch project blijken

(maximaal 1000 woorden + beeldmateriaal)

Deze aanvraag is een volgende stap van het eerste strategisch project in de vallei van de Kleine Nete.

De context blijft een vallei die ligt in een dicht bevolkt gebied met een sterk verspreide bebouwing waardoor de open ruimte erg gefragmenteerd is en onder druk staat. Verstedelijkingsprocessen hebben landbouw-, natuur- en bosgebieden sterk versnipperd waardoor het moeilijker wordt essentiële openruimtefuncties zoals voedselproductie, waterberging, klimaatregulatie en het behoud van biodiversiteit goed samen te laten functioneren.

De Vlaamse regering stelde gouverneur Cathy Berx in 2012 aan als procesbegeleider om de 'Vlaamse' projecten beter op elkaar af te stemmen, wat ondertussen gebeurt o.a. via de 'Opvolgingscommissie Kleine Nete' met lokale besturen, natuur- en landbouworganisaties én Vlaamse overheidsdiensten (zie www.kleinenete.be). Deze opdracht groeide uit tot een partnerschap en een eerste strategisch project in de vallei.

De zes hefboomprojecten van het strategisch project Veerkracht in de vallei van de Kleine Nete (2018-2021) leidden tot een geïntegreerde en gestructureerde aanpak van een aantal gebiedsgerichte opgaves en kregen o.a. een invulling via de jaarlijkse Netedagen, het opzetten van een proeftuin ontharding, een Interregproject '*Catch*' voor het ontwerpen van een klimaatrobuuste vallei binnen het signaalgebied 'Olympiadelaan' in Herentals, een landschapsbiografie voor de Kempense Heuvelrug, een Water-Land-Schap-project in de vallei van de Aa en de instelling het natuurinrichtingsproject Graafweide-Schupleer.

VIERSEL

Bezoekers ontdekken nieuw natuurgebied tijdens Netedag

Voor een dag toerist in eigen achtertuin

Beter weer kon de Netedag zondag niet wensen. Het evenement van de provincie en tal van partners in de vallei van de Kleine Nete kende veel succes. Duizenden bezoekers ontdekten voor het eerst natuurgebied het Viersels Gebroekt.

Er waren meer dan veertig activiteiten op zeven verschillende locaties. Zo stond in Emblem de watersport centraal. Op een weide op de kruising van Broechem, Nijlen en Viersel stonden allerlei infotandjes.

Ellen Bollansée en haar kinderen Maris (10), Lisse (9) en Rik (6) speelden toerist in eigen achtertuin. "Vandaag kwamen vrienden op bezoek en in plaats van naar een kinderboerderij in Grobbendonk te trekken, leek dit ons wel een fijn alternatief om onze eigen regio te ontdekken."

Wolhandkrabben

Op de weide ging de aandacht van de kinderen naar de levende Amerikaanse stierkikkers en Chinese wolhandkrabben, die te zien waren bij de infostand van de Vlaamse Milieu Maatschappij (VMM). "Invasieve exoten die een bedreiging vormen voor onze eigen fauna", zegt Olivier Van Impe van de VMM. "In Grobbendonk hebben we een krabbenfuik waar al 700.000 krabben werden gevangen."

Een medewerker van de VMM toonde zelfs hoe zo'n wolhandkrab een vork kon vasthouden. Er stond ook een opgezette beverrat, een dier dat nagenoegd uitgeroeid is in onze regio.

Het Agentschap voor Natuur en Bos had aquaria met de visfauna van de Netevallei bij. Daarbij inheemse visjes, maar ook exoten als de zonnebaars, de Amerikaanse hondsvis en de marmergrondel. Bij de stand van de Vlaamse Waterweg kon je via een 3D-bril al eens virtueel over de nog te bouwen brug over het Netekanaal en de Kleine Nete op de grens Nijlen-Viersel stappen. De oude Mol-ter-Neteбrug wordt in 2020 of 2021 vervangen door een hogere fietsveiligere brug met ecopassage.

KRISTIN MATTHYSSEN

Een medewerker van de Vlaamse Milieu Maatschappij, met een Chinese wolhandkrab in zijn hand, geeft uitleg over exotenbestrijding. FOTO KMA

Het eerste strategisch project werkte zo als een stevige katalysator om zes gebiedsgerichte ruimtelijke ontwikkelingsprojecten effectief op gang te trekken en instrumenten en middelen te bundelen: via de werking van het strategisch project werd tot op heden reeds meer dan 6,6 miljoen euro aan investeringsmiddelen toegezegd via projectsubsidies en bijdragen van de partners in de verschillende hefboomprojecten. De sleutelactoren engageerden zich om verder gebiedsgericht samen te werken aan de uitvoering en middelen te voorzien voor de nodige inrichtingsstudies en terreinrealisaties. Vijf van de zes projecten

staan in 2021 op eigen benen en via de coördinatieopdracht van de gouverneur wordt de verdere voortgang opgevolgd.

Onder het motto '*Méér veerkracht in de vallei*' schakelen de partners in de vallei van de Kleine Nete een versnelling hoger: de geleerde lessen uit de hefboomprojecten uit het de eerste subsidieperiode schalen we op naar vier ambitieuze klimaatprogramma's voor de vallei, het werkingsgebied wordt uitgebreid met Dessel en Retie en in drie bijzondere focusgebieden pakken we een aantal ruimtelijke uitdagingen aan.

De afgelopen zomers zetten immers de verdrogingsproblematiek op scherp voor landbouw en natuur en door de verdere inklinking en veraarding van veengebieden dreigen massale hoeveelheden CO_2 vrij te komen.

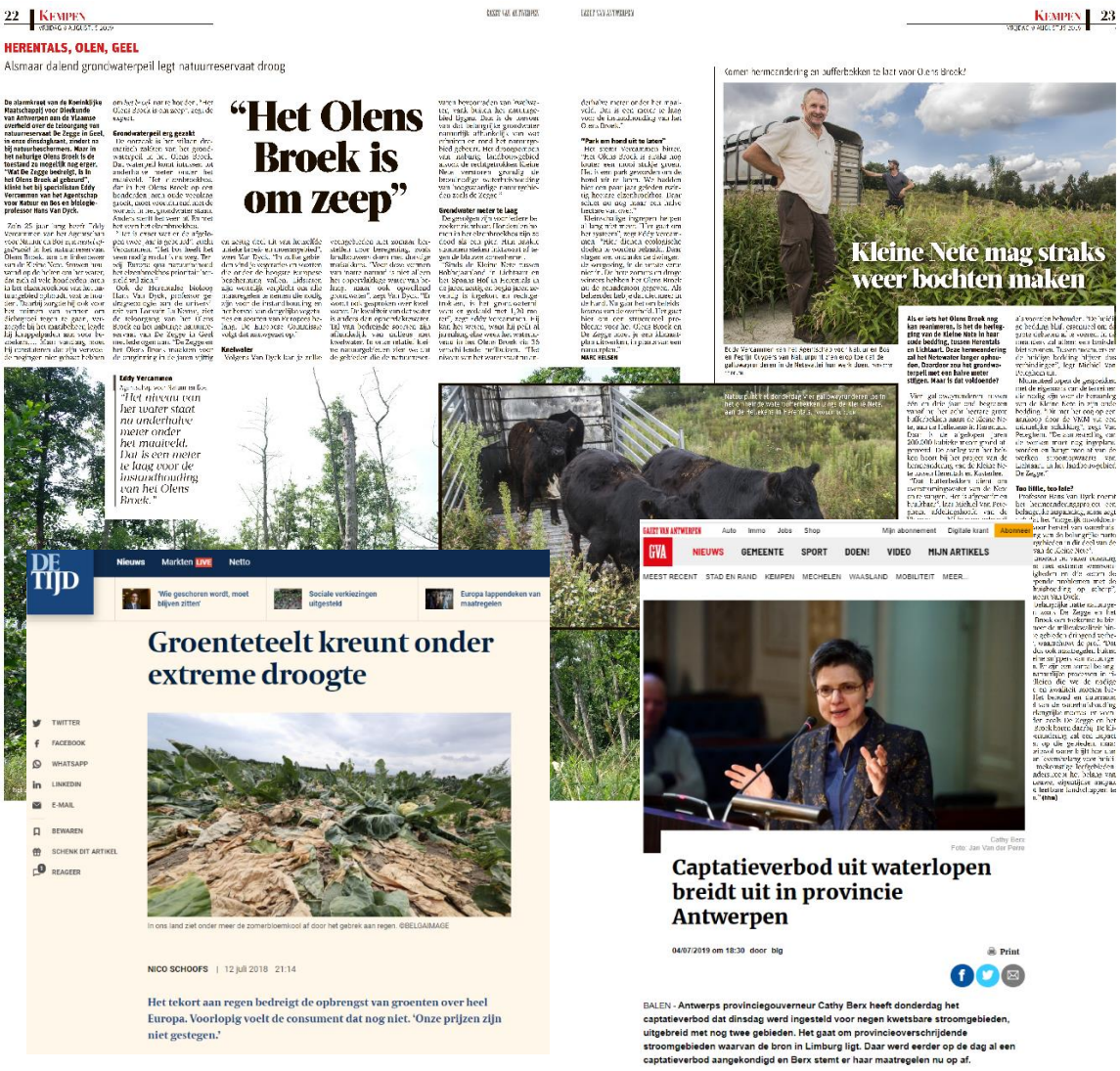

Om de vallei echt klimaatrobuust te maken zijn méér structurele acties en initiatieven noodzakelijk in de hele vallei. Het herstel van het bodem- en watersysteem om tot een klimaatrobuuste openruimtestructuur te komen waar geleefd en gewerkt staat daarbij centraal. Via het strategisch project pakken we concrete ruimtelijke knelpunten en uitdagingen ten gronde en op systeemniveau aan. Het strategisch project moet zo een verdere katalysator zijn voor een structurele omslag in het beheer en de inrichting van de ruimte voor het volledige valleisysteem.

In januari 2020 organiseerden we samen met alle partners een workshop die terugblikte op de eerste twee werkjaren van het strategisch project en er werd gebrainstormd over de aanpak in de komende jaren. De conclusie was unaniem: laat de vallei niet los en werk verder. Daarnaast werden tal van nieuwe werven en focusgebieden gedetecteerd.

In een volgend strategisch project willen we inzetten op **3 concrete focusgebieden** als katalysator en voorbeeld voor een verdere geïntegreerde gebiedsontwikkeling in de vallei. Nieuw is de aanpak via **4 vallei-brede klimaatprogramma's** die een concreet antwoord moeten bieden op gedeelde uitdagingen en opgaves.

Klimaatprogramma's:
- Aanpak verdroging en ontharden
- Herstellen bodemsysteem
- Bebossen en groenblauw dooraderen
- Recreatief ontsluiten en verbinden

Focusgebieden:
- Bollaak
- Olens Broek
- Bovenlopen

Meer duiding bij de inhoud van de drie focusgebieden en vier klimaatprogramma's gaat als bijlage.

2. Ligging van het strategisch project:

- Beschrijving van de ligging van het project. De ligging van het project moet ook geduid worden ten opzichte van de ruimere (geografische) omgeving. (maximaal 300 woorden + beeldmateriaal)
- Voeg **een kaart** (en eventueel ander beeldmateriaal) toe waarop het strategisch project wordt gesitueerd.

Het projectgebied situeert zich in de vallei van de Kleine Nete van Dessel tot Lier. Het project omvat het grondgebied van 13 gemeenten in de provincie Antwerpen: Dessel, Retie, Kasterlee, Geel, Olen, Herentals, Lille, Vorselaar, Grobbendonk, Nijlen, Zandhoven, Ranst en Lier.

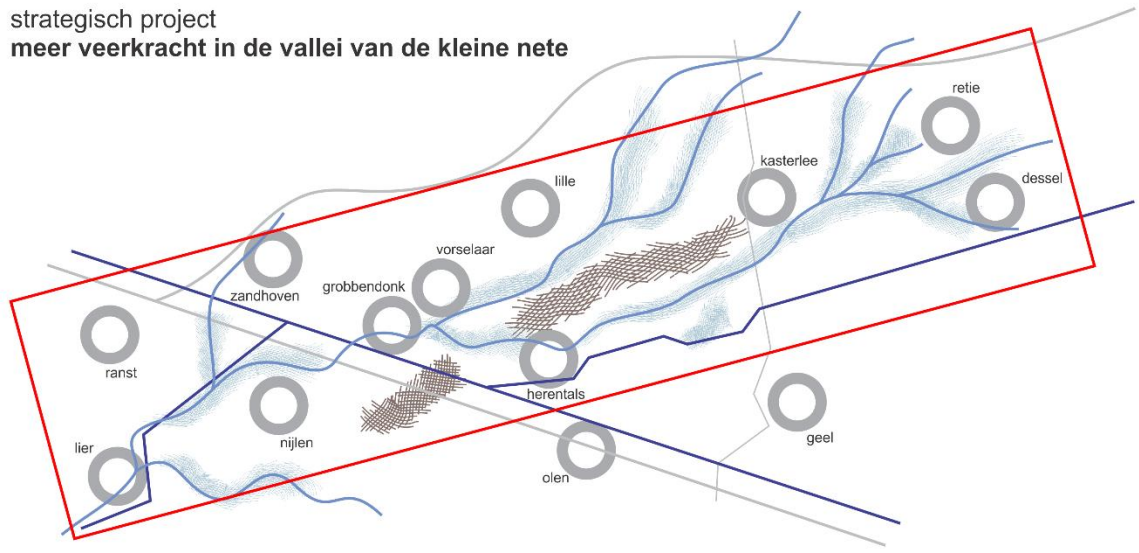

Figuur: Situering projectperimeter

Het betreft een aaneengesloten projectgebied met een oppervlakte van ongeveer 18.000 ha dat een op Vlaams niveau belangrijke openruimtestructuur vormt. Het omvat nagenoeg het volledige valleisysteem vanaf de kleinere voedende beekjes Desselse Nete en Zwarte Nete in het brongebied (Retie en Dessel) tot de monding in de Grote Nete ter hoogte van Lier. De voornaamste zijrivieren zijn de Wamp, de Aa en de Molenbeek.

De Kleine Nete is nog één van de meest natuurlijke rivieren in Vlaanderen met een relatief goede waterkwaliteit en nog vele (opnieuw aan te sluiten) historische meanders. Belangrijke delen van de vallei van de Kleine Nete behoren tot het Natura 2000-netwerk, het Vlaams Ecologisch Netwerk en zijn opgenomen in de vastgestelde landschapsatlas. Het gaat om het gebied rond Zwarte Nete en Desselse Nete ter hoogte van Retie en Dessel, het gebied rond de Zegge/Geels Gebroekt, het complex Olens Broek-Langendonk-Snepkensijver-Kempische Heuvelrug, het samenvloeiingsgebied van Kleine Nete en Aa, militair domein en de uitlopers van de Kempische Heuvelrug, Varenheuvel-Abroek en Viersels Gebroekt, Kleine Nete en Bollaak tussen Nijlen en Lier en Kesselse Heide en Benedennete Lier.

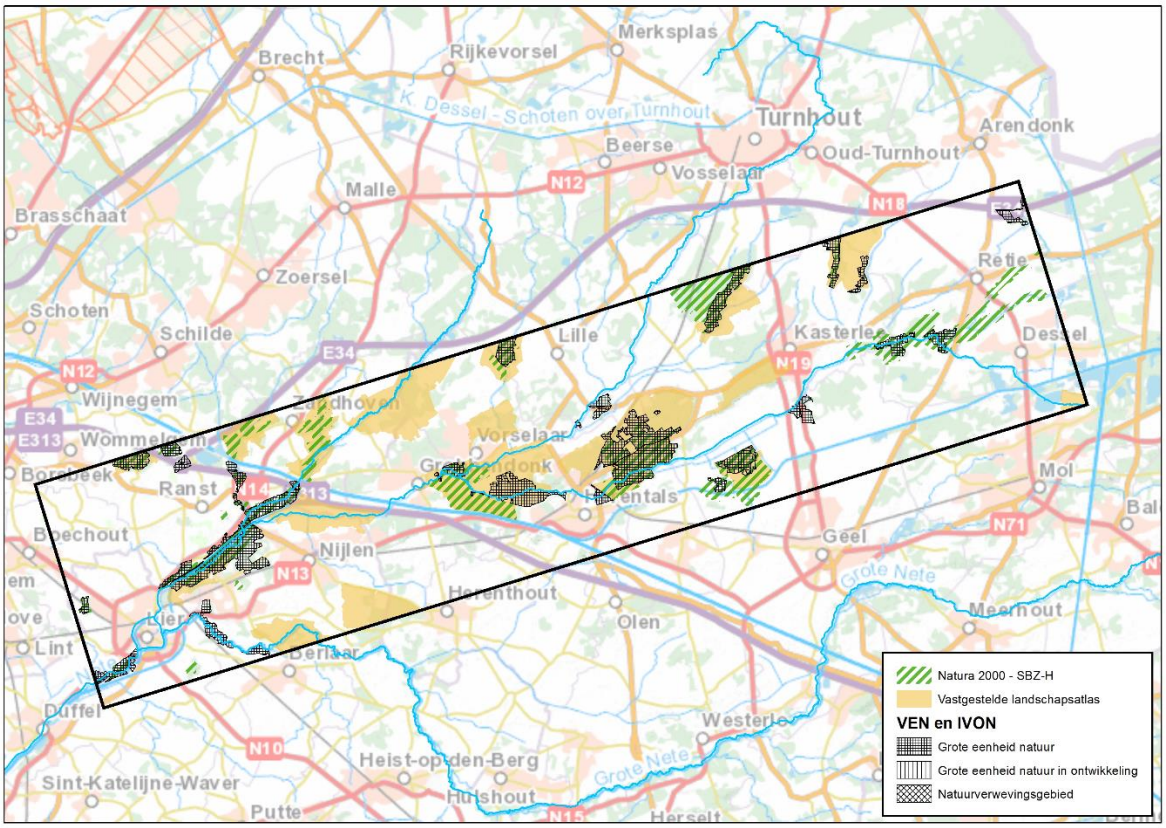

Figuur: Gebieden van de vastgestelde landschapsatlas, Habitatrichtlijngebieden Natura 2000 en Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) en Integraal Verwevend en Ondersteunend Netwerk (IVON)

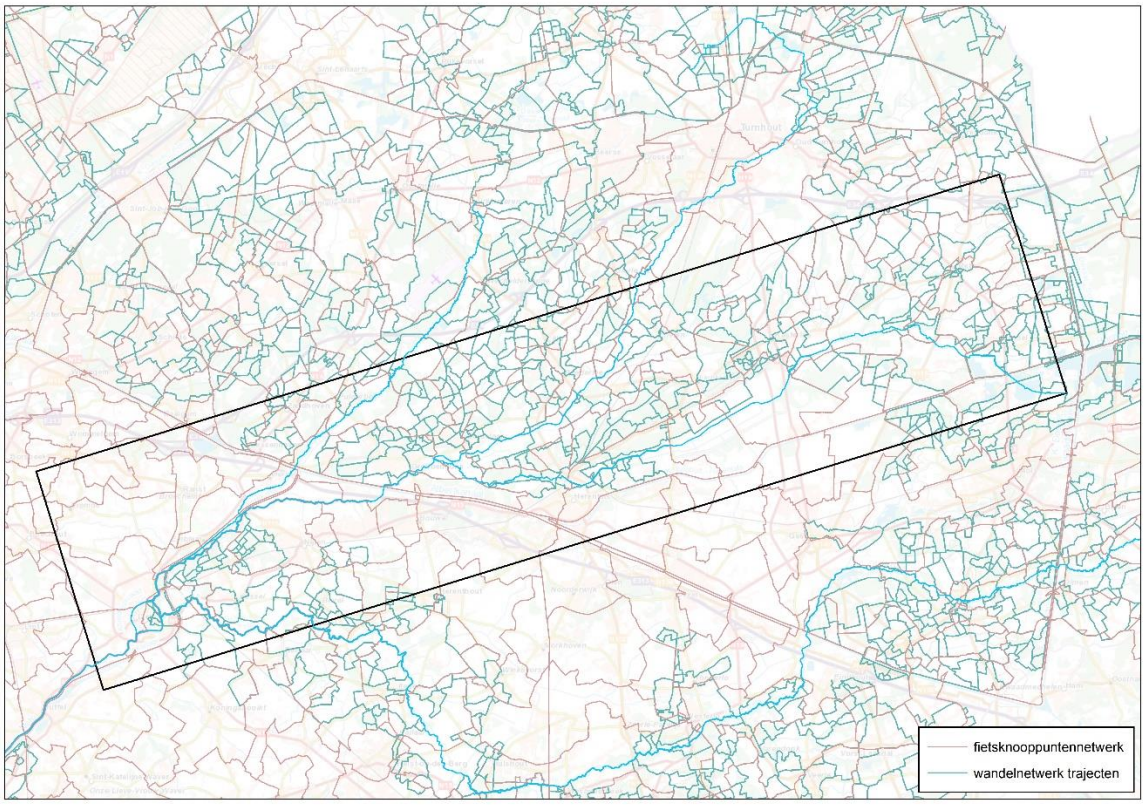

Figuur: Recreatieve ontsluiting van de vallei van de Kleine Nete met aanduiding van bewegwijzerde wandel- en fietspaden

De vallei is ook een belangrijk landbouwgebied met grote aaneengesloten gebieden voor landbouw voornamelijk ter hoogte van Retie, Dessel, Geel en Kasterlee, in de vallei van de Aa en langs de Kleine Nete in Grobbendonk en tussen Nijlen en Viersel.

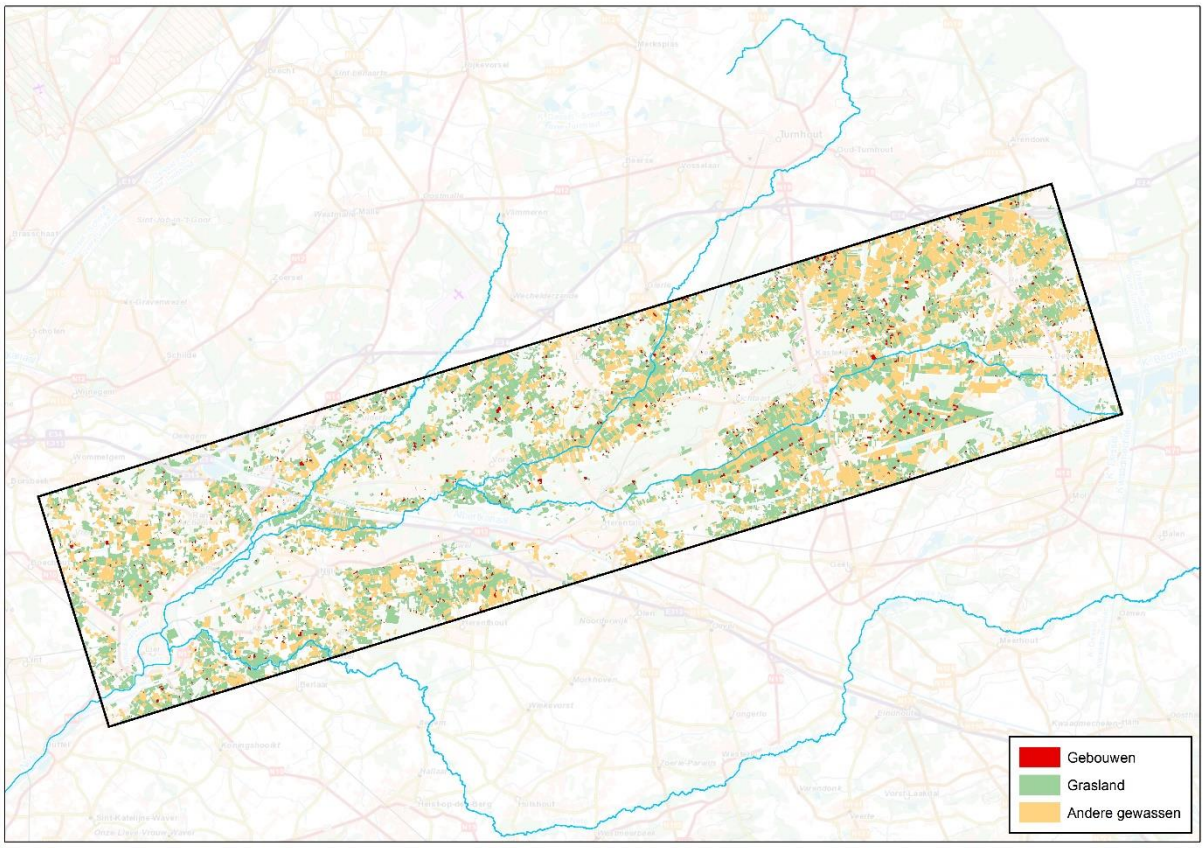

Figuur: landbouwgebruik in de vallei van de Kleine Nete (gebouwen, graslanden en andere teelten)

3. Argumentatie over de mate waarin het strategische project voldoet aan de criteria, vermeld in artikel 5 van het besluit van 5 oktober 2007.

Hieronder worden de inhoudelijke criteria van het besluit weergegeven. De toelichtende tekst kan bij het invullen van het aanvraagformulier worden verwijderd. *De tekst in het cursief is letterlijke tekst uit het besluit*, het overige gedeelte vloeit voort uit de krachtlijnen van het besluit en de aandachtspunten van eerdere beoordelingscommissies. De in het vet aangeduide woorden geven een concrete indicatie van de zaken die bij de beoordeling belangrijk zijn.

Met de goedkeuring van de Strategische Visie Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (juli 2018 - link) worden strategische doelstellingen beschreven voor het toekomstige Vlaamse ruimtelijke beleid. Bij de beoordeling van de aanvragen voor subsidie 'strategische projecten' zal ook worden nagegaan in welke mate het projectvoorstel invulling geeft aan deze doelstellingen.

In de beleidsnota Omgeving 2019-2024 van minister Demir wordt geïntegreerde gebiedsontwikkeling en de samenwerking in gebiedscoalities sterk naar voor geschoven. De manier waarop het projectvoorstel omgaat met deze doelstellingen zal mede bekeken worden door de beoordelingscommissie.

Bij de beoordeling door de commissie wordt ook rekening gehouden met het onderscheid dat in het besluit van 2007 wordt gemaakt tussen de doorslaggevende en de andere criteria. De **doorslaggevende criteria** (1, 5 en 6) worden in eerste instantie voor alle aanvragen beoordeeld; de verdere rangschikking gebeurt aan de hand van de beoordeling van de andere criteria.

1. Het strategisch project is van **bovenlokaal niveau** en geeft uitvoering aan het Vlaams ruimtelijk beleid

"BVR art. 5:

*Uitvloeisel van een **ruimtelijk planningsproces** van **Vlaams of provinciaal niveau** en de realisatie ervan, levert een substantiële bijdrage aan de realisatie van de doelstellingen en ontwikkelingsperspectieven die opgenomen zijn in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV)."*

Het bovenlokaal karakter van het strategisch project blijkt uit de relatie met één (of meerdere) ruimtelijke (plannings)processen:

- Processen rond (groot- en regionaal-) stedelijke gebieden, Vlaamse (infrastructuur)netwerken, met aandacht voor verschillende strategische knooppunten;
- Processen in functie van een robuuste en samenhangende open ruimte zoals voor een natuurlijke, agrarische of landschappelijke structuur die in het kader van AGNAS werd goedgekeurd, of een openruimteverbinding van bovenlokaal niveau, met bijzondere aandacht voor processen die de gebiedsgerichte vertaling maken van de doelstellingen opgenomen in de Strategische Visie BRV.
- Uitwerking ontwikkelingsperspectief stedelijke en economische netwerken uit het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en planningsprocessen voor de in de provinciale ruimtelijke structuurplannen benoemde deelruimten, met bijzondere aandacht voor processen die de gebiedsgerichte vertaling maken van de doelstellingen opgenomen in de Strategische Visie BRV.

(maximaal 1000 woorden)

De vallei van de Kleine Nete is een op gewestelijk niveau structuurbepalend valleisysteem waardoor het gebied een belangrijke rol speelt in het halen van verschillende gebiedsgerichte maar evenzeer bovenlokale (met name Europese en Vlaamse) beleidsdoelstellingen:

- In het kader van de **afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur** (AGNAS) voor de buitengebiedregio Neteland in uitvoering van het **RSV** een gebiedsgerichte en geïntegreerde ruimtelijke visie is uitgewerkt (2008). In uitvoering van die visie zijn sindsdien een aantal gewestelijke planningsinitiatieven in de vallei van de Kleine Nete opgestart.
- De Kleine Nete is een van de meest natuurlijke rivieren in Vlaanderen met een goede waterkwaliteit en met een prachtige natuurmix. Het '*Valleigebied van de Kleine Nete met brongebieden, moerassen en heiden*' (kortweg **SBZ Kleine Nete**) is aangeduid als Speciale Beschermingszone. Op het gebied rust een ambitieuze taakstelling die kadert in de creatie van het **Europese Natura-2000-netwerk**.
- Het grootste deel van de Kleine Nete (tussen Retie en Grobbendonk) is in het stroomgebiedbeheerplan 2016-2021 aangeduid als speerpuntgebied. Dit betekent dat het een van de weinige waterlopen in Vlaanderen is, waar we vooropstellen om tegen eind 2021 de goede ecologische toestand te halen, om te voldoen aan de **Europese Kaderrichtlijn Water**. Hoogstwaarschijnlijk zullen we er eind 2021 nog niet helemaal raken, maar omdat we alvast heel dicht in de buurt komen, wordt de ambitie om zo snel mogelijk de goede toestand te halen verdergezet in het 3de **stroomgebiedbeheerplan** (2022-2027). Samen met een aantal nog uit te voeren acties vormen de hier voorgestelde hefboomprojecten als het ware het sluitstuk voor de goede ecologische kwaliteit in de Kleine Nete.

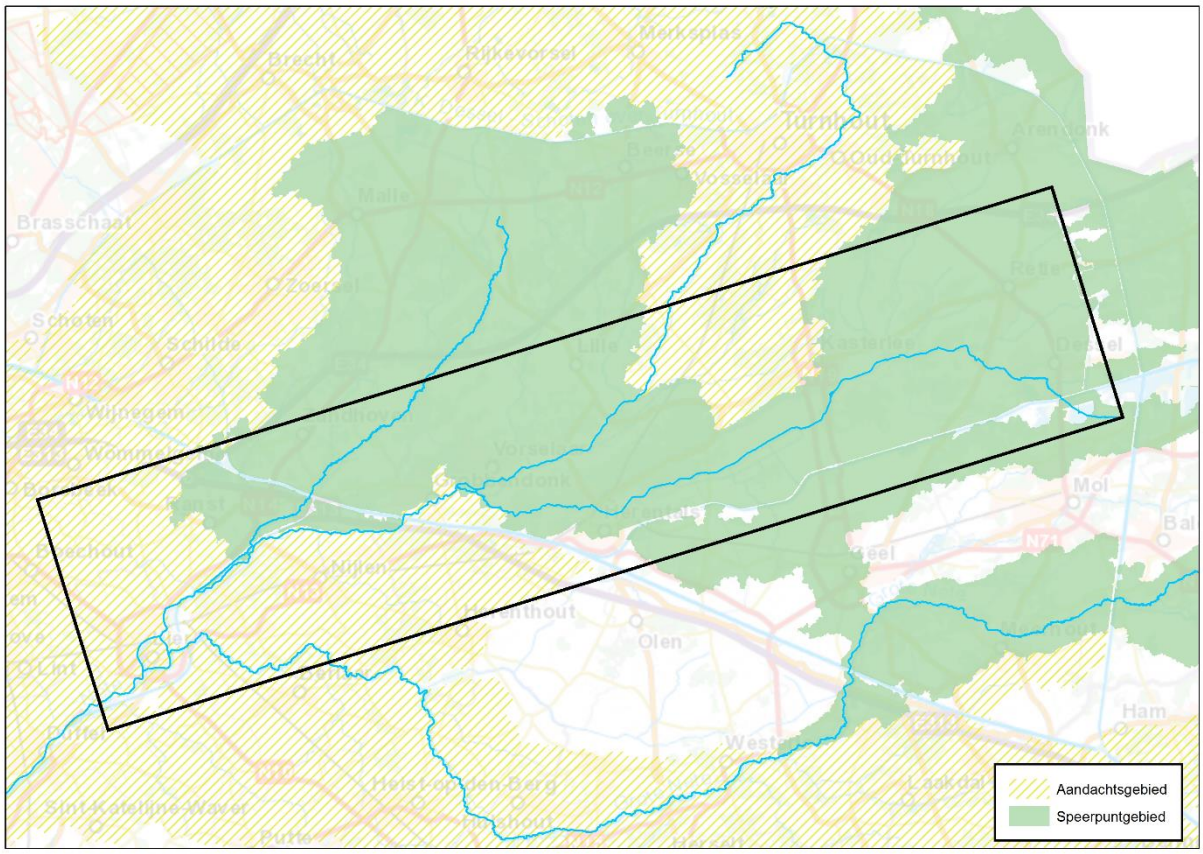

Figuur: Speerpuntgebieden en aandachtsgebieden in de vallei van de Kleine Nete volgens het stroomgebiedbeheerplan 2016-2021

- In de vallei van de Kleine Nete ligt een belangrijk projectgebied van het **Sigmaplan**: **Nete en Kleine Nete**. Dit Kempense Sigmaproject ligt verspreid over Lier, Duffel, Nijlen, Grobbendonk, Berlaar en Zandhoven. Hier wisselen landbouw, natuur, bosgebieden en een dichte bebouwing elkaar af. De vallei wordt op al deze fronten aangepast aan aan de klimaatverandering en tegelijk wordt er 265 hectare ademruimte voor heel wat unieke fauna en flora gecreëerd.

Door in te zetten op een mix van concrete focusgebieden enerzijds en vallei-brede programma's anderzijds spelen we maximaal in op de doelstellingen uit het **Strategische visie Beleidsplan Ruimte Vlaanderen**, het **regeerakkoord** van de Vlaamse Regering 2019-2024 en de **beleidsnota Omgeving** (2019 – 2024) van minister Zuhal Demir.
Het samenwerkingsverband in de vallei van de Kleine Nete zet ook in dit strategisch project een volgende stap in een **geïntegreerde gebiedsontwikkeling** zoals uitdrukkelijk bepleit in de Strategische visie Beleidsplan Ruimte Vlaanderen.

Het samenwerkingsverband in de vallei van de Kleine Nete evolueert meer en meer naar een **projectgedreven gebiedscoalitie** die zorgt voor een geïntegreerde benadering, waarbij ieder vanuit zijn opdrachten en verantwoordelijkheden de invulling en uitvoering verzekert. Op deze manier geeft deze aanpak invulling aan operationele doelstelling 3 uit de beleidsnota van minister Zuhal Demir.

Tegelijk met het realiseren van bovenlokale beleidsdoelstellingen wordt invulling gegeven aan tal van lokale plannen en initiatieven die evenzeer bijdragen aan de realisatie van een veerkrachtig valleisysteem. De voorgestelde aanpak zal de transitie van de vallei aanjagen door de initiatieven van de verschillende bestuursniveaus en sectoren op elkaar af te stemmen en financiële middelen te bundelen.

Via **focusgebieden** werken we aan concrete knelpunten en opportuniteiten die enerzijds een bovenlokale aanpak vragen en anderzijds dienen als katalysator en voorbeeld voor een verdere geïntegreerde gebiedsontwikkeling in de vallei.

Nieuw is de aanpak via **vallei-brede klimaatprogramma's** die een concreet antwoord moeten bieden op gezamenlijke uitdagingen en opgaves. Ze zorgen voor een samenhangende benadering van de verschillende uitdagingen in de vallei. De bedoeling van horizontale (vallei-brede) programma's is meerdelig:

- We rollen de lessons learned uit de hefboomprojecten in strategisch project Kleine Nete I ("Veerkracht in de vallei van de Kleine Nete") uit over de hele vallei;
- Gezamenlijk pakken we problematieken en uitdagingen die zich manifesteren in de hele vallei (droogte, ontharding, …) aan. Door een gezamenlijke aanpak in de schoot van de gebiedscoalitie Kleine Nete ontzorgen we de individuele, lokale besturen, dit zowel voor wat betreft de aanpak van bovenlokale problematieken als bij het realiseren van bovenlokale beleidsdoelstellingen;
- Via de gecreëerde groepsdynamiek zetten we in op een meer doorgedreven betrokkenheid van lokale besturen en andere partners van de gebiedscoalitie;
- We creëren meer mogelijkheden om inzet te kanaliseren naar opportuniteiten en/of knelpunten die opduiken in de loop van het strategisch project;
- Gezamenlijk dragen we bij aan het gecoördineerd realiseren van de doelstellingen zoals geformuleerd in de **Strategische visie Beleidsplan Ruimte Vlaanderen.** Alle voorgestelde focusgebieden en klimaatprogramma's dragen bij tot één of meerdere strategische doelstellingen in deze visie. Meer specifiek zijn ze geënt op de verschillende strategische en operationele doelstellingen uit de beleidsnota van de minister bevoegd voor Omgeving Zuhal Demir.

2. Het strategisch project heeft een duidelijke **voorbeeld- en signaalfunctie** met betrekking tot de realisatie van de doelstellingen en ontwikkelingsperspectieven die opgenomen zijn in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

*"**BVR art. 5:***

Met betrekking tot de realisatie van de doelstellingen en ontwikkelingsperspectieven die opgenomen zijn in het RSV:

a. *het strategisch project heeft een inspirerend vermogen: er kunnen **lessen uit worden getrokken** voor toekomstige projecten of voor projecten op andere plaatsen;"* bv omdat het uniek is, origineel qua aanpak van het gebied, bepaalde acties of producten die eruit springen, communicatieve initiatieven,…

b. *"het strategisch project heeft een **verbeeldend vermogen**: door middel van een **expliciete ruimtelijke vertaling** van de gewenste ruimtelijke structuur van het projectgebied en door aandacht voor de inrichting van en de **beeldwaarden** in het gebied in kwestie, versterkt het project de **identiteit** van het gebied en maakt het dit **gebied attractief** voor creatieve, productieve en kwalitatieve investeringen en/of maakt het **gebied erg geschikt** voor de functies die er toegelaten worden."*

De voorbeeld- en signaalfunctie kan bijvoorbeeld blijken uit:

- Een doordachte, genuanceerde en oplossingsgerichte visie en aanpak van 'moeilijkere' grootschalige programma's of de realisatie van 'regionale acties' in het stedelijke en/of het buitengebied die een meerwaarde kunnen betekenen naar meervoudig ruimtegebruik, herstructureringsopgaves, ….

- Een doordachte, genuanceerde en oplossingsgerichte visie en aanpak van overtollige verharding in het buitengebied of ruimtelijk (landschappelijke) inpassing van infrastructurele netwerken die een meerwaarde kunnen betekenen naar de energietransitie

- Een doordachte visie en aanpak rond openruimte (landbouwparken) en blauwgroene netwerken in stedelijke gebieden of knooppunten.

Er wordt in het bijzonder ook aandacht besteed aan voorbeeld- en signaalfuncties die uitvoering geven aan de doelstellingen opgenomen in de Strategische Visie BRV.

(maximaal 500 woorden)

Het eerste strategisch project (SP) speelde in op de ambitie van het BRV om bovenlokale gebiedsgerichte werkingen en geïntegreerde gebiedsontwikkeling op te zetten. De ruimtelijke opgave om de vallei veerkrachtig maken kreeg via een breed partnerschap concreet vorm in zes hefboomprojecten: het SP slaagde er in om complexe ruimtelijke uitdagingen (tegen gaan van verharding, verdroging, versnippering, biodiversiteitsverlies…) op de agenda te zetten en een ruimtelijke transitie in gang te zetten. Er is een permanente en performante projectstructuur opgezet die door alle partners erkend wordt én vanuit een ruim gedragen gezamenlijke ambitie werkt aan het klimaatrobuust maken van de vallei. Het SP kon zo ook concreet inspelen in op een aantal Vlaamse projectoproepen (Proeftuinen Ontharding, Landinrichting Water-Land-Schap…) door relevante cases vanuit de hefboomprojecten uit te werken als innovatieve voorbeeldprojecten.

De tweede aanvraag zet in op het opschalen van de lessen geleerd in de hefboomprojecten naar een programmatische benadering die de ruimtelijke transitie in alle 13 gemeenten van de vallei moet versnellen. Met de vier klimaatprogramma's pakken we deze noodzakelijke transitie op een regionaal schaalniveau én op niveau van het volledige valleisysteemniveau aan. Deze aanpak is vernieuwend omdat ze alle 13 lokale besturen meeneemt in een vernieuwende dynamiek: de boot is vertrokken en iedereen vaart mee... Het SP zorgt ervoor dat die programma's effectief tot stand komen en op gang worden gebracht en heeft zo een belangrijke signaalfunctie naar lokale besturen, burgers, bedrijven en organisaties die actief zijn in gebied. Door een aanpak op niveau van de volledige vallei wordt tot zichtbare resultaten op het terrein gekomen die betekenisvol zijn en het niveau van punctuele proefprojecten overstijgen.

Het SP zorgt er zo voor dat 'moeilijke' maar zeer urgente ruimtelijke opgaves die het niveau van het lokale bestuur overstijgen en waarvoor de capaciteit en knowhow in elke gemeente afzonderlijk onvoldoende is toch aangepakt worden én de ambitie om ruimtelijke kwaliteit te realiseren voldoende hoog blijft. Het 'samen werken' aan het veerkrachtig maken van de vallei van de Kleine Nete leidt tot een gedeeld en wervend narratief. Via publieksevenementen zoals de Netedagen worden de troeven en kwaliteiten van de vallei voor de 250.000 bewoners zichtbaar gemaakt, maar ontstaat ook draagvlak voor lokaal vaak ingrijpende maar noodzakelijke ruimtelijke projecten om tot een klimaatbestendige leefomgeving te komen.

Op die manier werkt het SP ook aan het versterken van de identiteit van een regio: de projecten en initiatieven van een aantal Vlaamse agentschappen en de lokale partners worden aangegrepen als hefboom voor het realiseren van een aantal daaraan te koppelen lokale ruimtelijke behoeften, het verbeteren van de lokale leefkwaliteit, het realiseren van een attractief landschap als basis voor verdere (toeristisch-recreatieve) streekontwikkeling… De vier klimaatprogramma's en drie focusgebieden zetten vanuit een doordachte visie in op een omslag in het traditioneel beheer van het productief landschap waarbij het behoud en herstel van het fysisch systeem, natuurgebaseerde oplossingen en het duurzaam bodem- en waterbeheer centraal staan om tot een klimaatrobuust valleisysteem te komen waarin op een kwalitatieve manier gewoond, gewerkt en gerecreëerd kan worden.

Deze tweeledige aanpak via vier klimaatprogramma's en drie focusgebieden heeft een voorbeeldfunctie voor andere regio's omdat ze door Vlaamse ruimtelijke beleidsdoelen samen te leggen met lokale ambities en noden een vorm van gebiedsontwikkeling op regionaal schaalniveau realiseert die voor alle partijen zichtbare meerwaarde opleveren.

3. Het strategische project heeft een **integraal karakter**

"BVR art. 5:

*Het strategische project verenigt een aantal deelaspecten in een **ruimtelijke, economische, ecologische en sociale benadering**"*

In het project moeten **diverse thema's** aan bod komen en moet een integrale aanpak (in het projectgebied) van deze thema's duidelijk zijn. Het spreekt hierbij voor zich dat meerdere sectoren betrokken worden en het om **complexe uitdagingen** gaat.

(maximaal 500 woorden)

De voorbije 3 jaar is er een intense samenwerking ontstaan rond de vallei van de Kleine Nete. Hierbij zijn zeer veel actoren betrokken. Het voorbije strategisch project is vertrokken vanuit 6 hefboomprojecten waar ofwel een samenwerking tussen sectoren geheractiveerd is (zoals vb. Pallieterland) of waar samenwerking opgestart is. Dit heeft gezorgd voor een effect in de volledige vallei, ook in de gebieden die niet als hefboomproject aangeduid zijn. Meer nog, voor een aantal van de opgestarte projecten is er veel vraag vanuit de partners om deze valleibreed uit te rollen. Dit is het geval voor een veelheid aan klimaatthema's die opgestart zijn. Er is vanuit de projecten Molternetebrug en Pallieterland veel vraag gekomen voor een overkoepelend thema rond toerisme en recreatie. Dit specifiek toegespitst op 'anders'-reizen, de Kempense landschappen en natuur, historische stadjes. Het gaat over fietsen, stoer stappen, avontuur in en langs het water, logeren 'op den buiten' en de kempense keuken. Hiervoor hebben we veel partners nodig die die typische Kempense sfeer kunnen bovenhalen: natuurverenigingen, watersportclubs, landbouwers,… Hierbij zoeken we naar toegevoegde waarde voor al deze sectoren.

In de vallei van de Aa hebben we mee ingetekend op de opportuniteiten rond water-land-schap. Zo is een samenwerking aan het groeien tussen landbouw-water-natuur. Specifiek wordt gezocht naar de win-win voor alle partijen. Dit heeft alvast enkele boeiende demoprojecten opgeleverd. In die mate dat we dit verhaal willen ingang doen vinden in de volledige vallei. Het gaat om maatregelen waar de landbouw klimaatrobuuster wordt en dus onze voedselvoorziening gegarandeerd wordt. Ook de maatregelen rond het koolstofgehalte in de bodem heeft de interesse gewekt van andere sectoren (bijvoorbeeld bos). Diezelfde maatregelen zorgen ervoor dat de waterkwaliteit in de waterlopen verbetert en dat de waterkwantiteit goed zit op het juiste moment. Die maatregelen zullen ook op de verspreid gelegen plekjes natuur een positief effect hebben en zorgen voor ecologische verbindingen in het overheersende landbouwgebied. Dit kan enkel door een doorgedreven samenwerking tussen al deze sectoren waar de één de ander begrijpt. Met deze nieuwe aanvraag willen we hier volop voor gaan. Het blijft een uitdaging om ervoor te zorgen dat de maatregelen en acties op het terrein voor iedereen een meerwaarde hebben. Hiervoor is veel overleg met alle actoren in een groot gebied noodzakelijk. Het effect is immers niet enkel op de akker van de boer zichtbaar maar ook errond. Om in afwaartse gebieden effecten te hebben, zijn dikwijls opwaarts maatregelen noodzakelijk en omgekeerd. Een doorgedreven samenwerking is daarom noodzakelijk.

Voor deze tweede aanvraag worden 4 overkoepelende klimaatprogramma's uitgezet. Elk programma op zich behelst een thema waar met verschillende sectoren zal moeten samen gewerkt worden om resultaten te halen. Hierbij is een goed begrip van elkaars sector noodzakelijk. Immers situeren we ons in een veelbevraagd gebied (landbouw, water, natuur, bos, recreatie,…). Dit betekent dat een actie die goed is voor landbouw, ook effecten heeft op water, natuur,… Dit maakt dat er een integrale aanpak nodig is zodat een actie niet alleen positief is voor één sector maar ook voor de andere sectoren. Dit noodzaakt goede coördinatie en veel overleg zodat de acties ook effectief zijn. Met dit tweede strategisch project waarborgen we deze coördinatie. De hefboomprojecten kunnen verder op de ingeslagen weg, daar is de coördinatie opgezet om tot integrale oplossingen te komen en voldoende overleg met alle sectoren. Om deze lijnen verder uit te zetten in de volledige vallei, zal opnieuw coördinatie moeten opgezet worden tot een werkbare vorm om zo tot nodige integrale oplossingen te komen.

4. Het strategische project draagt bij tot een **functionele verwevenheid** in het projectgebied

"BVR art. 5:

het strategische project draagt bij tot een functionele verwevenheid in het projectgebied."

Het is belangrijk aan te geven hoe de verschillende geografische of thematische onderdelen in het projectgebied **met elkaar in verband** worden gebracht, en hoe er potentiële win-wins kunnen worden gecreëerd door deze onderdelen met elkaar de verbinden. Daarnaast is het een **pluspunt** als aangegeven kan worden dat het projectgebied ook functioneel verweven is met zijn **ruimere omgeving** en hier een meerwaarde voor betekent.

(maximaal 500 woorden)

ILVO voerde in 2019 in opdracht van provincie een studie uit naar verweving van landbouw, natuur en water in de provincie Antwerpen. Die leidde tot een definitie van verweving: 'Verweving van landbouw, natuur en water is het langdurig en op landschapsniveau samen voorkomen, in synergie, van minstens twee van de drie functies, vertrekkend van (elementen van) het aanwezige fysisch systeem. Verweving leidt tot meerwaarde voor het betreffende gebied. Verweving is het resultaat van een spontaan proces (autonome verweving) of kan worden gestuurd door de betrokken actoren (gestuurde verweving).'

De gedeelde objectieven en het algemeen belang nastreven en operationaliseren in beleidskaders, richtlijnen of handhaving is slechts mogelijk indien er een duidelijke visie is over wat de actoren in de open ruimte willen realiseren en welke rol de verschillende actoren die betrokken zijn bij de open ruimte daarin kunnen spelen.

De 'opvolgingscommissie Kleine Nete' brengt daarom onder voorzitterschap van de gouverneur sinds 2012 alle verschillende Vlaamse entiteiten samen met de provincie, de gemeenten en de natuur- en landbouworganisaties. Deze opvolgingscommissie heeft als taak om de verschillende lopende en geplande projecten in de vallei steeds goed op elkaar af te stemmen en mogelijke ruimtelijke conflicten proactief te detecteren zodat in een vroege fase de mogelijkheden voor een betere functionele verweving in beeld worden gebracht en daarover afspraken gemaakt kunnen worden. Binnen het strategisch project 'Veerkracht in de vallei van de Kleine Nete' werd de bestaande werking thematisch verruimd o.a. door opname van de drie regionale landschappen (Kleine en Grote Nete, Rivierenland, Voorkempen), vzw Kempens Landschap en Toerisme Antwerpen om de switch naar de concrete uitvoering van acties op het terrein te faciliteren. Om diezelfde reden voorziet het huidige strategisch project in een uitbreiding met de bosgroepen en OVAM.

Zo kan ook de inhoudelijke afstemming tussen de verschillende klimaatprogramma's van dit project bewaakt worden, ze kunnen immers niet los van elkaar gezien worden: herstel van het bodemsysteem heeft immers sterke linken met droogte en water (denk aan de verdrogingsproblematiek in de landbouw, het behoud van wetlands en veensystemen als koolstofsink, etc.) of met bebossing (denk aan verzuring van bosbodems) en vice versa. Afhankelijk van het fysisch systeem clusteren bepaalde ecosysteemdiensten beter samen op de ene plek dan op de andere. Er zal dus constant 'geweven' moeten worden tussen de horizontale programma's en de verschillende partners in de vallei om tot een optimale functionele verwevenheid te komen. De drie geselecteerde focusgebieden in dit project doorprikken verticaal deze horizontale lagen om gebiedsgericht en zeer concreet de verschillende beleidsdoelen aan te pakken en functionele verwevenheid te realiseren met een efficiënte en gebundelde inzet van middelen. De onderlinge afstemming, wisselwerking en kruisbestuiving tussen de verschillende klimaatprogramma's en focusgebieden is een belangrijke opdracht voor het PBC Kleine Nete in het algemeen en de projectcoördinator Kleine Nete in het bijzonder.

5. Het strategische project heeft een **hefboomeffect**, het maakt onderdeel uit van of stimuleert een vernieuwingsproces

*"**BVR art. 5:***

*Maakt onderdeel uit van of stimuleert een **vernieuwingsproces**. Naar gelang van de situering van het projectgebied in stedelijk gebied en/of buitengebied draagt het project bij tot:*

a) een verhoogd en verbeterd aanbod aan woongelegenheden dat qua typologie aangepast is aan bestaande en nieuwe behoeften, een gedifferentieerd woningaanbod, een verhoogd en verbeterd aanbod aan stedelijk groen, aan recreatieve voorzieningen, aan voorzieningen van openbaar nut en aan voorzieningen voor openbaar en collectief vervoer;

b) een aanbod aan ruimte voor economische en/of toeristische activiteiten op strategische locaties, eventueel door een effectieve ingebruikname of door hergebruik van bestaande infrastructuur, gebouwen, terreinen ...;

c) het vrijwaren of inrichten van openruimtegebieden voor landbouw, natuur en/of bos met aandacht voor verweving van die functies onderling en met andere openruimtefuncties zoals recreatie;

d) het behoud of de versterking van de diversiteit en herkenbaarheid of identiteit van het landschap, of het nu om een bebouwd of onbebouwd landschap gaat"

Projecten met een groot hefboomeffect zijn projecten die een multiplicatoreffect genereren op een **groter gebied** of binnen een groter geheel. Belangrijk hierbij is aan te geven hoe en met welke (deel)projecten het strategisch project uitvoering en realisaties op terrein bewerkstelligt op korte (duur van het strategisch project) of halflange termijn. Als er een duidelijk en realistisch **actieprogramma** is met projecten die het verschil maken op niveau van het gebied, is er een garantie op een effectief hefboomeffect. Hierbij is het evenwicht in het programma essentieel (niet teveel/te weinig acties). Het strategisch project is realisatiegericht wanneer het bij de start kan vertrekken vanuit een gedeelde visie, gebiedsagenda of -programma, de identificatie van één of meerdere hefboomplekken of -projecten in een gebied, het aangeven van mogelijke investeringskansen of -plannen, uitvoeringsgerichte procedures en coalities.

(maximaal 1000 woorden)

Het eerste strategisch project "Veerkracht in de vallei van de Kleine Nete" toont aan dat de aanpak via hefboomprojecten werkt. In alle hefboomprojecten werd een dynamiek gecreëerd die er zonder strategisch project niet zou zijn geweest. Meer nog: na 2 werkingsjaren kan voor een aantal hefboomprojecten worden gesteld dat ze op eigen benen staan en verder kunnen. Dat was en blijft de ambitie van het strategisch project: via extra middelen een (nieuwe) dynamiek creëren die a) leidt tot verwezenlijkingen op terrein en b) autonoom verder kan na afloop strategisch project. Deze aanpak heeft gewerkt en werkt bovendien aanstekelijk: de roep naar de opstart van andere en meer werven in de vallei is luid. Tegelijkertijd roept men op om 'de vallei niet los te laten'. Met andere woorden: blijf inzetten op coördinatie en facilitering in de vallei.

Om een antwoord te bieden op deze dubbele vraag wordt – ten opzicht van de aanpak in het eerste strategisch project – een gewijzigde aanpak voorgesteld. De werking via hefboomprojecten wordt verdergezet (onder de vorm van focusgebieden) maar wordt dit keer aangevuld met 4 vallei-brede klimaatprogramma's.

Via de 4 klimaatprogramma's worden de gemeenschappelijke problematieken en opportuniteiten vallei-breed aangepakt. Met deze aanpak mikken we op een nog grotere betrokkenheid van in bijzonder alle lokale actoren in de vallei met een nog grotere hefboomwerking als resultaat. Tegelijk zetten we in op efficiëntieverhoging (door de gemeenschappelijke aanpak van gedeelde problematieken, uitdagingen, doelstellingen en opportuniteiten), kennisdeling, kruisbestuiving en ontzorging van lokale besturen.

6. Het strategische project heeft een **administratief-institutionele complexiteit** die de mogelijkheden van een lokaal bestuur voor de realisatie ervan overstijgt

"BVR art. 5:

*Financieel en administratieve complexiteit die de **mogelijkheden van een lokaal bestuur voor de realisatie ervan overstijgt**. Zonder een projectstructuur met meerdere betrokken actoren en zonder een projectcoördinator kan het strategische project niet tot een goed einde worden gebracht. De werking van de **projectstructuur** voldoet aan de volgende uitgangspunten:*

*a) een **methodische aanpak** van het strategische project;*

b) een beslissingsgerichte en resultaatsgerichte samenwerking tussen de actoren die in de projectstructuur verenigd zijn;

*c) een **duidelijke rol voor de projectcoördinator** die de projectregie voert en die de acties van de actoren die in de projectstructuur verenigd zijn op elkaar afstemt. De projectcoördinator krijgt daarbij een voldoende autonome positie ten opzichte van de afzonderlijke actoren die in de projectstructuur verenigd zijn. Als er één persoon aangesteld wordt dan werkt hij voltijds voor het project. Als het gaat om meerdere personen dan werkt minstens een persoon voltijds voor het project;*

*d) een goede **strategie voor de communicatie** met onder meer de bevolking, met de media en met specifieke doelgroepen."*

Bij dit criterium wordt de aanpak en mate van **gedragenheid** gemeten. Er wordt aangegeven dat de **kennis** van andere beleidsaccenten en -instrumenten de eerste stap naar samenwerking is. De nodige **betrokkenheid** van diverse sectoren, besturen en diensten moet aangetoond worden. Aandacht voor (de bundeling van) het bestaande of geplande beleid, de (sectorale) **instrumenten** en de mogelijke combinaties zijn hierbij belangrijk, net als de procedurele afstemming, of het omgaan met de verschillen in timing van de onderdelen.

Naar aansturing van het project zal worden nagegaan of er sprake is van een (evolutie naar) een verzelfstandiging en gerichte strategie om een gebiedsgerichte coproductie mogelijk te maken, bijvoorbeeld in de vorm van een 'aansturingsteam' (projectbureau, dagelijkse werking, etc) waarin verantwoordelijkheden van de kernpartners in teamverband kunnen worden gedeeld (zie ook punt c of hoofdstuk 5).

Het strategisch project creëert mede-eigenaarschap van lokale en bovenlokale partners voor Vlaams ruimtelijke beleidsdoelstellingen. Het draagt bij tot het tot stand komen van een volwaardige interbestuurlijke coproductie. Een (streven naar) beslissingsgerichte en resultaatgerichte **interbestuurlijke samenwerking** staat hierbij voorop. Een sterke relatie met de **bestaande overlegstructuren en de reguliere werking** van de partners is daarbij een pluspunt, net als het bestaan of het streven naar een vorm van interbestuurlijke besluitvorming. De subsidie moet een meerwaarde opleveren ten opzichte van de bestaande werking.

(maximaal 1000 woorden)

De coördinatieopdracht Kleine Nete moest in 2012 een antwoord bieden op de kritiek van een te "verkokerde" aanpak vanuit de Vlaamse overheid in de vallei. Omwille van de complexiteit van de verschillende bovenlokale opgaves (aanleg gecontroleerde overstromingsgebieden in het kader van het Sigmaplan en bekkenbeheerplan, realiseren van bijkomende natte natuur i.f.v. Natura 2000-doelen, realiseren rivierherstelproject Kleine Nete, aanleg van de Kempische Noordzuidverbinding N19g door de vallei, opmaak gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen voor AGNAS…) stelde de Vlaamse Regering gouverneur Cathy Berx aan als procesbegeleider (VR 2012 2007 DOC.0892).

Een essentieel onderdeel van de aanpak was het uittekenen en uitrollen van een permanente overlegstructuur. Deze is structuur is bekrachtigd door de Vlaamse Regering via het plan van aanpak dat de gouverneur daarvoor uitwerkte (VR 2012 2311 MED.0515). Uitgangspunten waren gelijkheid en eenvoud, ondanks de complexiteit, de veelheid aan betrokken gemeenten en Vlaamse entiteiten. Deze uitgangspunten vertaalden zich in een heldere overlegstructuur bestaande uit twee organen: een ambtelijke werkgroep (Procesbeheercomité of PBC) en een brede stuurgroep (Opvolgingscommissie of OC), beide voorgezeten door de provinciegouverneur.

Het procesbeheercomité brengt o.a. alle projectleiders van de Vlaamse overheidsdiensten die plannen of projecten in de vallei hebben samen. Het gaat om:

- Agentschap Onroerend Erfgoed
- Agentschap voor Natuur en Bos
- Agentschap Wegen en Verkeer
- Departement Landbouw en Visserij
- Departement Omgeving
- Vlaamse Landmaatschappij
- Vlaamse Milieumaatschappij
- De Vlaamse Waterweg nv
- Provincie Antwerpen
- Bekkensecretariaat Netebekken
- OVAM

De opvolgingscommissie bestaat uit de leden van het procesbeheercomité en:

- vertegenwoordiging vanuit elk van de 13 betrokken gemeentebesturen
- vertegenwoordiging vanuit de landbouworganisaties
- vertegenwoordiging vanuit de natuurverenigingen

Via deze projectstructuur zijn nieuwe ruimtelijke compromissen en evenwichten in de vallei van de Kleine Nete tot stand gekomen die ondertussen bekrachtigd zijn door de Vlaamse Regering (VR 20140404 DOC.0441/1). Onder andere via de hefboomprojecten uit het eerste strategisch project kregen deze principiële compromissen en afgesproken evenwichten een concrete uitwerking.

Naar aanleiding van het strategisch project ‘Veerkracht in de vallei van de Kleine Nete’ werd het samenwerkingsverband in 2018 verruimd met de Regionale Landschappen in het gebied (3), Kempens Landschap en Toerisme Provincie Antwerpen (TPA). In 2020 werd ook OVAM opgenomen in de projectstructuur gelet op de specifieke problematiek van oude stortplaatsen en het saneringsvraagstukken voor (historisch) vervuilde of opgehoogde terreinen of beekbodems die bij het uitwerken van onthardingsprojecten en aanpak verdrogingsproblematiek in de verschillende projecten sterk naar voor is gekomen. Ook is er n.a.v. de hefboomprojecten uit het eerste strategisch project een sterke samenwerking met de diverse handhavingsdiensten tot stand gekomen die noodzakelijk blijkt om het herstel van kwetsbare openruimtestructuren mogelijk te maken.

De werkzaamheden van de opvolgingscommissie en het procesbeheercomité Kleine Nete - die de gebiedsgerichte werking Kleine Nete (met inbegrip van het strategisch project) met de gouverneur als voorzitter aansturen – worden sinds 2018 voorbereid door een projectbureau dat bestaat uit:

- de diensten van de gouverneur;
- het Departement Omgeving, afdeling Gebiedsontwikkeling, Omgevingsplanning en -projecten (GOP);
- Provinciebestuur Antwerpen;
- Projectcoördinator ‘strategisch project’.

Het opzetten van de vier klimaatprogramma’s op schaal van het valleigebied overstijgt de mogelijkheden of bevoegdheden van elk van de partners afzonderlijk. Er is een projectregisseur nodig die de samenwerking en bundeling van middelen en instrumenten voor deze programma’s vorm kan geven. Die rol wordt opgenomen door de projectcoördinator strategisch project die de inhoudelijke trekkers van de programma’s en focusgebieden inhoudelijk, praktisch en procesmatig begeleidt en ondersteunt.

Het ‘strategisch project’ met de projectcoördinator voor de vier klimaatprogramma’s en drie focusgebieden wordt ingebed in een ruimer opgevatte gebiedswerking die voor de Kleine Nete reeds

is opgezet. Voor het 'strategisch project' zal dus geen nieuwe overlegstructuur gecreëerd worden, maar zal de bestaande overlegstructuur verder gezet worden.

Deze aanpak biedt een antwoord op het bovenlokale, gemeentegrensoverschrijdende, geïntegreerde en bottom-up-karakter van het project in de vallei van de Kleine Nete en garandeert een beslissingsgerichte en resultaatgerichte interbestuurlijke samenwerking gericht op concrete realisaties op het terrein. Een projectcoördinator die specifiek de voortgang van de vier programma's en drie focusgebieden moet verzekeren door de betrokken partijen daarrond samen te brengen, aan te jagen en actief te doen samenwerken is nodig, gelet op de complexiteit van ieder project waarbij steeds verschillende lokale besturen, provincie, middenveld en Vlaamse overheidsdiensten een rol te spelen hebben. De realisatie van de programma's overstijgt het niveau van het individuele lokale bestuur omwille van de sterke relatie en betrokkenheid met bovenlokale projecten en het gemeentegrensoverschrijdend karakter van de projecten.

De projectcoördinator participeert dus actief aan de werking van OC en PBC en zal via deze fora ook de voortgang van de vier klimaatprogramma's en drie focusgebieden rapporteren, maar waar nodig ook inhoudelijke knelpunten ter bespreking op tafel leggen en de (formele) besluitvorming over de (financiële) engagementen voor uitvoering of inzet van instrumenten door de verschillende partners voorbereiden en agenderen.

De communicatie naar een breed publiek gebeurt via de website www.kleinenete.be en de organisatie van publieksevenementen zoals de Netedag.

4. Geef een procesmatige beschrijving van het strategische project.

Bij deze beschrijving wordt ingegaan op de criteria zoals opgesomd in artikel 4, §2, 3° van het besluit van 5 oktober 2007, namelijk:

- Geef de huidige en beoogde **projectstructuur** en organisatie (verduidelijkt aan de hand van een schema). Ook de door de betrokken actoren eventueel reeds aangegane of vastgelegde verbintenissen of eventueel genomen beslissingen kunnen vermeld worden.

  Bij de omschrijving van de projectstructuur dient onderscheid gemaakt te worden tussen de 'kernactoren' die de aanvraag mee ondertekenen / die een beslissing hebben genomen aan het project deel te nemen, en alle andere actoren die bij de organisatie van het project op moment van de aanvraag enerzijds en in de verdere toekomst anderzijds zullen deelnemen. Hierbij wordt aangegeven hoe er op ambtelijk vlak én op bestuurlijk vlak zal worden samengewerkt, over de beleidssectoren en bestuursniveaus heen.

- Geef een **plan van aanpak** met de vermelding van de strategie, de timing en totale duur voor de realisatie van het strategische project. Geef ook mee hoe er over het strategisch project zal worden gecommuniceerd (informatiemarkten, participatie, co-creatie,..).

- Geef een opgave van de beoogde tussentijdse **resultaten** en mijlpalen.

4.a Governance

Het huidige strategisch project Kleine Nete en voorliggende aanvraag voor een volgend strategisch project zijn het resultaat van het partnerschap dat is ontstaan in het raam van de coördinatieopdracht van de gouverneur. Met deze strategisch projecten willen de projectpartners met de gouverneur als procesbegeleider in co-productie (verder) werken aan de vallei (realisatie en verbreding geplande en nieuw te ontwikkelen projecten, gemeenschappelijke communicatie…).

De governance van de coördinatieopdracht en het 1ste strategisch project blijft behouden. De aanpak in de focusgebieden (vergelijkbaar met hefboomprojecten in het 1ste strategisch project) en via de vallei-brede klimaatprogramma's vormen het voorwerp, de inhoudelijke kern van het strategisch project. De focusgebieden en klimaatprogramma's vereisen elk een eigen dynamiek, een specifiek

aanpak en governance maar zijn elk exemplarisch voor de globale beleidsambitie om een veerkrachtig valleisysteem vorm te geven en kunnen dus niet los gezien worden van het geheel. Er wordt een tweeledige maar eenvoudige, overkoepelende overlegstructuur opgezet die geënt is op de bestaande overlegstructuren in het raam van de coördinatieopdracht: de Opvolgingscommissie (OC) en het Procesbeheercomité (PBC), beiden voorgezeten door de gouverneur als procesbegeleider.

- De Opvolgingscommissie Kleine Nete fungeert als stuurgroep voor het gebiedsprogramma 'Kleine Nete' én als stuurgroep voor het strategisch project. De OC wordt voorgezeten door de gouverneur als procesbegeleider en wordt aangevuld met:

- Het Procesbeheercomité Kleine (PBC) staat in voor de ambtelijke afstemming over de verschillende focusgebieden en klimaatprogramma's. Het PBC wordt voorgezeten door de gouverneur.

Het strategisch project beoogt de aanwerving van een voltijdse projectcoördinator voor de coördinatie en begeleiding van de 3 focusgebieden en 4 klimaatprogramma's. Per focusgebied en per klimaatprogramma wordt gewerkt met een projectwerkgroep. Met de projectpartners zijn afspraken gemaakt over wie betrokken wordt bij de werking van de projectwerkgroep en welk bestuur of organisatie 'trekker' is (zie onderstaande tabel). Deze werkgroepen zijn de inhoudelijke broedkamer, de kern van het strategisch project en de projectcoördinator heeft als rol om de werking van deze werkgroepen te faciliteren en aan te jagen en ondersteunt de trekkende instantie.

Klimaatprogramma's			
droogte	*Provinciebestuur Antwerpen / Dienst Integraal Waterbeleid*	*Bekkensecretariaat Netebekken*	
bodem	*Provinciebestuur Antwerpen / Dienst Landbouw en Plattelandsbeleid*	*Provinciebestuur Antwerpen / Dienst Gebiedsgericht Beleid*	*Provinciebestuur Antwerpen / Dienst Milieu en Natuur*
bos	*Provinciebestuur Antwerpen / Dienst Milieu en Natuur*	*Regionaal Landschap*	*Bosgroepen*
ontsluiting	*Regionaal Landschap*	*Toerisme Provincie Antwerpen*	
focusgebieden			
Bollaak	*Bekkensecretariaat Netebekken*	*Regionaal Landschap*	
Olens Broek	*ANB*	*VMM*	
Bovenlopen	*ANB*	*Provinciebestuur Antwerpen / Dienst Integraal Waterbeleid*	*Bekkensecretariaat Netebekken*

Parralel engageert het provinciebestuur Antwerpen zich voor de inzet van een voltijdse programmacoördinator 'Kleine Nete'. De programmacoördinator is het proces- en beleidsmatig steunpunt: verzorgt de dagelijkse werking binnen het gebiedsprogramma Kleine Nete en faciliteert en ondersteunt de verschillende werkgroepen. Tegelijk engageren verschillende provinciale diensten zich als trekker van een klimaatprogramma en zal er een sterke interactie met de provinciale droogte- en hemelwatercoördinator ontstaan.

De projectcoördinator en programmacoördinator zijn het kruispunt tussen de verschillende werkgroepen (per focusgebied en per klimaatprogramma) en het PBC (ambtelijk) en de OC (beleid). De programmacoördinator Kleine Nete en de projectcoördinator Strategisch Project werken nauw

samen met de diensten van de gouverneur en het departement Omgeving. Samen vormen ze een 'projectbureau' dat de dagelijkse werking van de gebiedswerking Kleine Nete verzorgt.

Via deze constellatie maximaliseert en optimaliseert het strategisch project samen met de bestaande coördinatieopdracht en de bestaande capaciteit van de diverse, gebiedsgerichte actoren de nodige inzet voor de vallei. Deze aanpak resulteert in een globale overlegstructuur die hieronder schematisch is weergegeven.

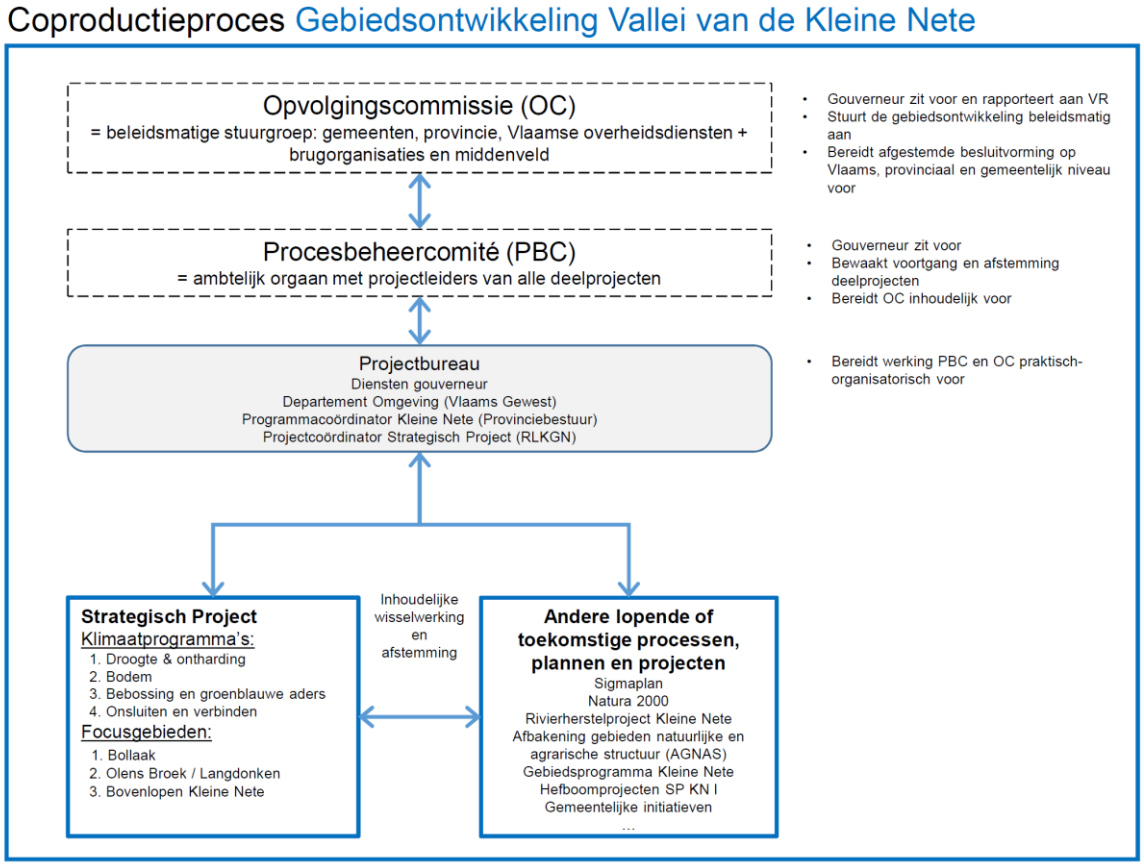

Figuur: governance strategisch project

4.b Plan van aanpak en beoogde resultaten

De werkgroepen per focusgebied en per klimaatprogramma zijn de inhoudelijke spil van het strategisch project. Per focusgebied en per klimaatprogramma wordt een concrete output vooropgesteld, dit onder de vorm van concrete realisaties op het terrein (definiëren en uitwerken van de concrete uitvoeringsacties, identificeren mogelijke partners, vastleggen middelen bij de uitvoerende partners, cofinanciering of projectsubsidieaanvragen voorbereiden…). In de fiches als bijlage wordt de output per focusgebied en per klimaatprogramma uitvoerig geduid.

Het opzetten van een globale communicatie over de gebiedsontwikkeling in de vallei van de Kleine Nete, de zoektocht naar een structurele financiering van het samenwerkingsverband en vooral de ambitie om tot een veerkrachtig valleisysteem te komen, vormt een overkoepelende output. Om een (groter) draagvlak voor de veranderingen in de vallei te bekomen, is een brede en laagdrempelige communicatie essentieel. Vandaag bestaat een overkoepelende website (www.kleinenete.be) en een

overkoepelend aanspreekpunt (info@kleinenete.be). Bedoeling is om deze basiscommunicatie op te laden tot een wervende en brede communicatiestrategie voor de vallei in verandering. De expertise van o.a. de regionale landschappen zal ingezet worden voor het uitwerken van publicaties en publieksactiviteiten (zoals bv. het organiseren van Netedag(en) voor voor een breed publiek…).

5. Profiel en taken projectcoördinator (coördinatie)

- Geef een omschrijving van de **wijze van aansturing** van het project (werking van een team, bijdragen van actoren en verdeling van verantwoordelijkheden over kernactoren,….). Geef desgevallend een beschrijving van de relatie met andere, eventueel vanuit de reguliere werking betrokken actoren in het (toekomstig) team.
- Geef een omschrijving van het **profiel en de taken** van de projectcoördinator die men wil aanstellen. Maak hierbij duidelijke het onderscheid tussen de taken van de projectcoördinator en de taken van partners opgenomen in de projectstructuur.
- Als een persoon aangesteld wordt dan moet dat een persoon met gezag, ervaring en leiderschapscapaciteiten zijn. Als het om een groep personen gaat dan moet die groep geleid worden door een persoon met de vermelde kwaliteiten en moet de rol van elk van de leden van dat team worden toegelicht.
- Bij de beoordeling zal er nadrukkelijk worden nagegaan op welke wijze de coördinatie **onafhankelijk en autonoom** zal gebeuren, en de mate waarin de coördinator effectief de verschillende belangen van ALLE lokale, bovenlokale en Vlaamse actoren zal dienen.
- De **inzet** van de projectcoördinator (één persoon of team) vraagt minstens één voltijdse inzet. In geval meerdere personen de rol van projectcoördinator vervullen, dient te worden aangegeven dat de projectleider zijn rol effectief kan vervullen (richtinggevend is een inzet van minimaal 80% van een voltijdse equivalent).

De projectcoördinator heeft als opdracht de uitvoering van de klimaatprogramma's en focusgebieden op sporen te zetten, de betrokken partners daarrond samen te brengen en het uitvoeringstraject per programma/gebied in overleg met de trekkende partner(s) vorm te geven. De projectcoördinator heeft een ondersteunende en begeleidende rol, maar is ook de aanjager die zorgt voor de continuïteit en de voortgang van de verschillende projecten.

De projectcoördinator werkt onafhankelijk en autonoom met als doel de verschillende projecten in lijn met de ambities en evenwichten tot uitvoering te brengen. De projectcoördinator koppelt de voortgang van de lopende acties systematisch terug in het projectbureau en rapporteert aan het PBC en OC. Het OC functioneert als beleidsmatige stuurgroep, geeft inhoudelijk richting aan de programma's en focusgebieden en organiseert de nodige besluitvorming op de verschillende niveaus. Het PBC zorgt in eerste instantie voor de afstemming tussen de verschillende plannen en projecten, processen van de partners door proactief mogelijke conflicten of opportuniteiten na te gaan.

De projectcoördinator is verantwoordelijk voor het voorbereiden en uitwerken van de globale communicatie voor de ruimere gebiedsontwikkeling in de vallei van de Kleine Nete waar de klimaatprogramma's en focusgebieden een onderdeel van zijn. De autonome en onafhankelijke werking van de projectcoördinator moet worden gegarandeerd. Daarvoor werkt de coördinator geregeld op kantoren van de andere betrokken instanties binnen de projectstructuur. Op die manier kan de coördinator voldoende de vinger aan de pols houden en inspelen op de belangen van alle partners.

Concreet staat de projectcoördinator in voor volgende taken:

- het opmaken van een werkplan per klimaatprogramma en focusgebied in overleg met de trekkende partner(s);
- de voorbereiding, de praktische coördinatie, het bijeenroepen en de verslaggeving van de projectwerkgroepen;
- optreden als procesbegeleider en moderator voor het overleg met de partners van de klimaatprogramma's en focusgebieden;

- optreden als eerste aanspreekpunt voor professionelen die bij het project betrokken zijn/worden (partners, investeerders, besturen, administraties…);
- meewerken aan het opstellen van een communicatiestrategie voor de ruimere gebiedsontwikkeling in de Kleine Nete;
- het actief zoeken naar, aanvragen van en opvolging van mogelijke subsidiëring via diverse kanalen (Europees, federaal, Vlaams, provinciaal, lokaal…);
- de bewaking van de voortgang van het proces, het aanjagen van de projectdynamiek, de opmaak van samenwerkingsovereenkomsten of overeenkomsten voor uitvoering van tussen de partners en eventueel andere actoren i.f.v. de uitvoering van de klimaatprogramma's en focusgebieden;
- rapportering van de voortgang van de projecten in projectbureau, PBC en OC;
- voorbereiden van de noodzakelijke besluitvormingstrajecten bij lokale besturen, provincie, Vlaams gewest i.f.v. de uitvoering van de klimaatprogramma's en focusgebieden;
- het organiseren van communicatie-initiatieven binnen de klimaatprogramma's en focusgebieden en meewerken aan de organisatie van overkoepelende communicatie-initiatieven voor gebiedsontwikkeling in de vallei van de Kleine Nete.

Het profiel van de coördinator is:

- master diploma of gelijkgesteld door ervaring, bij voorkeur in een richting met betrekking tot geografie en/of ruimtelijke ordening, landschap, natuur, bos, milieu(economie), landbouw
- Ervaring in gelijkaardige functie strekt tot aanbeveling (projectmanagement)
- Affiniteit met beleidsprocessen, samenwerkingsvormen tussen sectoren en/of overheden en participatieprocessen
- Affiniteit met de regio is een pluspunt
- Persoonlijke competenties:
    - Analytisch en synthesevermogen (kan goed overweg met een veelheid aan informatie)
    - Dynamisch met hoog probleemoplossend vermogen
    - Organisatietalent
    - Doorzettingsvermogen
    - Communicatievaardig (mondeling en schriftelijk)
    - Pragmatisch
    - Ervaring met werken presenteren en werken met groepen
    - Kan goed zelfstandig werken

Technische bekwaamheden:

- Goede kennis van de gangbare software
- Kennis van GIS strekt tot aanbeveling
- Rijbewijs B

6. Relatie met Vlaanderen

Om het instrument 'strategische projecten' nog sterker in te kunnen zetten voor de realisatie van het Vlaams ruimtelijk beleid, zal bij de start van het project nadrukkelijk gevraagd worden naar de wijze waarop de relatie met 'Vlaanderen' gerealiseerd zal worden bv. door betrokkenheid in de overlegstructuur, besluitvorming, interactie met lopende processen en projecten,...

Een regelmatige aanwezigheid of interactie van de projectcoördinator bij of met het Departement Omgeving wordt gevraagd en dit om een nauwere samenwerking en gezamenlijke kennisopbouw rond gebieds- en projectontwikkeling mogelijk te maken, om een (informeel) contact met het Vlaams niveau te vergemakkelijken, en zo ook de kwaliteit van de coördinatie te versterken.

- Geef aan hoe u concreet de relatie met 'Vlaanderen' ziet, en wat de concrete meerwaarde is van een goede relatie met 'Vlaanderen' voor uw project. (maximaal 300 woorden)

NB. Deze informatie is van praktische aard en zal met name worden gehanteerd bij de latere inschatting welke rol het departement bij het strategische project zal spelen.

Het 'strategisch project' maak integraal onderdeel uit van de gebiedsontwikkeling in de vallei van de Kleine Nete waar de Vlaamse overheid via diverse projecten reeds actief mee aan de slag is en die via de coördinatieopdracht van gouverneur Berx vorm krijgt. Door het strategisch project volledig in te bedden binnen deze gebiedswerking is de relatie met het Vlaams niveau in de projectdefinitie verankerd. Per klimaatprogramma en focusgebied zal er een 'projectwerkgroep' zijn waarin de verschillende betrokken Vlaamse entiteiten zetelen, naast de lokale besturen en andere organisaties. Via de rapportering aan het procesbeheercomité (PBC) en de opvolgingscommissie (OC) krijgen de hefboomprojecten mee richting vanuit de Vlaamse beleidsdoelstellingen en zal er ook over de voortgang gerapporteerd worden naar de Vlaamse Regering (via de periodieke voortgangsrapportages van de gouverneur).

De aanvraag strategisch project is via het projectbureau Kleine Nete in nauw overleg en met zeer grote betrokkenheid en ondersteuning vanuit het Departement Omgeving tot stand gekomen. De vallei van de Kleine Nete is in diverse Vlaamse beleidsdocumenten expliciet genoemd als prioritair gebied voor gebiedsontwikkeling, waardoor ook de relevantie voor en betrokkenheid van het Vlaams ruimtelijk beleid gegarandeerd is.

De 'projectcoördinator' zal samen met de diensten van de gouverneur en de vertegenwoordigers van het Departement Omgeving en de Dienst Gebiedsgericht Beleid van de provincie Antwerpen deel uitmaken van het 'projectbureau' dat de werkzaamheden van de opvolgingscommissie Kleine Nete voorbereidt. Het projectbureau zal frequent samen zitten en overleggen (in principe minstens 1x maand) teneinde de voortgang van het project te bewaken.

De bijeenkomsten van het kernteam, PBC en OC vinden steeds plaats in het Anna Bijnsgebouw, het Vlaams Administratief Centrum Antwerpen of het provinciehuis. Dit zijn ook de dagen waarop de projectcoördinator de nodige bilaterale contactmomenten kan voorzien met de betrokken Vlaamse entiteiten die daar gehuisvest zijn (Departement Omgeving, De Vlaamse Waterweg nv, Agentschap Natuur en Bos, Agentschap Onroerend Erfgoed, Vlaamse Milieumaatschappij…) of de betrokken provinciale diensten.

7. Begroting / financiële raming van het project

- Geef een begroting op hoofdlijnen voor het strategische project. De begroting geeft in ieder geval aan welke de reeds verkregen, de te verwachten of aan te vragen subsidies zijn die men op grond van andere wetgeving of reglementering dan het besluit van 5 oktober 2007 heeft verkregen of kan verkrijgen, en welke actoren voor het overige het strategische project bekostigen
- Geef een raming van de personeelskosten van alle direct bij het strategisch project betrokken personeelsleden, geef daarbij aan voor wie de subsidie wordt aangevraagd, **welk deel zelf wordt bijgedragen** en welk aandeel eventueel via andere (reguliere) kanalen zal worden ingezet (de eigen bijdragen bedragen ten minste 20% van het totaal)
- Geef een raming van de werkingskosten voor het strategisch project
- Geef aan welke andere subsidies, middelen of instrumenten worden of zullen worden ingezet binnen het betreffende gebied

Loon- en werkingskosten worden voor 80 % ondersteund door de subsidie strategische projecten met een maximum van 100.000 € per jaar, gedurende 3 opéénvolgende jaren. De overige 20 % wordt gedragen door de verschillende partners van het project. Het gaat in totaal over 125.000 €.
De financiële verdeling wordt als volgt vastgelegd:

Financiële partners	2021	2022	2023
Vlaamse overheid, Departement Omgeving (subsidie strategisch project)	100.000	100.000	100.000
Provincie Antwerpen	3.000	3.000	3.000
Gemeenten	22.000	22.000	22.000
Dessel	1.692,31	1.692.31	1.692.31
Retie	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Geel	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Kasterlee	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Olen	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Herentals	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Lille	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Vorselaar	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Grobbendonk	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Nijlen	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Zandhoven	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Ranst	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Lier	1.692.31	1.692.31	1.692.31
Totaal	125.000	125.000	125.000

De loonkost wordt begroot op maximaal 100.000 € per jaar. Voor de projectcoördinatie, meer bepaald de procesmatige en inhoudelijke aansturing en uitwerking van het project, wordt een voltijdse projectcoördinator niveau A aangeworven (60.000 € à 92.000 € afhankelijk van ervaring). Het resterende personeelsbudget zal gebruikt worden om het team te versterken met een deeltijdse projectmedewerker.

De loonkost omvat brutoloon, werkgeversbijdrage, vakantiegeld en eindejaarspremie.

Naast de loonkost zijn er ook werkingskosten met name, huisvesting, kantoorbenodigdheden, verplaatsingskosten, vergaderkosten, communicatiekosten, opleidingen en extralegale voordelen. Deze worden geraamd op 25.000 €.

Verklaring op erewoord door de aanvrager (= één actor).

- **Dat er voor de betaling en de werkingskosten van de projectcoördinatie geen subsidie wordt aangevraagd en verkregen op grond van andere wetgeving of reglementering;**

- **Dat de aanvrager elke wijziging in de personeelsbezetting en de werking van de organisatie onmiddellijk door middel van een aangetekende brief ter kennis zal brengen aan de administratie;**

- **Dat een boekhouding zal worden bijgehouden, gebaseerd op het minimaal genormaliseerd rekeningstelsel.**

ONDERTEKENING (digitaal of te scannen handtekening)

Aanvrager: Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete

Naam en functie: Bas Van der Veken, coördinator

Handtekening:

Datum: 09 jul 2020

Andere actoren van de projectstructuur: handtekening of kopie van de beslissing van bevoegd orgaan.

Andere relevante engagementen, verklaringen, beslissingen, overeenkomsten of contracten. Deze kunnen worden nagezonden tot en met 11 september 2020.

ADMINISTRATIEF FORMULIER AANVRAAG STRATEGISCH PROJECT RSV (05.10.2007)

Adresgegevens van de aanvrager

Naam van de contactpersoon	Entiteit Aanvrager	Hoedanigheid Titel	Juridisch statuut aanvrager	Evt. Relevante website(s)	
Bas Van der Veken	Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete	coördinator	vzw	http://www.rlkgn.be/	
Adres AANVRAGER	Postcode	Plaats	Telefoon	Fax	e-mail
Lichtaartsebaan 45	2460	Kasterlee	014 85 25 14		bas.vanderveken@rlkgn.be

Projectstructuur - actoren die deze aanvraag mee hebben ondertekend / beslissing tot deelname hebben genomen

Naam actor	Orgaan	Datum ondertekening	Wie heeft ondertekend	Datum beslissing	
Gemeente Kasterlee	CBS	29 jun 2020	bgm, AD	1 jul 2020	
Stad Geel	GR	06 jul 2020	Bgm, AD	06 jul 2020	
Gemeente Olen	CBS	01 jul 2020	Voorzitter GR	01 jul 2020	
Stad Herentals	GR	23 jun 2020	Voorzitter GR	23 jun 2020	
Gemeente Lille	CBS	03 jul 2020	bgm	02 jul 2020	
Gemeente Vorselaar	CBS	30 jun 2020	bgm	30 jun 2020	
Gemeente Grobbendonk	CBS	29 jun 2020	AD GR	29 jun 2020	
Gemeente Zandhoven	CBS	6 jul 2020	Bgm, AD	06 jul 2020	
Gemeente Ranst	CBS	25 jun 2020	bgm	25 jun 2020	
Gemeente Nijlen	CBS	29 jun 2020	bgm	29 jun 2020	
Stad Lier	GR	15 jun 2020	bgm	15 jun 2020	
Gemeente Dessel	CBS	26 jun 2020	bgm	26 jun 2020	
Gemeente Retie	CBS	06 jul 2020	Bgm, AD	06 jul 2020	
Provincie Antwerpen	deputatie	23 jun 2020	Gedeputeerde	23 jun 2020	
Boerenbond	DIR	03 jul 2020	Algemeen secretaris	03 jul 2020	
Natuurpunt	RVB	18 jun 2020	AD	18 jun 2020	
Regionaal Landschap Rivierenland	RVB	29 jun 2020	Coördinator	29 jun 2020	
Regionaal Landschap de Voorkempen	RVB	29 jun 2020	Coördinator	29 jun 2020	
Kempens Landschap	RVB	22 jun 2020	Directeur	22 jun 2020	

Financiële gegevens - samenvatting

Raming van de totale loonkosten (euro)	Percentage dat door projectstructuur wordt gedragen	Gevraagde subsidie	Aantal personeelsleden	Functie van ieder personeelslid
168.000 EUR (56.000 EUR per jaar)	20%	80%	1	projectcoördinator

132.000 EUR (44.000 EUR per jaar)	20%	80%	2	Medewerkers (ellk 40%)
Raming van de werkingskosten	Percentage dat door projectstructuur wordt gedragen	Gevraagde subsidie		
75.000 EUR (25.000 EUR per jaar)	20%	80%		

Financieel - administratieve gegevens

AANVRAGER	Rekening-nummer	Bank	Subsidieperiode (aantal jaar)	Totaalbedrag subsidie (3 jaar)
Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete vzw	BE45 52 30 80 31 74 89	Triodos	2021 / 2022 / 2022	300.000 EUR (= 100.000 EUR x 3 jaar) (= 80% van 375.000 EUR)

BIJLAGE BIJ DE AANVRAAG.

STRATEGISCH PROJECT

MEER VEERKRACHT IN DE VALLEI VAN DE KLEINE NETE

De zes hefboomprojecten van het strategisch project Veerkracht in de vallei van de Kleine Nete (2018-2021) leidden tot een geïntegreerde en gestructureerde aanpak van een aantal gebiedsgerichte opgaves en kregen o.a. een invulling via het opzetten van een proeftuin ontharding, een Interregproject 'Catch' voor het ontwerpen van een klimaatrobuuste vallei binnen het signaalgebied 'Olympiadelaan' in Herentals, een landschapsbiografie voor de Kempense Heuvelrug, een Water-Land-Schap-project in de vallei van de Aa en de instelling het natuurinrichtingsproject Graafweide-Schupleer.

Het eerste strategisch project werkte zo als een stevige katalysator om zes gebiedsgerichte ruimtelijke ontwikkelingsprojecten effectief op gang te trekken en instrumenten en middelen te bundelen: via de werking van het strategisch project werd tot op heden reeds meer dan 6,6 miljoen euro aan investeringsmiddelen toegezegd via projectsubsidies en bijdragen van de partners in de verschillende hefboomprojecten. De sleutelactoren engageerden zich om verder gebiedsgericht samen te werken aan de uitvoering en middelen te voorzien voor de nodige inrichtingsstudies en terreinrealisaties. Vijf van de zes projecten staan in 2021 op eigen benen en via de coördinatieopdracht van de gouverneur wordt de verdere voortgang opgevolgd.

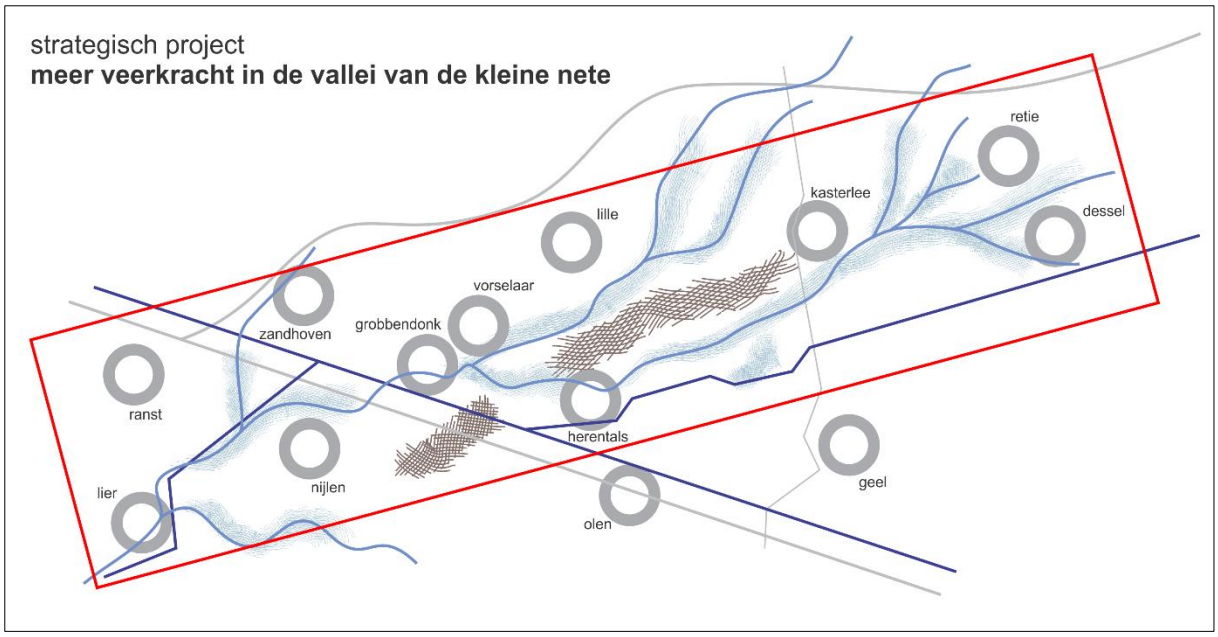

Onder het motto 'Méér veerkracht in de vallei' schakelen de partners in de vallei van de Kleine Nete een versnelling hoger: de geleerde lessen uit de hefboomprojecten uit het de eerste subsidieperiode schalen we op naar vier ambitieuze klimaatprogramma's voor de vallei, het werkingsgebied wordt uitgebreid met Dessel en Retie en in drie bijzondere focusgebieden pakken we een aantal ruimtelijke uitdagingen aan. De afgelopen zomers zetten immers de verdrogingsproblematiek op scherp voor landbouw en natuur en door de verdere inklinking en veraarding van veengebieden dreigen massale hoeveelheden CO_2 vrij te komen.

Om de vallei echt klimaatrobuust te maken zijn méér structurele acties en initiatieven noodzakelijk in de hele vallei. Het herstel van het bodem- en watersysteem om tot een klimaatrobuuste openruimtestructuur te komen waar geleefd en gewerkt staat daarbij centraal. Via het strategisch project pakken we concrete ruimtelijke knelpunten en uitdagingen ten gronde en op systeemniveau aan. Het strategisch project moet zo een verdere katalysator zijn voor een structurele omslag in het beheer en de inrichting van de ruimte voor het volledige valleisysteem.

VIER KLIMAATPROGRAMMA'S

Het strategisch project 'Meer veerkracht in de vallei van de Kleine Nete' werkt vier concrete klimaatprogramma's uit die zorgen voor een opschaling van bijzondere ruimtelijke opgaves om de vallei van de Kleine Nete klimaatrobuust en veerkrachtiger te maken.

1. Programma 'Aanpak verdroging en ontharden'
2. Programma 'Herstellen bodemsysteem'
3. Programma 'Bebossen en groenblauw dooraderen'
4. Programma 'Ontsluiten en verbinden'

De verschillende klimaatprogramma's en focusgebieden (zie verder) hebben belangrijke raakpunten en zijn inhoudelijk verweven. Hun onderlinge afstemming, wisselwerking en kruisbestuiving is een belangrijke opdracht voor het PBC Kleine Nete in het algemeen en de projectcoördinator Kleine Nete in het bijzonder.

Programma 1. Aanpak verdroging en ontharden

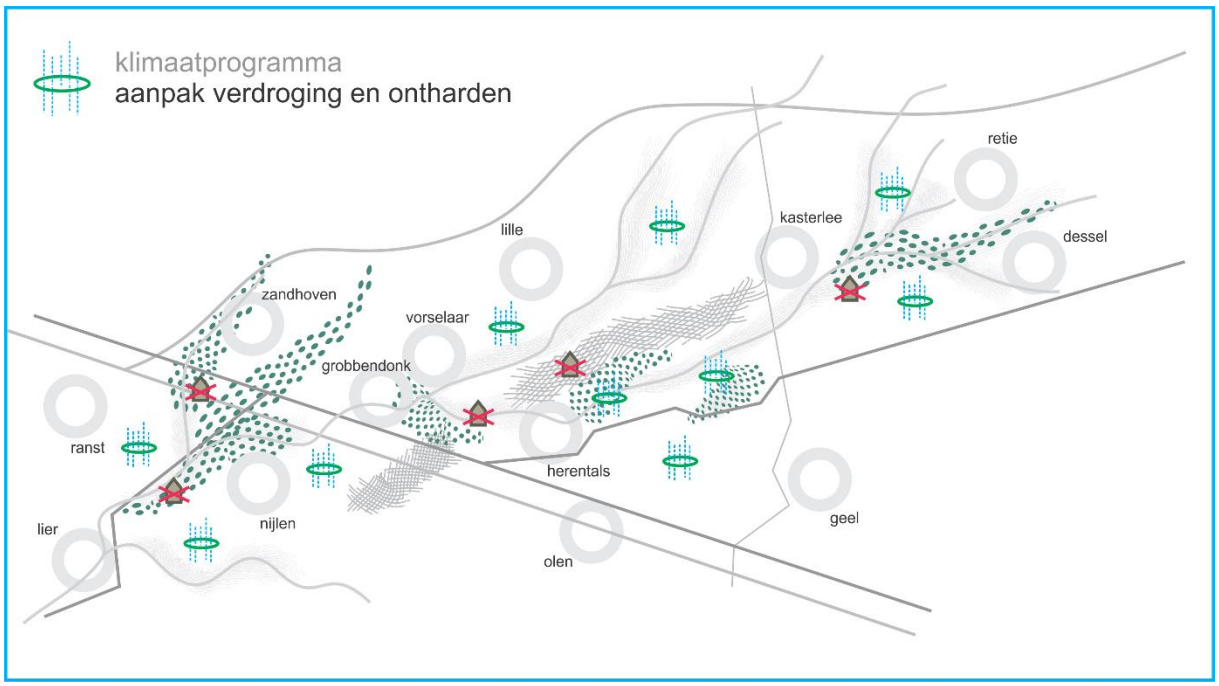

Trekkende partnerorganisaties
Provincie Antwerpen (dienst Integraal Waterbeleid), bekkensecretariaat Netebekken.

Situering en doel programma
De verhardingsgraad in de 13 gemeenten ligt erg hoog en hoger dan het Vlaams gemiddelde. Harde infrastructuren zoals woonkernen en -linten, kanalen, snelwegen en ENA-industrie versnipperen de vallei en zetten druk op het functioneren van landbouw-, natuur- en watersystemen. De lessen uit de proeftuin ontharding zetten we om in een valleibreed programma voor het wegnemen van overbodige verhardingen en bebouwing, het tegengaan van verdroging van natte natuurcomplexen en veenbodems en het opnieuw beschikbaar maken van waardevolle bodems voor voedselproductie.

Beleidscontext van het programma
Dit programma past binnen de doelstellingen van de strategische visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen om de verhardingsgraad in de open ruimte met 20% te laten afnemen, de doelstellingen vanuit het integraal waterbeleid om water meer vast te houden en te laten infiltreren en de instandhoudingsdoelstellingen voor beschermde Europese natte natuur.

Op 5 april 2019 keurde de Vlaamse Regering een Actieplan Droogte en Wateroverlast 2019-2021 goed in aanloop naar de stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 die momenteel in opmaak zijn. Met de analyses van de waterschaarste- en droogterisico's en overstromingsrisico's, doelstellingen, een visie en acties zullen de stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 de structurele aanpak voor droogte en wateroverlast verder uitzetten.

De Vlaamse Regering keurde op 9 december 2019 het Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030 definitief goed. Er wordt nu een Vlaams Adaptatieplan 2021-2030 opgemaakt als onderdeel van het Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021 - 2030. Het adaptatieplan bouwt verder op de maatregelen en resultaten uit het Vlaams Adaptatieplan 2013-2020 met als doel de weerbaarheid van Vlaanderen tegen de gevolgen van klimaatverandering verder te versterken en ons steeds beter aan te passen aan de te verwachten effecten. Adaptatie aan de effecten van klimaatverandering vraagt een omvattende, geïntegreerde aanpak, over de verschillende sectoren heen, waarbij er maximaal gezocht wordt naar synergiën tussen adaptatie en mitigatie, en met andere beleidsdoelen. Het opvangen van de toenemende kans op droogte en overstroming is daarbij een belangrijk onderwerp.

Op 3 april 2020 keurde de Vlaamse Regering de Waterbeleidsnota 2020-2025 goed. Deze beleidsnota vertrekt o.a. vanuit de vaststelling dat de doelstellingen voor water niet realiseerbaar zijn vanuit het waterbeleid alleen en er nood is aan brede transitie en transversale werking over de beleidsdomeinen heen. De regering besliste om een prominente rol aan water te geven als structurerend element dat gebiedsgerichte processen mee bepaalt.

Om de uitdagingen van de klimaatverstoring en meer bepaald de verdrogingsproblematiek aan te gaan werd de dienst Integraal Waterbeleid van de provincie Antwerpen in 2020 versterkt met een droogte- en hemelwatercoördinator. Via deze coördinator wenst de provincie nog meer invulling te geven aan gebiedsgerichte initiatieven en proactieve maatregelen in de aanpak van de droogteproblematiek. In afstemming met de verschillende gewestelijke initiatieven en in nauw overleg met de verschillende sectoren en diensten zal er een provinciale beleidsvisie worden opgemaakt m.b.t. de aanpak van de droogteproblematiek. De provinciale droogte- en hemelwatercoördinator wordt een belangrijke spil in het klimaatprogramma verdroging en ontharding.

Via dit klimaatprogramma willen we tot een bundeling van concrete initiatieven en terreinacties in de 13 gemeenten komen om de doelstellingen uit de strategische visie BRV, stroomgebiedbeheer- en klimaatplannen te vertalen naar een pakket van concrete maatregelen in de vallei van de Kleine Nete.

Strategisch karakter van het programma

De zomers van 2018 en 2019 maakten pijnlijk duidelijk waar wetenschappers reeds lang voor waarschuwden: droogte en verdroging zijn structurele problemen voor de zanderige Kempen. In de regio moesten we relatief drastische maatregelen nemen en vele sectoren leden substantiële schade (landbouw, scheepvaart, natuur en ecologie, industrie, recreatie…). Veel van deze maatregelen zijn echter end-of-pipe-oplossingen: captatieverboden, schutbeperkingen, diepgangbeperkingen… die bovendien tot economische schade leiden (door de captatieverboden kwamen landbouwbedrijven in de problemen, gegroepeerd schutten betekent tijdsverlies voor de scheepvaart…).

Het programma heeft een hoog strategisch karakter: de gemeenten in de vallei van de Kleine Nete hebben een bovengemiddeld hoge verhardingsgraad en de voorbije zomers leidden tot ongeziene tekorten aan beschikbaar water voor landbouw en een sterke verdroging van kwetsbare natuurgebieden. Verdroging van de veengebieden in de vallei leidt tot het inklinken van bodems en massale uitstoot van CO_2. Ontharden en aanpakken van verdroging zijn opgaves die een aanpak op regionaal schaalniveau en een sectoroverschrijdende benadering vragen die het niveau van de lokale besturen overstijgt. Beleidsplannen geven aan wat nodig is, maar staan of vallen met de doorvertaling naar acties op het terrein. De 13 gemeenten pakken dit gezamenlijk op via dit klimaatprogramma.

Op Vlaams niveau zijn heel wat initiatieven in gang gezet wat betreft waterschaarste- en droogterisicobeheer. Om veerkrachtig op periodes van waterschaarste te kunnen reageren maakt de Vlaamse Overheid werk van een reactief afwegingskader, een kader dat prioritair watergebruik ten tijde van schaarste zal bepalen. Een actuele vraag en aanbod zullen worden vergeleken en reactieve acties en maatregelen zullen bij een onevenwicht worden voorgesteld voor de toewijzing van het watergebruik. Een globaal watersysteemmodel (waterbalans), dat in relatie staat met de complexe socio-economische interacties, ligt aan de basis om het aanbod en de vraag in beeld te brengen. Dit afwegingskader wordt in overleg met verschillende belanghebbenden opgemaakt en is voorzien om tegen eind 2020 klaar te zijn. Daaruit zullen aanbevelingen voortvloeien die specifiek in de vallei van de Kleine Nete waar verschillende sectoren (landbouw, natuur, water, bos, recreatie, scheepvaart…) sterk waterafhankelijk zijn en onder druk staan, een belangrijke doorvertaling moeten krijgen.

Het strategisch project wordt ingezet als hefboom om structurele partnerschappen en synergiën tot stand te brengen die de vallei op dit vlak veerkrachtiger moeten maken.

Beoogd resultaat van het programma

De provincie Antwerpen engageert zich als partner in de gebiedswerking Kleine Nete om in 2021 in de vallei van de Kleine Nete een pilootproject rond waterbalansen uit te werken en een gedetailleerd intergemeentelijk droogte- en hemelwateractieplan uit te werken voor minstens drie gemeenten. Op basis van de reeds beschikbare kaarten

en datasets uit eerder wetenschappelijke onderzoeken (o.a. watersysteemkaarten, kansenkaarten en ecosysteemdienstenkaarten…) wordt bepaald waar nature based solutions en waterconserveringsmaatregelen zoals ontharding, aanleg van infiltratiezones, bevloeiing van natuurgebieden door grote verharde oppervlakken los te koppelen van de riolering, aanleg van wadi's en poelen… het meest zinvol is. De opmaak van een droogte- en hemelwateractieplan is voor de provincie Antwerpen een instrument om een integrale ruimtelijke visie uit te werken om onder meer de economische, maatschappelijke en ecologische gevolgen van wateroverlast en verdroging te beperken. In de vallei van de Kleine Nete zijn er nagenoeg nog geen droogte- of hemelwateractieplannen voor de verschillende gemeenten opgesteld. Een intergemeentelijk plan van de bovenstroomse afstroomgebieden zal de volledige vallei robuuster maken: vooral maatregelen in het bovenstroomse gebied en in de haarvaten van het watersysteem hebben het meeste impact. De bovenstroomse valleidelen hebben naast waterafhankelijke natuur en landbouw een hoge verhardingsgraad waar nog heel wat winsten te boeken zijn door het wegnemen van onnodige verhardingen.

In 2014 werd door de provincie Antwerpen reeds een rapport 'Kansen voor samenwerking tussen landbouw, natuur en water provincie Antwerpen' opgemaakt met als hoofddoel de opmaak van potentiekaarten in het landbouwgebied. Mogelijkheden voor waterconservering en –berging in win-win situatie met landbouw werden als uitgangspunt genomen. Per afstroomgebied volgens de Vlaamse Hydrografische Atlas werd bepaald wat de potentie is in waterconservering en/of –berging o.b.v. criteria als grondwaterstand, infiltratiegeschiktheid, hellingsgraad, bodemgeschiktheid… Binnen het Interreg2Zeeën project PROWATER[1] zijn watersysteemkaarten ontwikkeld. Deze kaarten maken duidelijk dat er naast technische oplossingen ook ecosysteemgebaseerde oplossingen nodig en nuttig zijn om droogte structureel aan te pakken. Deze watersysteemkaarten tonen op een objectieve basis voor bepaalde maatregelen de meest geschikte locaties.

Figuur. Kansenkaart ecosysteemgebaseerde oplossingen voor waterconservering (uit het PROWATER-rapport: Regional SWOT on the operationalisation of a rewarding system for EbA (Flemish Region) https://www.pro-water.eu/sites/default/files/atoms/files/SWOT%20REPORT%20FL.pdf)

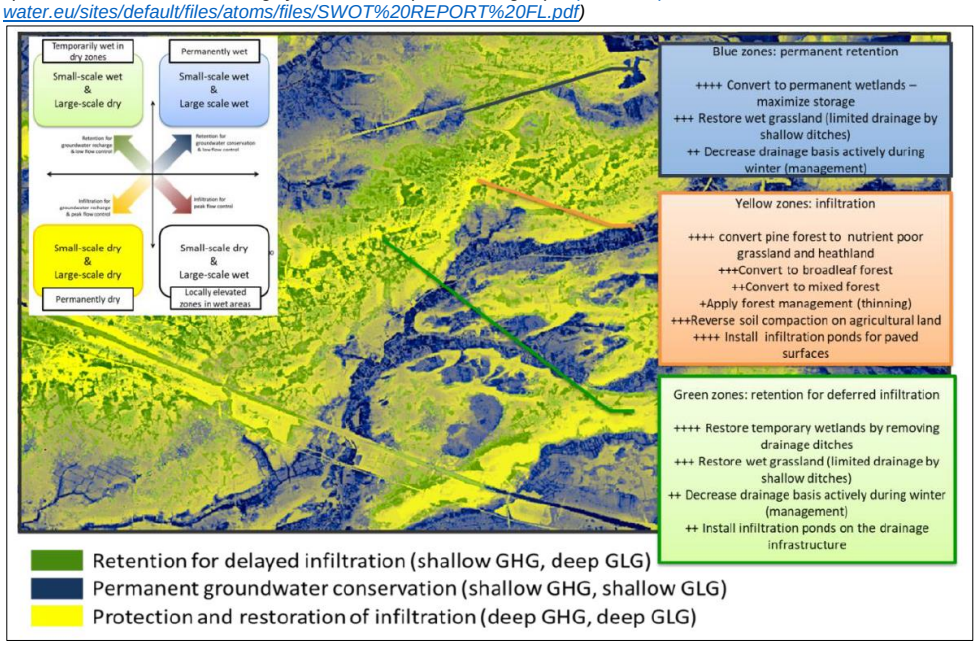

[1] https://www.interreg2seas.eu/nl/PROWATER en https://www.pro-water.eu/

Figuur. Prioritering van maatregelen op basis van de watersysteemkaart (uit: Staes. J., Meire, P. (2020) Methodologie voor de opmaak van de watersysteemkaarten voor Vlaanderen. (versie 2020/01/16), Universiteit Antwerpen, onderzoeksgroep Ecosysteembeheer, ECOBE 020-R251).

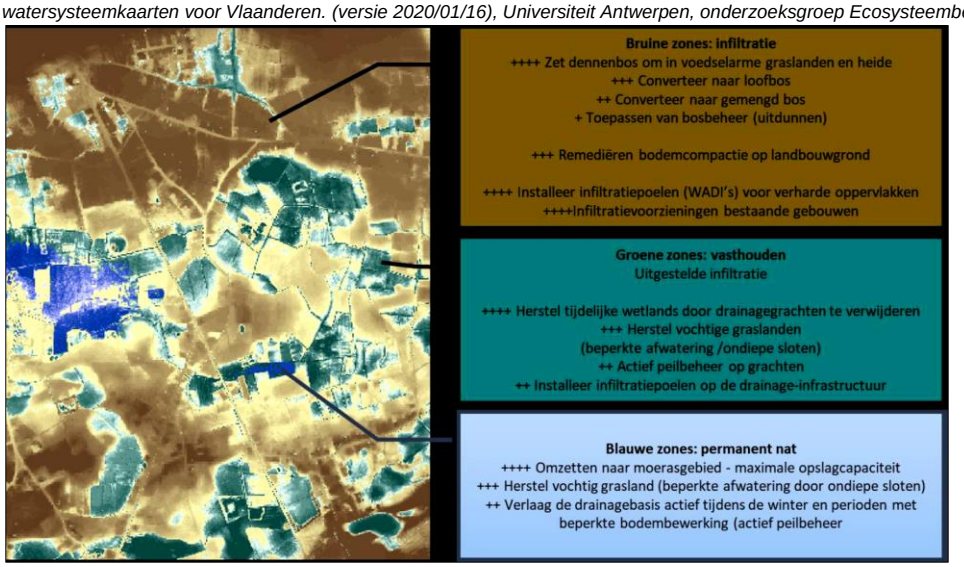

Figuur. Uitsnede Kempenatlas, kaart Water en droogte[2]

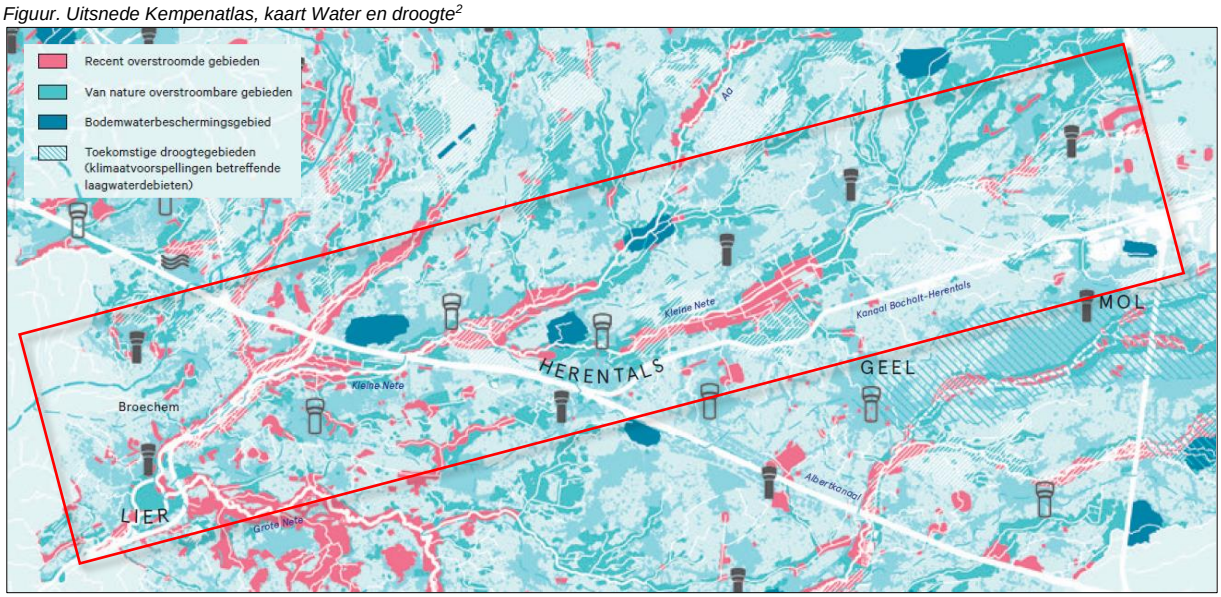

Een belangrijk aandachtspunt is het vergunningenbeleid. Dit klimaatprogramma zal werken aan een lerend en ondersteunend netwerk dat via goede voorbeelden komt tot een vergunningenbeleid dat meer dan vandaag rekening houdt met de verdrogingsproblematiek

De coördinator van het strategisch project zal samen met de trekkende partners (DIW, Bekkensecretariaat), de 13 gemeenten en alle partners een doorvertaling maken naar een programma met een selectie van locaties waar op het terrein maatregelen genomen worden om o.a. tot 130.000 m² effectieve ontharding te komen (i.e. 1 ha/gemeente) en andere inrichtingsprojecten. Bij de selectie van locaties zijn heel wat win-wins te vinden met lokale kansen en initiatieven. Denken we hierbij aan potenties voor groenblauwe netwerken in meer stedelijke omgeving, lokale beleidsvisies, de bouwmeesterscan voor bv de stad Lier, meer kleinschalige initiatieven vanuit lokale actoren,… De inzichten en voorstellen uit het pilootproject voor het intergemeentelijk droogte- en hemelwaterplan worden daarbij opgeschaald naar de hele vallei. Het beoogde resultaat is aldus (1) het doorvertalen van de beleidsplannen en beschikbare kaarten naar een gezamenlijk actieprogramma voor 13 gemeenten i.s.m. met alle partners en (2) het tot uitvoering brengen van deze acties.

[2] Van Acker M. et al. (2017) Kempenatlas. Van terra incognita tot hotspot. De Kempen in kaart gebracht

Output	Timing
Inventariseren van concrete kansen voor ontharding (130.000 m² effectieve ontharding) en waterconserveringsacties per gemeente op basis van reeds beschikbaar onderzoeksmateriaal en pilootprojecten provincie Antwerpen inzake waterbalansen en intergemeentelijk droogte- en hemelwateractieplan.	2021
Concretiseren voorstellen voor ontharding, herstel hydrologie en waterconservering in een actieprogramma voor 13 gemeenten.	2022
Start uitvoering acties op het terrein in de 13 gemeenten.	2023
Opzetten lerend en ondersteunend netwerk dat via goede voorbeelden komt tot een vergunningenbeleid dat meer dan vandaag rekening houdt met de verdrogingsproblematiek	2021-2023

Programma 2. Herstellen bodemsysteem

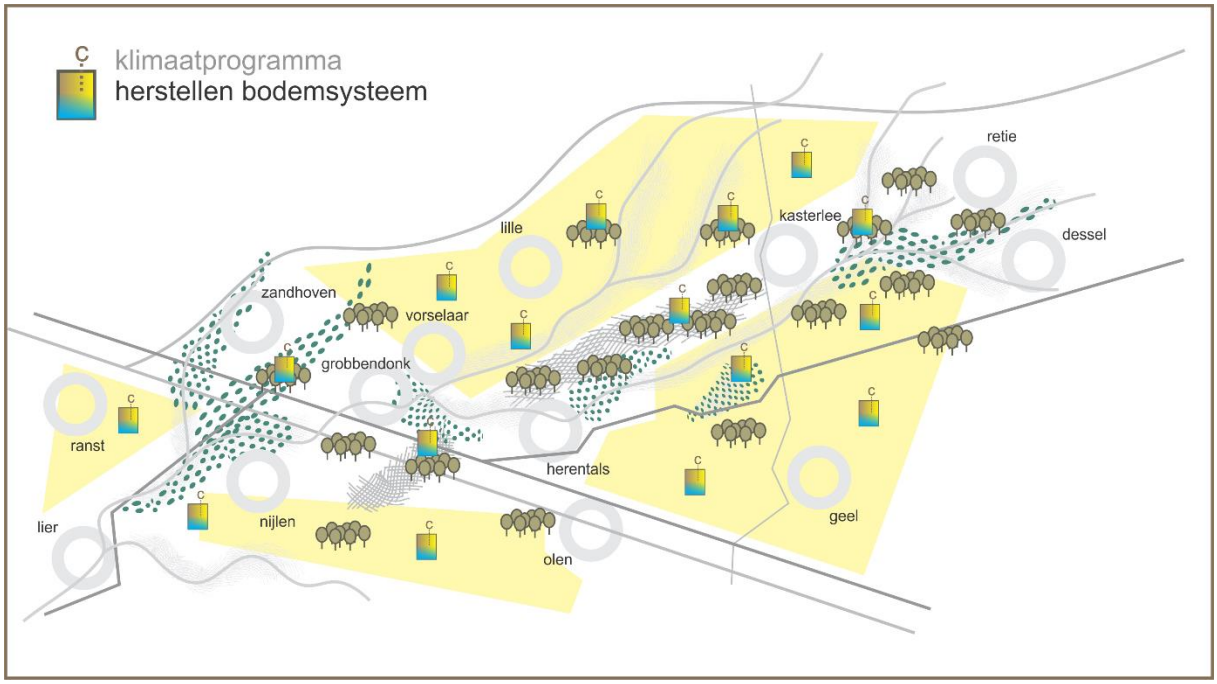

Trekkende organisaties
Provincie Antwerpen (Dienst Gebiedsgericht Beleid, Dienst Landbouw en Plattelandsbeleid en Dienst Duurzaam Milieu- en Natuurbeheer)

Situering en doel programma
Bij het beheer van de open ruimte zetten we een gezonde bodem centraal: méér koolstofopslag en waterinfiltratie zijn sleutelstrategieën om tot een veerkrachtig voedselproductielandschap te komen dat de schokken van de klimaatveranderingen kan opvangen. Op die manier schalen we de ervaringen van het Water-Land-Schap-project {Beek.Boer.Bodem} op naar de hele vallei.

Daarnaast werken we aan een regionale strategie om koolstof te behouden of bijkomend op te slaan in veenbodems en wetlands in de vallei van de Kleine Nete en om verzuring van de aanwezige bosbodems in de interfluvia tegen te gaan. Daarbij zal gebruik gemaakt worden van het afwegingskader dat uitgewerkt is door INBO om naar realisaties over te gaan[3]. Hierbij zal specifiek gekeken worden naar die maatregelen die focussen op het herstellen van het bodemsysteem in de bossen.

Beleidscontext van het programma
Dit programma past binnen de Vlaamse doelstellingen om bodemkwaliteit te behouden en te versterken en om aan koolstofopslag in onze bodems te doen. De beleidsnota Landbouw[4] wil landbouwers ondersteunen en stimuleren om de bodemkwaliteit in al haar aspecten te verbeteren en te onderhouden. De komende tien jaar mogen onze Vlaamse bodems netto geen koolstof verliezen. Ook de Beleidsnota Omgeving[5] stelt in het luik bodem en ondergrond dat onze Vlaamse bodems de komende tien jaar netto geen koolstof mogen verliezen. De urgentie van de bodemproblematiek in Vlaanderen heeft ook geleid tot een programma in ontwikkeling binnen het Open Ruimte Platform onder de naam ‘Grondzaken’. Dit wil kennis en data over bodemkwaliteit in Vlaanderen verzamelen en verspreiden en aanzetten tot goede bodempraktijken.

Ook de provincie Antwerpen wil vanuit haar landbouwvisie[6] werken aan een betere bodemkwaliteit met CO_2-opslag. De provincie Antwerpen wil van landbouw een bondgenoot maken in de strijd tegen het veranderende klimaat. Hiervoor wordt enerzijds ingezet op koolstofopslag in landbouwbodems én anderzijds op het behoud van beschikbare koolstofvoorraden in de bodem.

[3] De Bie E, Opdebeeck J, Jacobs I, De Becker P, Denys L, Packet J en Lommaert L. (2018) PAS-gebiedsanalyse in het kader van herstelmaatregelen voor BE2100026 - Vallei van de Kleine Nete met brongebieden, moerassen en heiden. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2018(15). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel
[4] https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2019-2024-landbouw-en-visserij
[5] https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2019-2024-omgeving
[6] https://provincieantwerpen.sharepoint.com/:b:/s/ps-DLP-Projecten/proj-landbouwvisie2019-2024

Strategisch karakter van het programma
Het programma heeft een hoog strategisch karakter: bij uitstek in de Kempen en dus ook de vallei van de Kleine Nete met zijn zandige bodems zijn infiltratie van regenwater naar de grondwatervoorraad, behoud van bodemkoolstof en verzuring van bosbodems acute problemen[7]. Door het toepassen van een aantal generieke inzichten enerzijds en het opschalen van een aantal lopende experimenten en acties anderzijds, pakken we deze problematieken aan op een regionale schaal. Niet alle maatregelen zijn immers even efficiënt op elke plek. Waterinfiltratie heeft het meest effect bovenaan de haarvaten van het watersysteem; behoud en herstel van bodemkoolstof rendeert in absolute termen het meest in bestaande veengebieden en wetlands; verhogen van bodemorganische stof in landbouwbodems en tegengaan van verzuring in bosbodems loont het meest waar deze landgebruiksvormen dominant aanwezig zijn. Samen met de 13 gemeenten en terreinbeherende partners wordt daarom een regionale strategie opgezet om maximaal resultaat op het terrein te bewerkstellingen na afloop van dit project.

De maatregelen die door de landbouw genomen worden om de bodem te verbeteren, zullen niet alleen een gunstig effect hebben op het betreffende perceel (betere bodemkwaliteit, beter ophouden, laten infiltreren van water), maar ook in de ruime omgeving. Het verhogen van het koolstofgehalte van de bodem is bovendien ook een manier om CO_2 te capteren. Een bodem met goede kwaliteit werkt als een spons; wanneer water beter vastgehouden wordt in de bodem wordt een natuurlijke reserve gecreëerd voor tijden van droogte. Een betere bodemkwaliteit heeft ook zijn effect op de vermindering van de uitspoeling naar de waterloop en stroomafwaarts gelegen gebieden.

Beoogd resultaat van het programma
In het eerste strategisch project was het hefboomproject 'Vallei van de Aa' aangeduid als gebied om de klimaatrobuuste landbouw te stimuleren. In dat kader heeft de coalitie zich met het project {beek.boer.bodem} ingeschreven in het Water-Land-Schap project van VLM. Hiervoor zijn intussen twee demoprojecten ingediend en goedgekeurd met zes soorten maatregelen die als doel hebben de landbouw in het gebied klimaatrobuuster te maken. De initiatieven zijn enerzijds watergebonden (stuwtjes, toevoeging van koolstof aan de bodem) en anderzijds bodemgebonden (1-meterstrook, onkruidbestrijding, teeltwijziging,…). Deze maatregelen worden door een 16-tal landbouwers ('voortrekkers') opgenomen. Vanaf 2020 zullen de resultaten van de demomaatregelen in {beek.boer.bodem} beoordeeld op hun effectiviteit en (economische) haalbaarheid. Op basis hiervan kunnen de resultaten in de periode 2021-2024 opgeschaald worden naar de ganse vallei van de Kleine Nete. Om de maatregelen ook op lange termijn te verzekeren werken we een economisch kader uit voor vergoeding van de geleverde inspanningen.

Figuur. Projectschema {beek.boer.bodem}

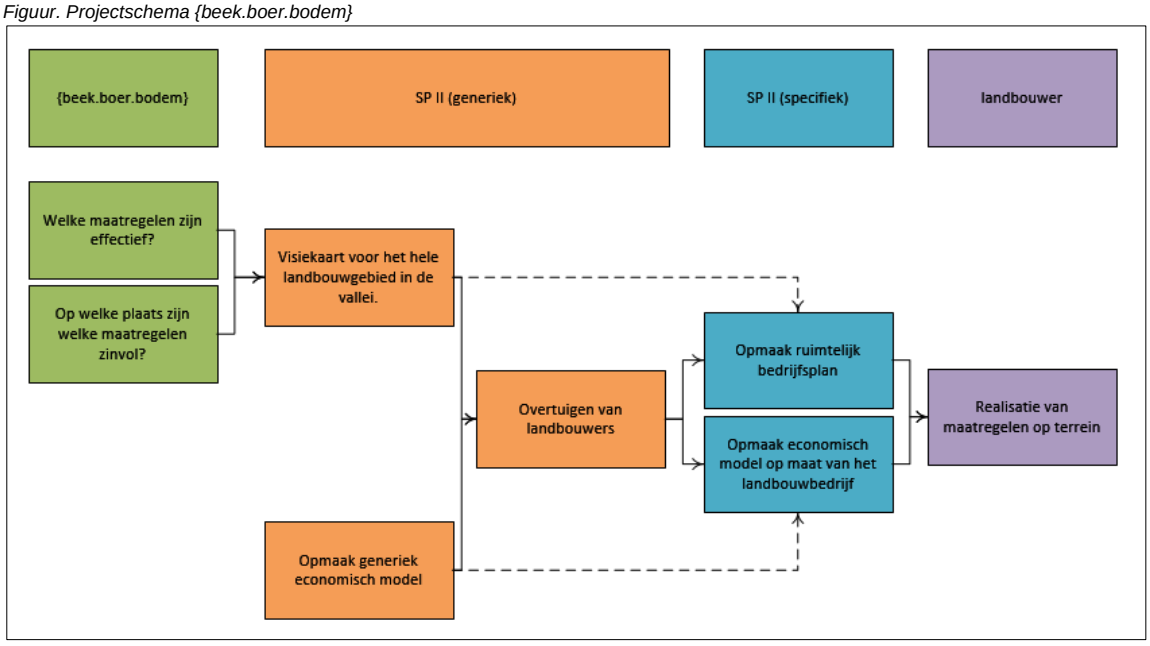

Tevens wordt opgebouwde expertise uit regionale PDPO-projecten (LOCO rond gebruik van compost uit groententeelt, RLRL en KEMPENS ENERGIEHOUT / KEMPENSE KOOLSTOF rond gebruik van houtsnippers uit landschapsonderhoud, RLKGN en ECO2) die gefinaliseerd worden in de loop van 2020 gebruikt en opgeschaald naar de vallei.

[7] Van Acker M. et al. (2017) Kempenatlas. Van terra incognita tot hotspot. De Kempen in kaart gebracht.

De projectcoördinator van het strategisch project brengt de trekkende partners van deze projecten, zoals {beek.boer.bodem} en de lopende PDPO-projecten, samen om een vallei-brede strategie voor opschaling van de succesvolle demo-maatregelen uit te werken en begeleidt de lokale actoren in de opstart van de toepassingen op het terrein.

Bij {beek.boer.bodem} spitsen de maatregelen zich specifiek toe op het klimaatrobuust maken van de landbouw. Binnen het strategisch project willen we ook de bosbodems klimaatrobuuster maken. Hiervoor zullen we gebruik maken van het stappenplan dat ontwikkeld werd door INBO. Dat omschrijft een aantal maatregelen om verzuring van (zandige) bosbodems tegen te gaan en waarmee vandaag reeds op lokale schaal geëxperimenteerd wordt door een aantal terreinbeherende partners (ANB, Natuurpunt, bosgroepen, regionale landschappen). Deze maatregelen variëren van natuurgerichte maatregelen zoals de omvorming van naald- naar loofhout, aanplant van bodemverbeterende soorten met een rijk strooisel (momenteel versneld door de massale aantastingen van naaldhoutaanplantingen door Letterzetter), aanleggen van ecologische bosranden om inwaaien en inspoelen van verzurende stoffen tegen te gaan… tot meer technische oplossingen zoals het inbrengen van steenmeel als buffer tegen verzuring. Ook bij de boseigenaars zullen we zoeken naar 'voortrekkers' om de maatregelen uit te voeren. Met demomomenten zullen andere boseigenaars ingelicht worden over de maatregelen en resultaten en nieuwe kandidaten begeleid worden. Als bodemmaatregelen over heel het stroomgebied genomen worden, zal er uiteindelijk meer water beschikbaar komen in tijden van droogte, voor landbouw, natuurgebieden en de waterlopen zelf. We zetten in op het herstel van 130 hectaren bosecosysteem met focus op bodemkwaliteit.

De projectcoördinator van het strategisch project brengt de wetenschappelijke en terreinbeherende partners samen om zo een regionale strategie te bepalen die maximaal effect ressorteert in het tegengaan van verzuring van bosbodems. Tevens wordt de implementatie van deze maatregelen op het terrein begeleid, opgevolgd en waar nodig bijgestuurd. Om de uitvoering van dit programma mogelijk te maken en opdat de maatregelen zo effectief mogelijk zouden zijn, zal een doorgedreven afstemming met de andere klimaatprogramma's noodzakelijk zijn, meer bepaald de programma's 'aanpak verdroging en ontharding' en 'bebossen en vergroenen'. Om dit mogelijk te maken zal een stuurgroep opgericht worden waar de belangrijkste actoren uit deze drie programma's vertegenwoordigd zijn.

Wat betreft het behoud van en het bijkomend opslaan van koolstofvoorraden in de wetlands en veengebieden in de vallei van de Kleine Nete werkt de projectcoördinator in dit strategisch project onder andere aan het focusgebied Olens Broek en meer generiek naar maatregelen in het programma droogte en ontharding. Prioritaire aandacht gaat naar het vermijden van koolstoflekken door verdroging (van veengebieden). Specifiek wordt gekeken naar de effectiviteit en haalbaarheid van *nature-based solutions* (b.v. natuurgerichte of landschapsinclusieve landbouw in de vallei), ruimtelijke scenario's (b.v. verschuiven van akkerbouw naar grasland op veenbodems) en technologische oplossingen (b.v. aanleggen van dijken of bufferstroken) om verdroging van veenbodems en de daarmee gepaarde uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan.

Output	**Timing**
Inventariseren en samenbrengen partners en demo-maatregelen rond enerzijds bodemkoolstof in landbouwgronden en anders verzuring van bosbodems	2021
Opschalen en uitwerken regionale strategie rond enerzijds bodemkoolstof in landbouwgronden en anderzijds verzuring van bosbodems	2022
Implementatie en opvolgen maatregelen op het terrein in de 13 gemeenten	2023

Programma 3. Bebossen en groenblauw dooraderen

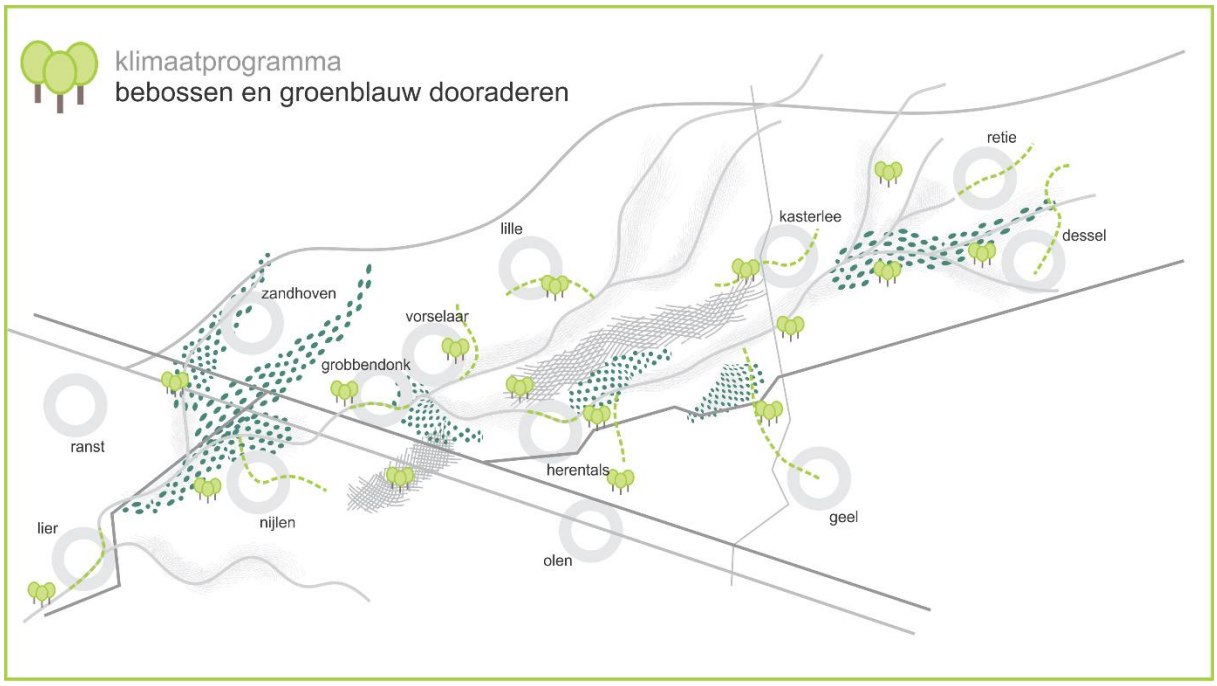

Trekker(s)
Dienst Duurzaam Milieu- en Natuurbeheer (DMN) provincie Antwerpen, Regionale Landschappen en de Bosgroepen.

Situering en doel programma
Dit programma strekt zich uit over het volledige grondgebied van de 13 gemeenten van de vallei van de Kleine Nete en heeft tot doel tot een effectieve uitbreiding van het bosareaal, het netwerk van kleine landschapselementen en een verhoging van de groenblauwe dooradering van de bebouwde en onbebouwde ruimte te komen: met het programma “13 x 13” realiseren voor elk van de 13 gemeenten 13 ha nieuw bos (samen 169 ha) en leggen we in totaal 13 km nieuw houtkanten aan. Vergroenen van het bebouwd weefsel zorgt voor een hogere woonkwaliteit en klimaatbestendige steden en dorpen.

Beleidscontext van het programma
Dit programma schrijft zich in in de ambitie van het Vlaams regeerakkoord om tegen 2024 4.000 ha bijkomend bos te realiseren. Robuuste natuur-, bos- en valleigebieden vormen de ruggengraat van een ruimer, functioneel groenblauw netwerk, dat zich doorheen de open ruimte uitstrekt tot in het centrum van dorpen en steden. In het operationeel uitvoeringsprogramma bij ruimtelijke visie op landbouw, natuur en bos voor de regio Neteland (BVR 21 december 2007) zitten verschillende voorstellen voor het versterken van de bosstructuur en het verbinden van natuurkernen via natuurverbindings- of verwevingsgebieden. Via dit programma worden deze ambities omgezet in concrete terreinrealisaties.

Dit programma sluit ook aan bij de provinciale beleidsambities van de provincie Anwerpen voor de realisatie van provinciale natuurverbindingen binnen het Functioneel Ecologisch Netwerk (FEN), het versterken van zones met ecologische infrastructuur van Bovenlokaal belang (EIB) binnen het FEN en de inrichting van een flankerend fijnmazig groenblauw netwerk. De provincie Antwerpen engageert zich om binnen dit beleid de vallei van de Kleine Nete als prioritair gebied naar voor te schuiven door binnen de context van het strategisch project drie provinciale natuurverbindingen en drie zone met ecologische infrastructuur van bovenlokaal belang uit te werken.

Strategisch karakter van het programma
Dit programma heeft een hoog strategisch karakter: bebossen en groenblauw dooraderen zijn immers sleutelstrategieën om tot meer ruimtelijke kwaliteit én een klimaatrobuuste leefomgeving te komen.

De partners in de vallei van de Kleine Nete nemen de ambitieuze doelstellingen op uit het Vlaams regeerakkoord om deze legislatuur 4.000 ha te bebossen en scherpen ze aan met even ambitieuze doelen rond groen-blauwe dooradering van het bebouwd weefsel. Omdat vele lokale besturen moeite hebben met de effectieve realisatie van deze ambities, meestal bij gebrek aan geschikte gronden en draagvlak bij eigenaars en gebruikers, willen we

via dit programma de lopende lokale vernieuwende initiatieven, projecten en instrumenten bundelen en opschalen naar de ganse vallei van de Kleine Nete om gezamenlijk het aandeel van de Vlaamse ambities binnen de projectperimeter waar te maken en om te zetten in concrete acties en realisaties.

Binnen het voorgaande strategisch project werd een bebossingsvisie opgemaakt voor de vallei ter hoogte van Herentals. Deze hield rekening met gewenste beleidsmatige ontwikkelingen (meer bos vs. ruimte voor open natuurdoelen (IHD), vrijwaren landbouwgronden (zoals HAG) en beschermde cultuurhistorische landschappen etc.) en werd doorvertaald naar concrete acties via instrumentarium rond aankoop van te bebossen gronden, boscompensatie en bebossingssubsidies. Deze methodiek wordt, mede met behulp van de bestaande bospotentiekaart, opgeschaald naar de ganse vallei van de Kleine Nete teneinde 169 ha extra bos te realiseren zowel op gronden van terreinbeherende organisaties (ANB en Natuurpunt), openbare besturen als particuliere eigenaars.

Ook binnen het voorgaande strategische project werd er samen met stad Lier, Regionaal Landschap Rivierenland en ANB onderzocht welke percelen er in en rond het Landschapspark Pallieterland bebost kunnen worden. Deze analyse hield rekening met de doelstelling van het Sigma-project Beneden-Nete en de visie van het landschapspark. Ook hier werd het voorstel doorvertaald naar een concreet aanvraagdossier voor de aankoop van percelen in kader van bebossing.

Voor twee gemeenten (Kasterlee, Olen) maakte het Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete reeds een houtkantenvisie en –beheerplan tijdens de vorige projectperiode. Deze verzekert niet enkel een goed beheer en onderhoud van bestaande netwerken maar voorziet vanuit een landschappelijke analyse in overleg met gemeentebesturen en stakeholders ook in bijkomende houtkanten(-netwerken) in functie van biodiversiteit, klimaat en landbouw. Tevens wordt gewaakt over het beheer nadien en eventuele valorisatie van de reststromen (o.a. houtsnippers voor koolstof en/of biomassa). Eenzelfde oefening werd door de provincie opgestart binnen het Water-Land-Schap project {beek.boer.bodem} voor de vallei van de Aa. Deze methodieken wordt opgeschaald naar de ganse vallei om 13 km extra houtkanten, het belangrijkste en meest typische landschapselement in de vallei van de Kleine Nete, te realiseren.

Binnen het PDPO-project ‘Bos en boer een goede buur’ werd geëxperimenteerd met geleidelijke bosranden. Waar bosranden in de Kempen klassiek een erg abrupte overgang kennen tussen landbouw- en bospercelen werd hier een overgang gecreëerd door de aanleg van een mantelvegetatie aan de boszijde en een zoomvegetatie (via beheerovereenkomst VLM) aan de landbouwzijde met wederzijdse voordelen naar productie en economische return. Op deze manier ontstaan waardevolle ecologische corridors. We schalen deze methodiek op naar de ganse vallei van de Kleine Nete teneinde 13 km bijkomende ecologische bosranden aan te leggen.

Binnen PDPO-project Vleermuizen in landbouwlandschap worden – vanuit de grootste Vlaamse populatie ingekorven vleermuizen in een boerderij in Herentals – bomenrijen en dreven aangeplant op openbaar domein en langs landbouwpercelen in overleg met eigenaars en gebruikers. Deze methodiek wordt opgeschaald naar de hele vallei met de aanleg van 1,3 km bomenrijen of dreven in functie van biodiversiteit en de leesbaarheid van het landschap.

Via een gebundelde gebiedsgerichte inzet zetten we samen met de bedrijfsplanner de inhaalbeweging aan beheerovereenkomsten in de vallei verder doorzetten en realiseren 130 nieuwe objecten onder beheerovereenkomst, waaronder houtkanten, bomenrijen, bloemenakkers en perceelsranden. Deze functioneren als ecologische stapstenen en corridors in het landbouwgebied en zijn een aanvulling op de jaarlijkse ~80 ha fauna-akkers die vanuit de Antwerpse Regionale Landschappen samen met de erkende wildbeheereenheden worden ingezaaid.

Voor de meeste gemeenten binnen de gebiedscoalitie bestaan bermbeheerplannen en/of is een trage wegenbeheerplan opgemaakt of in opmaak in samenwerking met het regionaal landschap. Dit netwerk van trage wegen, wandel- en fietspaden… wordt als ‘kapstok’ gebruikt om bermen, taluds… ecologisch te beheren en zo te voorzien in bijkomende corridors.

Binnen PDPO-project Kansenkavels en –routes werden onder andere voor de stad Geel zogenaamde ‘kansenkavels’ geselecteerd over het ganse grondgebied: braakliggende terreinen, slecht gelegen bouwgronden, verharde oppervlakten… op openbaar domein (ook OCMW, kerkfabriek) die potentieel tot vergroening of verbinding hebben, eventueel na een voorafgaande ontharding. Een met de partners gemaakte selectie krijgt een groene metamorfose als buurt- of wijkgroen, pluktuin, voedselbos, tiny forest, kleine wildernis, luwte-oase, stilteplek… We schalen deze methodiek op naar de ganse vallei van de Kleine Nete en realiseren minstens 13 ingerichte ‘kansenkavels’.

Vanuit ontsnippering (o.a. ontsnipperingsstudies ANB) wordt gewerkt aan ecoducten en ecotunnels waar wenselijk. Bij infrastructuurwerken wordt natuur-technische milieubouw de norm en bij nieuwbouw of renovatie kweekt de gebiedscoalitie een natuurlijke reflex van natuurinclusief bouwen. Ook deze kleine ingrepen (b.v.

zwaluwen en gierzwaluwen, vleermuizen, mussen, uilen, insectenkasten…) dragen op soortniveau bij tot het instandhouden en verbinden van populaties. Hiervoor wordt aan intergemeentelijke kennisuitwisseling gedaan.

Naast realiseren van bijkomend bos en andere groenstructuren is het beheer van de bestaande bossen een aandachtspunt. Met name de verzuring van bestaande bosbodems (door historische en actuele verzurende deposities) leidt via tal van processen (o.a. verdwijnen van bodemschimmels) tot een minder goed functioneren van deze bosecosystemen in functie van klimaat en biodiversiteit. Om klimaatbestendige en weerbare bossen te krijgen over enkele decennia nemen we nu maatregelen, onder meer door het inbrengen van rijk-strooiselsoorten in bestaande bossen. Hiervoor werken we samen met publieke en private boseigenaars en –beheerders en zijn tegen 2024 in 130 ha bos omvormingsmaatregelen gestart.

Beoogd resultaat van het programma
Binnen de looptijd van het strategisch project willen we in de 13 gemeenten samen gaan voor 13 x 13 ha = 169 ha bijkomend bos, 13 km nieuwe houtkanten, 13 km ecologische bosranden, 1,3 km bomenrijen of dreven, 130 nieuwe beheerovereenkomsten en 13 ingerichte kansenkavels.

Figuur. Screening potentieel bebosbare zones binnen actueel reeds groene bestemmingen (ca. 1100 ha)

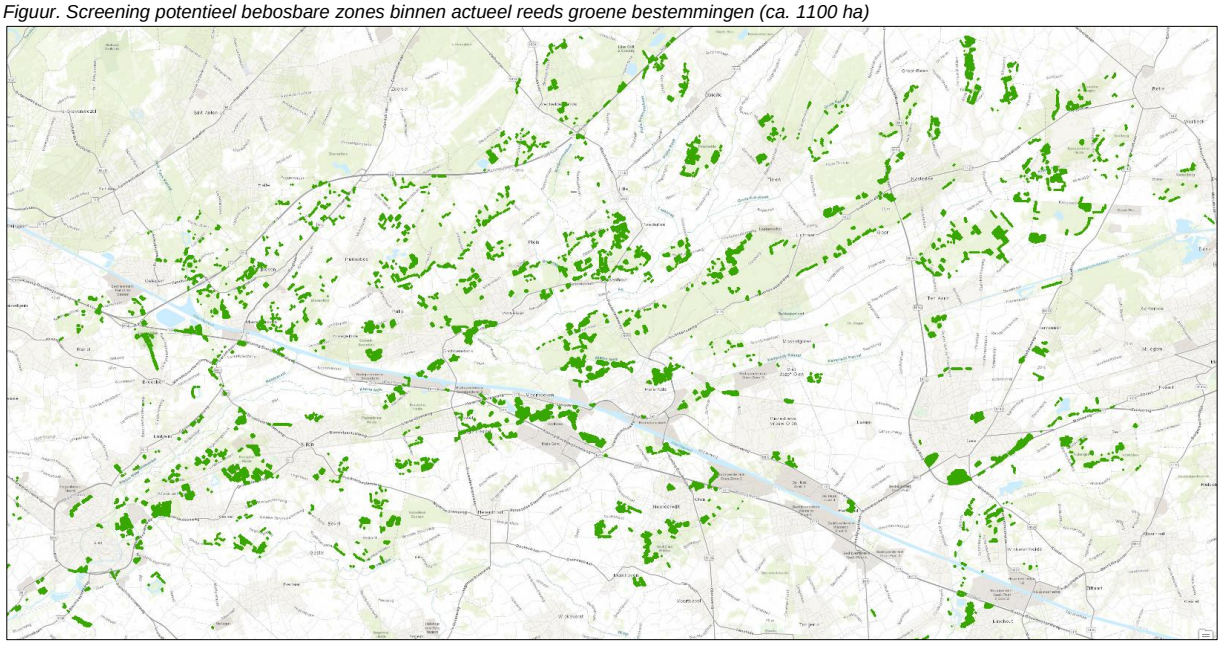

Op basis van een screening van de openbare eigendommen worden alle bebosbare percelen in beeld gebracht en getoetst aan de gewenste natuur- en bosstructuur om tot een intergemeentelijk bebossingplan voor de 13 gemeenten van de vallei van de Kleine Nete te komen. Lokale actoren (burgers, bedrijven, verenigingen…) worden mee gemobiliseerd om mee hun schouders te zetten onder dit bebossingplan.

Uitvoeringsindicatoren :
- Aanplant van 13x13 hectaren nieuwe inheemse bossen
- Aanplant van 13 km houtkanten en andere natte of droge ecologische verbindingen
- Aanplant van 1,3 km bomenrijen, dreven en/of oeverzones
- Aanplant 13 kilometer ecologische bosranden
- Aanleg van 13 poelen
- 130 nieuwe objecten onder beheersovereenkomst
- 13 gemeenten nemen actie om 13 iconische dier- en plantensoorten op basis van de provinciale Landschapsbeelden Biodiversiteit aan te duiden
- 13 gemeenten hebben een actieplan voor het behoud en duurzaam beheer van de aangelegde groenstructuren (b.v. via Loket Onderhoud Buitengebied; LOB) na afloop van het strategisch project

De projectcoördinator van het strategisch project brengt de noodzakelijke partners samen om op basis van bestaande methodieken zoals de Landschapsbeelden Biodiversiteit en de Ecosysteemdienstenkaarten tot een regionale bebossings- en vergroeningsvisie voor de vallei te komen die invulling geeft aan de ambities uit BRV en AGNAS. De Landschapsbeelden Biodiversiteit-methodiek van de provincie Antwerpen rijkt voor elk van de landschappelijke eenheden waaruit de vallei van de Kleine Nete is opgebouwd een beschrijving van de belangrijkste landschappelijke dragers toe (vochtige bossen, natte graslanden…).

Figuur. De verschillende Landschapsbeelden in de Kleine Nete vallei

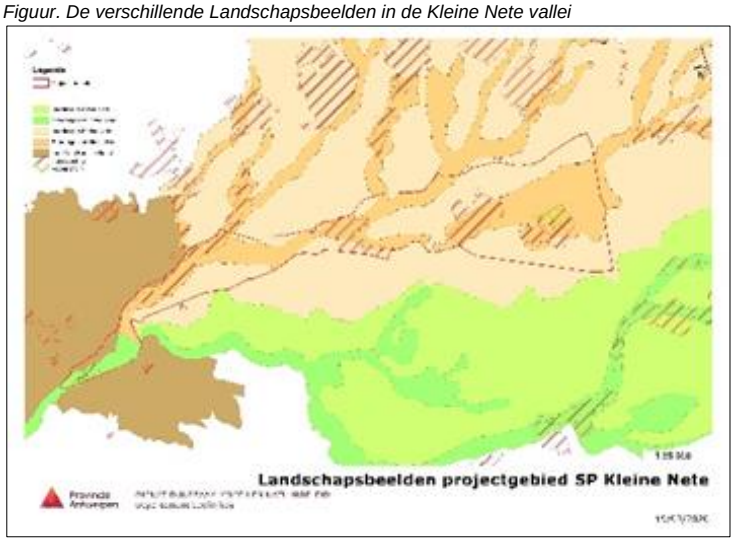

Figuur. Landschapsbeeld biodiversiteit Interfluvium Kleine Nete (Provincie Antwerpen, 2015)

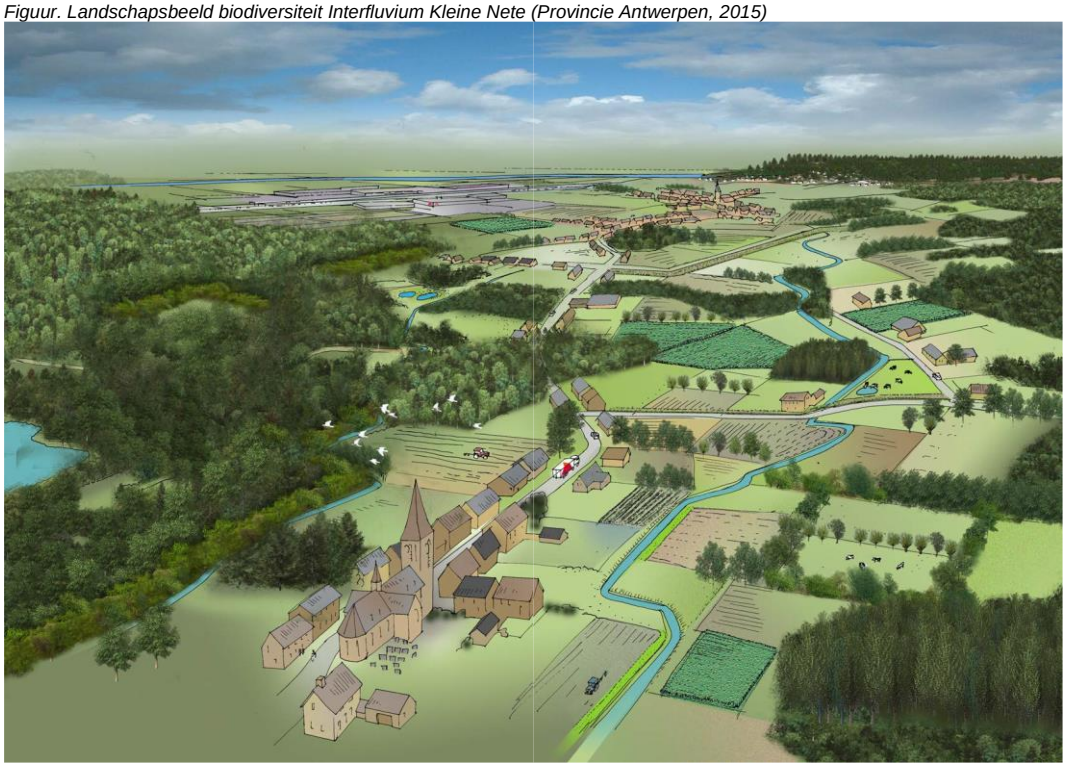

Per landschappelijke drager is er een lijst van kenmerkende fauna en flora opgesteld met bijhorende kwaliteitsvoorwaarden (afstand tussen elementen, breedte van een corridor, minimale oppervlakte van een stapsteen…) en ruimtelijke samenhang die nodig is om deze soorten te kunnen huisvesten: de zogeheten ecoprofielen. Elke landschappelijke drager bevat een beschrijving van de inrichtings- en beheermaatregelen die nodig zijn om tot een goed ontwikkelde groene infrastructuur te komen. Een multifunctionaliteitstoets van deze inrichtings- en beheermaatregelen wordt uitgevoerd op basis van de ecosysteemdiensten methodiek. Zo kan er afgetoetst worden wat de bijdrage is van deze maatregelen op de diensten die de ganse vallei levert aan de maatschappij, aan biodiversiteit en aan klimaat.

Output	**Timing**
Inventariseren mogelijkheden voor bebossen en versterken netwerk hagen- en houtkanten en groenblauwe dooradering.	2021
Concretiseren voorstellen in een actieprogramma voor de 13 gemeenten	2022
Uitvoering acties op het terrein in de 13 gemeenten	2023

Programma 4. Ontsluiten en verbinden

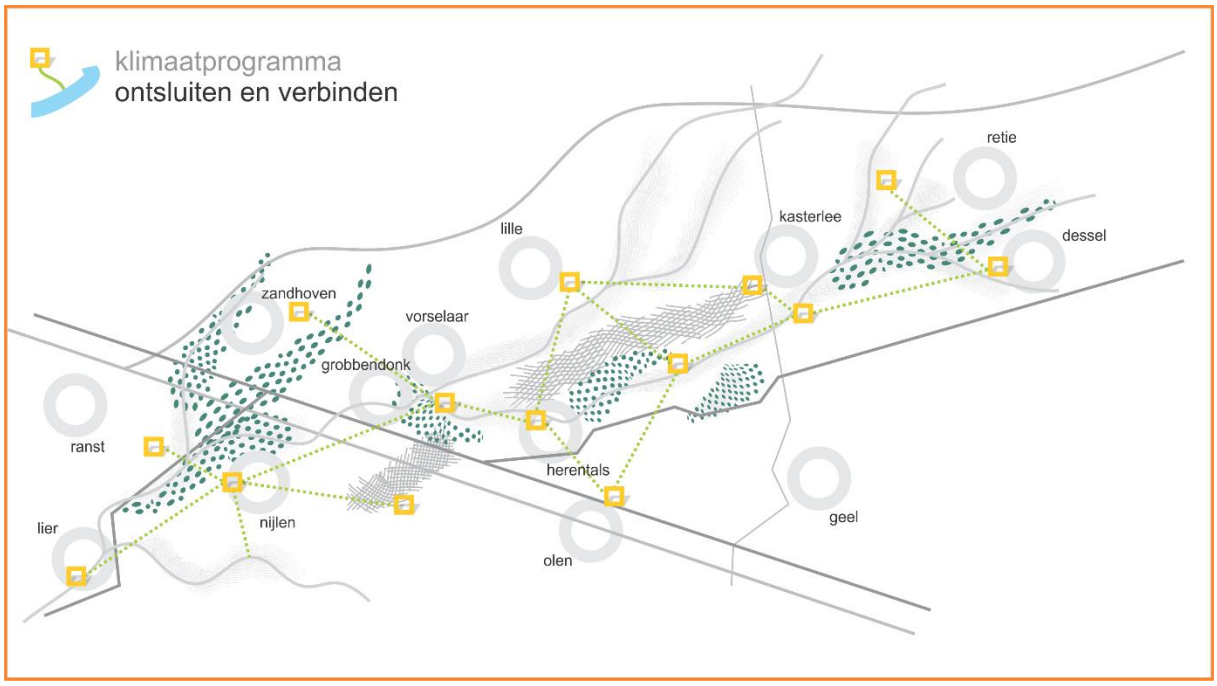

Trekkende partnerorganisaties
Regionale Landschappen en Toerisme Provincie Antwerpen

Situering en doel programma
Eind 2019 keurde de provincie Antwerpen het 'Strategisch plan toerisme in de Kempen 2020-2025' goed. Dat plan wil het merk 'Kempen' opladen, het Kempenverhaal uitdragen en toeristische belevingen ontwikkelen die de regio aantrekkelijker maken en selecteert de vallei van de Kleine Nete als één van de vijf hefboomplekken in de Kempen. Het plan verwijst naar de gebiedsgerichte werking die voor de Kleine Nete is opgezet en zet in op het meenemen va de toeristische ontwikkelmogelijkheden voor het gehele gebied van de Kleine Nete in deze processen.

Samen met de partners - waaronder de drie regionale landschappen - werkt Team Kempen van Toerisme Provincie Antwerpen in 2020 een onthaalplan voor de hefboomplek vallei van de Kleine Nete uit. Via het strategisch project zullen we dat plan in de periode 2021-2024 op het terrein realiseren en koppelen we dit aan het veerkracht-verhaal voor de vallei. Samen met de recreatiebedrijven in de vallei zorgen we zo voor een meer toegankelijke vallei en maken we van de Kleine Nete-vallei een sterk lokaal verankerd duurzaam toeristisch-recreatief product. Elke ontwikkeling van toeristisch-recreatieve infrastructuur (poorten, onthaal- en verblijfsinfrastructuur…) beschouwen we als een hefboom om méér veerkracht te realiseren, een kans om te ontharden en te vergroenen en een klimaatpositief verhaal neer te zetten en de relatie te leggen met de andere klimaatprogramma's en acties in de focusgebieden.

Momenteel zijn er heel wat mogelijkheden in de vallei van de Kleine Nete om te recreëren (de historische stadjes Lier en Herentals, de Kempense Heuvelrug, tal van natuurlijke en erfgoedsites, goed uitgeruste wandel- en fietsknooppuntennetwerken, pret- en recreatieparken, kajakken op de Kleine Nete tussen Retie en Grobbendonk, campings…). Veel toeristisch-recreatieve initiatieven worden per gemeente, per deelgebied (bv. Kempische Heuvelrug/Slapende Reus, Landschapspark Pallieterland, Viersels Gebroekt/Steenbeemden - ...) of op zich ontwikkeld, zonder duidelijke relatie met de vallei van de Kleine Nete die landschappelijk toch bepalend is voor de identiteit van dit deel van de Kempen. Sommige attractiepolen (bv. Bobbejaanland) liggen fysiek langs de Kleine Nete maar hebben er vandaag geen relatie mee. De kansen om van de vallei van de Kleine Nete een verbindende structuur te maken voor de toeristisch-recreatieve ontwikkelen en het versterken van de streekidentiteit zijn nochtans groot en worden door de partners onderschreven.

Via het onthaalplan creëren de partners op basis van een afstemming en koppeling van bestaande en nieuwe initiatieven een gemeentegrensoverschrijdende gebiedsvisie die aangeeft waar er best welk type onthaalpoorten komen, hoe bestaande initiatieven beter kunnen connecteren met de vallei van de Kleine Nete en opgeschaald kunnen worden…

Via het strategisch project zullen we vanaf 2021 aan de slag gaan met dit onthaalplan. De ambitie is om 'integrale co-projecten' te genereren, toegevoegde waarde te creëren door meerdere partners structureel te betrekken en over de grenzen van sectoren en beleidsdomeinen heen te werken. Op die manier streven we naar duurzame win-winsituaties en zo bij te dragen aan een gebied met een sterke identiteit waarin toerisme een meerwaarde betekent voor vakantiegangers, vakantiemakers en de regio en haar bewoners.

Beleidscontext van het programma

In de strategische visie Beleidsplan Ruimte Vlaanderen is bij de doelstelling om het ruimtelijke rendement te verhogen gesteld dat bij alle ruimtelijke ontwikkelingsprojecten bij aanvang nagedacht moet worden over de toepassing van ruimtelijk rendement en de klimaatbestendigheid ervan en dat dit principe ook toegepast bij de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve infrastructuur. Verder is bepaald dat een multifunctionele inrichting van de open ruimte moet zorgen voor de realisatie van de doelstellingen van het integraal waterbeheer, het behoud van landschappelijke kwaliteiten, het versterken van ecologische infrastructuren en een toeristisch-recreatief medegebruik op maat van de draagkracht van de ruimte. Een geïntegreerde en gebiedsgerichte aanpak zoals voorgesteld voor de vallei van de Kleine Nete zorgt ervoor dat de verweving van openruimtefuncties nieuwe vormen van samenwerking én maatschappelijke meerwaarde oplevert.

Toerisme Vlaanderen startte in 2018 het traject "Toerisme Transformeert". Samen met verschillende partners binnen en buiten de toeristische sector is nagedacht over de transformerende kracht van toerisme voor de bezoeker, bewoner én bestemming. Dat leidde tot het project "Reizen naar Morgen", waarbinnen de Kempen één van de proeftuinen was. Met 'Reizen naar morgen' kiezen de Kempen, samen met Toerisme Vlaanderen, volop voor een concept waarin economische groei enkel gerechtvaardigd wordt als die niet ten koste van de natuurlijke en sociale omgeving gebeurt. Toerisme bevindt zich in een proces van transformatie. Toerisme en reizen vormen niet louter een doel op zich, wel een manier om bij te dragen aan de mogelijkheid voor zowel bezoeker, gastheer, bewoner als natuurlijke omgeving om 'te floreren'. 'Florerend' betekent dat elke partij de meerwaarde van het toerisme ondervindt, zowel bezoekers als gastheren, de plek én de bewoners van die plek. Een andere en betere vorm van toerisme: een florerende bezoekerseconomie die geen kosten meebrengt voor de aarde. De uitdaging voor de toekomst ligt in een positieve balans tussen de reiziger, de gastheer en de plek én haar bewoners.

Figuur. Florerende gemeenschappen (Reizen naar morgen, Toerisme Vlaanderen)

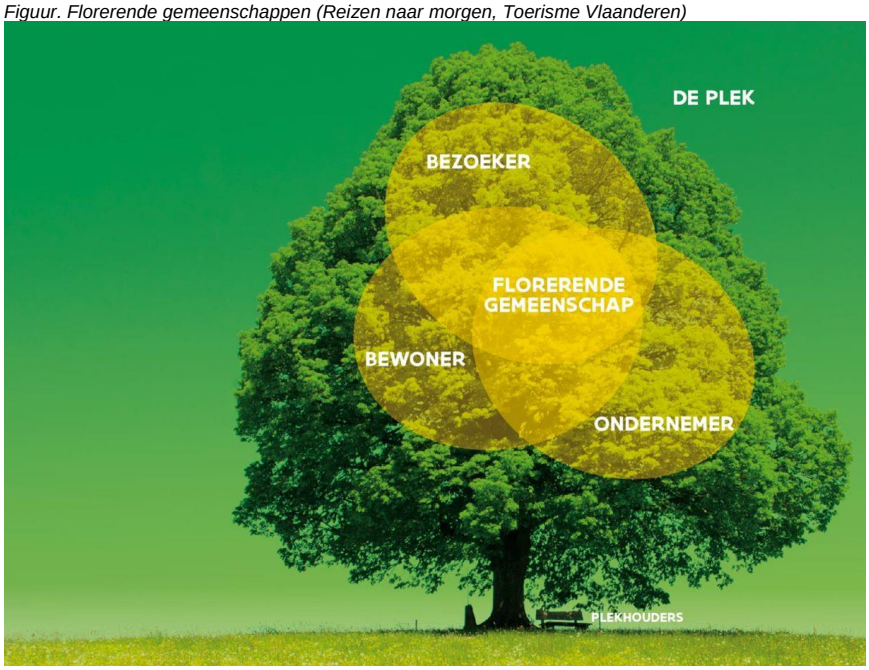

Het Strategisch plan toerisme Kempen (2020-2025) wil vanuit die visie toeristische belevingen ontwikkelen die de regio aantrekkelijker maken. De provincie focust hierbij op een aantal thema's: 'anders'-reizen, de Kempense landschappen en natuur, historische stadjes. Het gaat over fietsen, stoer stappen, avontuur in en langs het water, logeren 'op den buiten' en de Kempense keuken. De vallei van de Kleine Nete is één van de vijf hefboomplekken binnen de Kempen die het strategisch plan naar voor schuift.

Wat opvalt is dat de focus ligt op duurzaam toerisme: in en met de natuur, plaatselijke producten voor de Kempense keuken, stappen… Dat zal in het klimaatprogramma 'Ontsluiten en verbinden' de rode draad vormen doorheen de acties die opgenomen worden rond recreatie en toerisme.

Figuur. Strategisch plan toerisme Kempen (2020-2025): Hefboomplekken

Strategisch karakter van het programma
Het is duidelijk dat de thema's en gebieden waar het Strategisch Plan Toerisme Kempen op focust sterk aansluiten bij de veerkracht-doelstellingen van de gebiedswerking Kleine Nete en het strategisch project. Door de ambitie van dit strategisch plan om de vallei van de Kleine Nete als hefboomplek uit te werken in te kantelen in het strategisch project, verzekeren we de koppeling tussen het creëren van een (economische) meerwaarde via toeristisch-recreatieve ontwikkelingen en de doelstellingen om naar een klimaatrobuust openruimtesysteem te evolueren.

Het strategisch karakter van het programma zit dus in het realiseren van een goede afstemming tussen enerzijds toeristisch-recreatieve ontwikkeling en de ruimtelijke kwetsbaarheden en noodzakelijk ruimtelijke transformaties in de vallei om de schokken van klimaatverandering op te vangen en essentiële regulerende en voorzienende openruimtefuncties zoals voedselproductie, water- en biodiversiteitsbeheer te verzekeren. Zo streven we naar een toeristisch-recreatieve ontwikkeling binnen de ruimtelijke draagkracht van het valleisysteem die tegelijk als hefboom voor het versterken van de streekidentiteit én het verduurzamen van het beheer van de open ruimte leidt.

Beoogd resultaat van het programma
Bij aanvang van het strategisch project in 2021 beschikken we over een uitgewerkt en door alle partijen gedragen toeristisch onthaalplan met een getrapt systeem van onthaalpoorten en instapplaatsen. Het resultaat dat beoogd wordt via het strategisch project is een uitgevoerd onthaalplan: de onthaalpoorten zijn geïnstalleerd of in minstens opbouw.

Daarnaast zijn er verschillende communicatiecampagnes opgezet met activiteitenkalender voor de toeristische beleving in de Kleine Nete. Er wordt met alle actoren nagedacht over het toeristisch potentieel en de draagkracht van de vallei hiervoor. Met de ondernemers uit de toeristisch-recreatieve sector wordt nagegaan hoe ze met hun verdere ruimtelijke ontwikkelingen kunnen bijdragen aan het verhogen van de veerkracht van de vallei en méé aan versterken van landschappelijke kwaliteit en streekidentiteit kunnen werken door hun activiteiten te verbinden met de doelstellingen voor een klimaatbestendige vallei.

Er is een community ontstaan van ondernemers met een toeristisch label. Zij dragen de vallei van de Kleine Nete in het hart en dragen dit uit naar de toeristen die de vallei komen bezoeken. Hierbij gaat extra aandacht naar de streekidentiteit van de Kleine Nete en het versterken van de ruimtelijke veerkracht van de vallei bij toeristisch-recreatieve ontwikkelingen en ontwikkeling op maat van de ruimtelijke draagkracht.

Na afloop van het strategisch project is er:
- 5-tal onthaalpoorten en 20-tal instapplaatsen zijn geïnstalleerd of in opbouw
- een uniforme herkenbaarheid over de vallei van de Kleine Nete die stelselmatig geïnstalleerd wordt
- een gezamenlijke communicatiestrategie en een eerste gelanceerde campagne
- uitgewerkte toeristische producten en activiteiten met een community van 100 ondernemers met een toeristisch label die optreden als 'ambassadeurs' en 100 gidsen en vrijwilligers in de verschillende deelgebieden die optreden als 'ambassadeurs'
- een sterke regionaal verankerde gebiedscoalitie om naar de realisatie van een "landschapspark Kleine Nete" toe te werken

Output	Timing
Opmaak operationeel plan van aanpak voor de realisatie van de voorgestelde onthaalpoorten en instapplaatsen.	2021
Start uitvoeringsacties	2022-2023

DRIE FOCUSGEBIEDEN

Het strategisch project schuift drie focusgebieden naar voor waar de verschillende ruimtelijke uitdagingen voor de vallei in het bijzonder samen komen en waar de projectcoördinatie ingezet zal worden om de verschillende bestuursniveaus en beleidssectoren samen te brengen om te komen tot een gecoördineerde aanpak die leidt tot een afstemming van instrumenten en gezamenlijke inzet van middelen voor het oplossen van knelpunten die het niveau van het lokale bestuur en de afzonderlijke sectoren overstijgt.

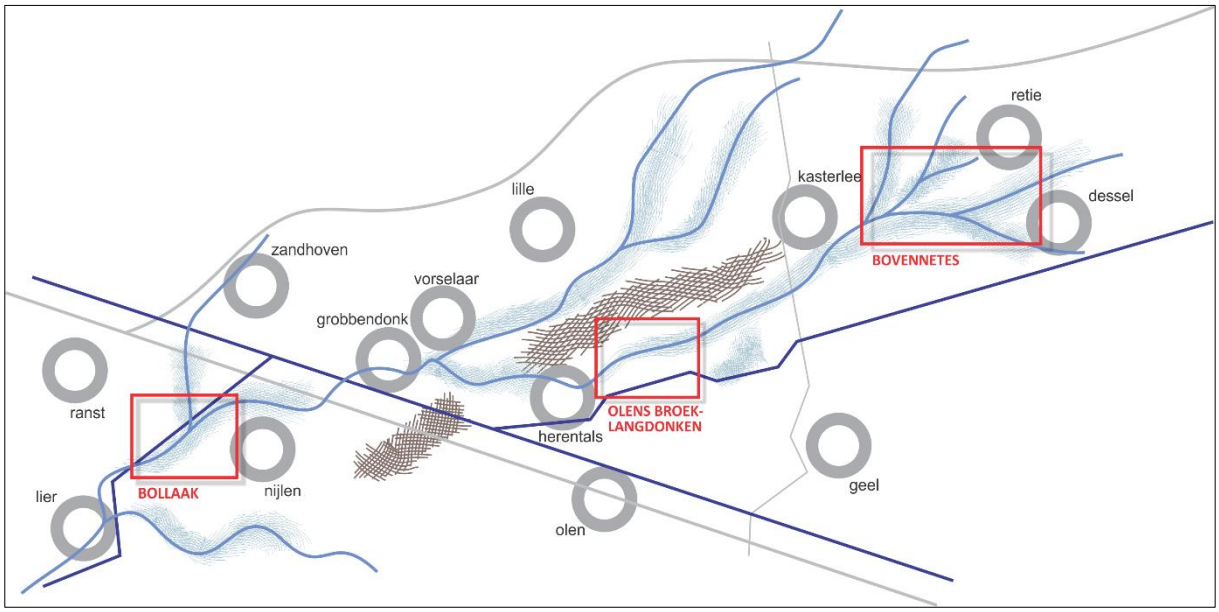

1. Focusgebied Bollaak. Er is een geïntegreerde visie op water, natuur en recreatie voor het valleideel tussen Albertkanaal en mondig uitgewerkt en een reeks onthardingsprojecten zijn op sporen gezet. Via de projectcoördinatie zetten we vier gemeenten samen aan het werk om vanuit één gezamenlijke visie de vallei te ontharden, oude storten en ophogingen te verwijderen en het valleisysteem te herstellen tot een kwalitatief beleefbaar én veerkachtig landschap.

2. Focusgebied Olens Broek-Langdonken. Maatregelen in de natuurgebieden volstaan niet meer om de verdroging ervan tegen te gaan. Het strategisch project zet natuurbeheerders en de Olense industrie en andere actoren samen aan tafel om natuurontwikkeling en economische ontwikkeling hand-in-hand te laten gaan en te komen tot een duurzame win-win en versterking van het watersysteem.

3. Focusgebied Bovennetes. Gemeenten Dessel en Retie treden toe tot het strategisch project en we pakken nu ook de kwetsbare bovenlopen van de Kleine Nete aan. De uitdaging om in het kader van Europese richtlijnen biodiversiteit en waterkwaliteit te herstellen wordt samen met de landbouw aangepakt om tot een nieuw evenwicht te komen.

De verschillende klimaatprogramma's (zie voorgaand hoofdstuk) en focusgebieden hebben belangrijke raakpunten en zijn inhoudelijk verweven. Hun onderlinge afstemming, wisselwerking en kruisbestuiving is een belangrijke opdracht voor het PBC Kleine Nete in het algemeen en de projectcoördinator Kleine Nete in het bijzonder.

Focusgebied 1. Bollaak

Trekker(s)
Bekkensecretariaat Netebekken en de Regionale Landschappen.

Situering en doel van het focusgebied

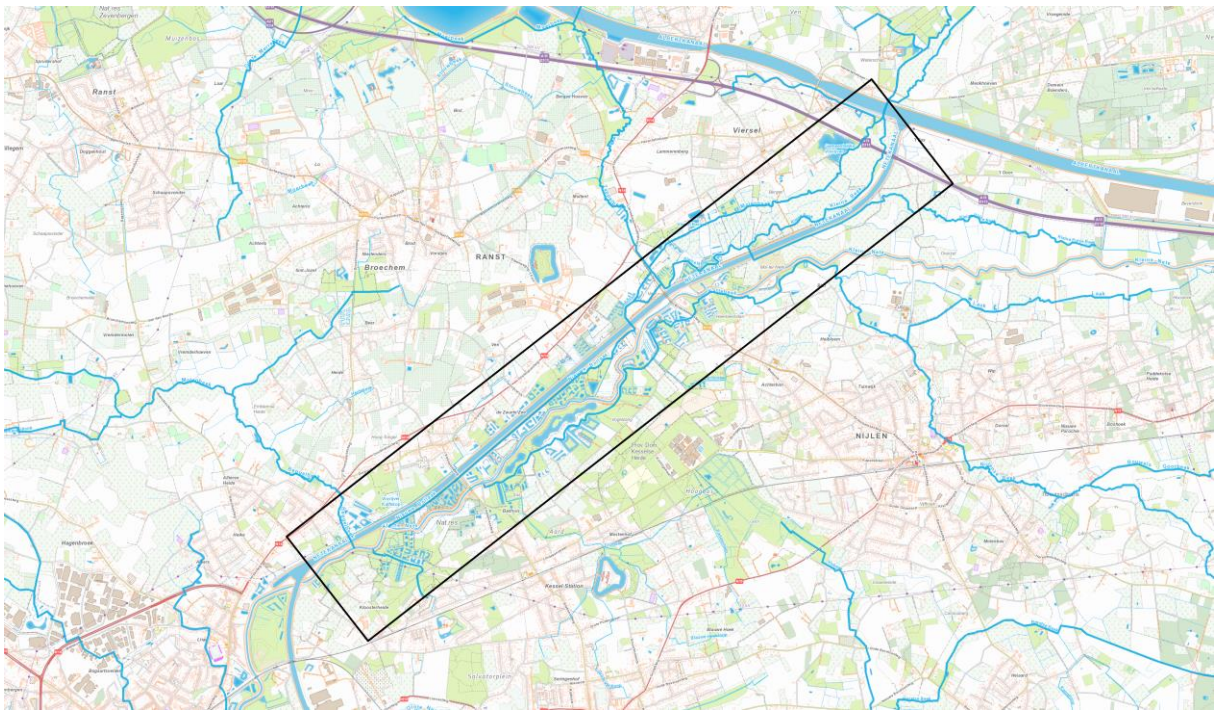

Het projectgebied bevindt zich ter hoogte van het grensgebied van de gemeenten Lier, Nijlen, Ranst en Zandhoven. De Kleine Nete, het Netekanaal en de Molenbeek-Bollaak vormen (samen met de zijbeken Tappelbeek en Krekelbeek) de ruimtelijke dragers van het gebied. Tussen het Albertkanaal en Lier vormen de Kleine Nete, het Netekanaal en de Molenbeek-Bollaak samen een effectief overstromingsgevoelig valleigebied van 6 km lang en 1 km breed.
De Kleine Nete is afwaarts de molen van Grobbendonk een getijdenrivier. De Bollaak kan enkel gravitair uitmonden in de Kleine Nete via vloeddeuren afwaarts Emblem-brug. In 2015 werd de Bollaak in verbinding gebracht met de zone Zomerklokje waardoor het gebied onder invloed kwam te staan van de dagelijkse schommelingen van de waterstand en er een bijzonder zoetwater-getijdengebied met wilgenvloedbos ontstond. Het hierdoor gecreëerde bijkomende waterbergend vermogen vrijwaart de stroomop en stroomafwaarts gelegen gebieden van overstromingen bij niet-extreme omstandigheden. In het kader van de klimaatveranderingen is er echter een groter waterbergend vermogen nodig om de schommelingen bij extreme omstandigheden op te vangen. Uit een doorrekening van meerdere scenario's binnen het Life-project Kleine Nete blijkt dat bij een herinrichting van de benedenloop van de Bollaak en de zone ten noorden van het Netekanaal een extra watervolume kan gecreëerd worden van respectievelijk 240.000 m³ bij een 2-jaarlijkse bui en 378.000 m³ bij een 100-jaarlijkse bui.
Ook vanuit Europees te beschermen natuur is het herstel van een natuurlijke riviervallei en uitbreiding en verbinding van het leefgebied van aanwezig habitatsoorten prioritair. De noodzakelijke prioritaire inspanningen om de taakstellingen voor deelgebied 11 van het SBZ[8] te behalen, zijn:

- Herstel van de natuurlijke hydrologie in de vallei van de Kleine Nete en haar infiltratiegebieden
- Verdere verbetering van de waterkwaliteit, herstel van de natuurlijke beekstructuur en de connectiviteit
- Omvormen van niet-habitatwaardig bos naar boshabitats en effectieve bosuitbreiding
- Afstemmen van recreatie op de ecologische waarden van het gebied

In dit valleigebied ontwikkelde zich in de loop der jaren echter een sterk gefragmenteerd recreatielandschap met kunstmatig uitgegraven vijvers en weekendverblijven met constructies, ophogingen en aanplantingen allerhande ondanks de hoofdzakelijk groene (natuurgebied) en blauwe bestemming (zone voor openbaar nut – overstromingsgebied) van het gebied. Het gaat om ruim 12 ha waarvan het historisch maaiveld grondig werd verstoord.
Om de prioritaire doelstellingen voor het gebied te kunnen realiseren werd er voor dit projectgebied tijdens het voorgaande strategisch project een gezamenlijke gebiedsvisie[9] opgemaakt door de verschillende actoren. Deze

[8] https://www.natura2000.vlaanderen.be/publicatie/s-ihd-besluit-34-kleine-nete
[9] https://agnas.ruimteinfo.be/kleinenete/OC_13_20190130/20190130_KNOC_nota_AP3e.pdf

visie werd goedgekeurd door de leden van de opvolgingscommissie Kleine Nete en bekrachtigd door de betrokken gemeenten via een college besluit.
De gebiedsvisie steunt op drie pijlers (1) Ruimte voor water, (2) Ruimte voor natuur en (3) Ruimte voor recreatie en stimuleert een geïntegreerde aanpak waarbij de functionele verwevenheid van voornoemde pijlers over een zo groot mogelijke en liefst aaneengesloten oppervlakte wordt gerealiseerd. Naast de gebiedsvisie worden een aantal instrumenten ingezet om versneld de gebiedsdoelen te behalen, met name een gebiedsgericht handhavingstraject en een uniforme aanpak 2de verblijfstaks bij de verschillende gemeenten.

Doel van dit focusgebied is om de gedragen integrale gebiedsvisie verder om te zetten in concrete realisaties op het terrein gebruikmakend van het uitgewerkte instrumentarium.

Figuur. Huidig gefragmenteerde recreatielandschap met zonevreemde vijvers en constructies

Beleidscontext van het focusgebied

Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen - AGNAS

Het gebied maakt deel uit van prioritaire actie 39 (Vallei van de Kleine Nete tussen Lier en Albertkanaal, Molenbeek en Kesselse heide) uit het operationeel uitvoeringsprogramma voor de afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur (AGNAS) in de regio Neteland dat de Vlaamse Regering op 21 december 2007 goedgekeurde. Het plangebied wordt in de ruimtelijke visie Neteland aangeduid als een gebied voor behoud en herstel van uitgesproken natuurwaarden in valleien met ruimte voor natuurlijke waterberging (gebied 3.1 Vallei van de Kleine Nete tussen Lier en Nijlen).

Natura 2000 Instandhoudingsdoelstellingen habitatrichtlijngebied en Vlaams Ecologisch Netwerk

Het projectgebied ligt grotendeels binnen het habitatrichtlijngebied 'Valleigebied van de Kleine Nete met brongebied, moerassen en heiden' waarvoor gebiedsspecifieke instandhoudingsdoelstellingen werden vastgesteld. Het gebied is ook (samen met aansluitend gelegen Kesselse Heide) aangeduid als grote eenheid natuur en onderdeel van het Vlaamse Ecologisch Netwerk.

Beschermde cultuurhistorische landschappen

In het gebied zijn 2 beschermde cultuurhistorische landschappen aangeduid:

- Dal van de Klein Nete (Lier, Nijlen en Ranst): een relict van een oorspronkelijk veel uitgestrekter beemden landschap. Het dal van de Kleine Nete is sinds 1993 beschermd omwille van de wetenschappelijke en esthetische waarde.
- Kesselse heide – Het Goor (Nijlen): een landschap opgebouwd uit kleine tot grote open landschapstypen (heidevlakten en –relicten, schraallanden, weiden, moerassen en waterplassen) omzoomd door gesloten landschapstypen (bossen, struwelen). Het landschap bevindt zich in de alluviale vlakte van de Kleine Nete. De bescherming werd ingesteld in 2007 wegens historische, natuurwetenschappelijke en esthetische waarde.

Stroomgebiedbeheerplan Schelde – bekkenspecifiek deel Netebekken

Het stroomgebiedbeheerplan voor de Schelde geeft uitvoering aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water en de Overstromingsrichtlijn. De Molenbeek-Bollaak werd afgebakend als speerpuntgebied. Speerpuntgebieden zijn afstroomgebieden van Vlaamse oppervlaktewaterlichamen waarvoor Vlaanderen zich engageert om tegen 2021 de goede watertoestand te halen. De referentietoestand voor Molenbeek-Bollaak wordt bepaald op een meetplaats die in het projectgebied gelegen is.

Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan Ranst (2007)
Het GRS Ranst benoemt de belangrijke ecologische en waterbergende functie van de vallei van de Kleine Nete, alsook de bovenlokale functie voor recreatief medegebruik. Hiermee samenhangend worden in het gebied verscheidene zonevreemde activiteiten en constructies (vissershutjes, weekendverblijven, watersportclub, vissersclubs) als knelpunt/bedreiging geïdentificeerd, en wordt gewezen op het belang van een betere landschappelijke inrichting en integratie.

Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan Nijlen (2004 – gedeeltelijke herziening in 2014)
GRS Nijlen geeft volgende visie-elementen aan voor het gebied:

- De vallei van de Kleine Nete oefent een belangrijke aantrekkingskracht uit op diverse recreatievormen. Op dit moment heeft het recreatief gebruik de grenzen van de draagkracht bereikt en plaatselijk overschreden. Plaatselijk is een afbouw nodig. De verspreide inplanting van weekendverblijven en/of visvijvers moet er teruggeschroefd worden. Gemotoriseerd verkeer moet tot een minimum beperkt worden. Lokaal kan gezocht worden naar mogelijkheden om de relatie tussen rivier en vallei te herstellen (overstromingsgebieden), het recreatief gebruik is hieraan ondergeschikt. Buiten deze zones moet gestreefd worden naar een geleidelijke afbouw (verdwijnen of uitdoven) van de verblijven. De individuele toetsing van de infrastructuur gebeurt in een RUP.
- Bundelen van visinfrastructuur in de vallei van de Kleine Nete. Waar de Broechemsesteenweg de vallei doorsnijdt kan een zone voor visinfrastructuur aangeduid worden. De zone bestaat uit een oostelijk en een westelijk deel, langs weerszijden van de steenweg. Gelet op het feit dat beide deelzones gelegen zijn binnen de winterbedding van de vallei van de Kleine Nete en de westelijke deelzone tot een gebied behoort dat vermoedelijk aangeduid wordt als GEN of GENO (cf. VEN fase 1), dient maximale aandacht besteed te worden een verantwoorde ecologische integratie in de omgeving."

Visienota Nijlen m.b.t. Molternetebrug (19 maart 2015)
De gemeente Nijlen werkte een visienota n.a.v. het voornemen van W&Z om de Molternetebrug her aan te leggen. Deze nota stelt: "Het is vanzelfsprekend dat de nieuwe grote infrastructuur van de Molternetebrug zich dient te implementeren en integreren in de weidse publieke ruimte. Een dergelijk uitgestrekt goed bewaard moerassig landschap met idem lineaire watervlakte kent haar gelijke in de uitgestrekte streek niet. De setting van natuurgebied Viersels Gebroekt, de visputten met de weekendverblijven, en het lange rechte kanaal vraagt om een landmark die (1) van ver de toegang duidelijk maakt tot een levendige en in volle expansie zijnde gemeente, en (2) overzicht biedt over de streek vanop het brugdek, en (3) een monumentale aanblik geniet in wat verder een landschap van puur natuur is."

Masterplan toerisme en recreatie Nijlen (2018)
In het Open Ruimte Perspectief Nijlen krijgt de Kleine Nete een prominente plaats als attractief valleigebied. Eén van de voorstellen is om een attractieve Neteroute uit te stippelen die het volledige valleigebied bereikt. De route langs de dijken wordt interessant gemaakt door de bijzondere cultuurhistorische plaatsen langsheen de Nete te tonen zoals het oude Badhuis, de Seppekens, … . Rustplekken waar bijzondere natuur en cultuurhistorie worden toegelicht kunnen worden ingericht. Vanaf de dijken worden duidelijke toegangen en routes voorzien naar bestemmingen in de nabijheid van de Kleine Nete. Bovendien worden duidelijke knooppunten aangebracht die noord-zuidverbindingen vormen tussen de Kleine Nete en de Grote Nete.

Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan Zandhoven (mei 2006)
Het GRS Zandhoven benoemt de belangrijke landschappen, natuurgebieden en beekvalleien die structuurbepalend zijn op Vlaams niveau. Versterken van deze structuren is wenselijk:

- de structurerende rivier- en beekvalleien: de alluvia van de Kleine Nete en de talrijke zijlopen; de beekvalleien van o.m. de Molenbeek-Tappelbeek
- de structurerende natuurgebieden: de bossen en beekvalleien in het stroomgebied van de Nete;

De deelruimte 'grootschalig open ruimte gebied Kleine Nete' wordt duidelijk begrensd door groene beekvalleien die een bovenlokaal verbindend karakter hebben. In het oosten ligt de Molenbeek en in het westen de Tappelbeek. De gemeente voert een actief beleid in de vallei van Molenbeek tot het omvormen van de landbouwgebieden in het overstromingsgebied naar gebieden met een natuurlijk karakter. De zone tussen Kleine Nete, Albertkanaal en Netekanaal wordt behouden als een grootschalig open ruimtegebied met een gemengd agrarisch en natuurlijk karakter o.a. om een overstromingsgebied voor de Kleine Nete te ontwikkelen.
De ligging van de gemeente ten noorden van de Kleine Nete zorgt voor een belangrijke aantrekkingskracht op dagrecreanten (fietsen en wandelen). De gemeente wenst de synergie van de drie elementen (wonen, recreatie en natuur) in een duurzame relatie met elkaar laten ontwikkelen.

Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan Lier (2003)
In het GRS wordt in het hoofdstuk 'gewenste ruimtelijke structuur' (richtinggevend gedeelte) uitdrukkelijk op gewezen dat Lier gelegen is op de unieke plek van de samenvloeiing van de Kleine en Grote Nete, en dat de valleien het stedelijk gebied binnendringen tot tegen de stadskern. De Omleidingsvaart met Stadsvesten en imposante groengordel vormen de verbinding tussen de valleigebieden. Volgens het GRS een gegeven dat moet worden gekoesterd. Tegenover het beeld van het compact stedelijk gebied wenst Lier de openheid van het

buitengebied te plaatsen. Landbouw (hoofdzakelijk grondgebonden), natuur (riviervalleien, beekvalleien en bossen) en recreatief medegebruik worden de belangrijkste vertegenwoordigers in het buitengebied.

Strategisch karakter van het focusgebied

Het focusgebied doorsnijdt 4 verschillende gemeenten en omvat een grote verwevenheid van verschillende (al dan niet wenselijke) functies. Tal van instanties, op Vlaams, provinciaal en gemeentelijk niveau, terreinbeherende organisaties en regionale landschappen zijn hier reeds jaren actief. Volgende projecten sluiten aan bij het focusgebied:

- Integraal project Molenbeek-Bollaak als speerpuntgebied in uitvoering van het stroomgebiedbeheerplan
- Sigma Varenheuvel – Abroek
- Heraanleg Molternetebrug door De Vlaamse Waterweg
- Onthardingsproject in kader van Vlaanderen Breekt Uit!
- Life^{+} -project Kleine Nete met een aantal natuurinrichtingswerken

Dit complex geheel van uitdagingen vraagt om een sectoroverschrijdende en geïntegreerde aanpak. Daarvoor kan er verder gebouwd worden op het partnerschap en de realisaties uit het vorige strategische project. De volgende dynamiek en realisaties uit het voorgaande strategisch project vormen de basis van dit focusgebied:

- Een gebiedsvisie onderschreven door de betrokken actoren die vanuit een gemeenschappelijk doel richting geeft aan verdere realisaties op het terrein
- een uitgewerkte strategie/instrumentarium voor de verwerving van de resterende weekendverblijven en vijvers die bestaat uit:
    - een inventarisatie van de meest cruciale weekendverblijven en vijvers
    - een gebiedsgericht handhavingsinitiatief van alle relevante administraties
    - een gelijkschakeling van de taks 2 de verblijf in alle betrokken gemeenten
- ontharding in functie van verhoging waterbergend vermogen en natuurwaarde:
    - actieve ontharding via het subsidieproject ‘Ontharding en waterberging in de vallei van de Kleine Nete tussen Molternetebrug en Lier’ in het kader van de proeftuin ontharding van het departement Omgeving
    - na een handhavingstraject in functie van het RUP ‘Goormans’ ligt de mogelijkheid open om de Goormanssite aan te kopen, te ontharden en in te richten als onthaalpoort. Deze site ligt strategisch op een punt waar 3 gemeentegrenzen (Nijlen, Zandhoven en Ranst) en verschillende kerngebieden (Viersels gebroekt, Sigma Varenheuvel –Abroek) samenkomen.

Het blijven coördineren en onderlinge afstemmen is dan ook cruciaal bij het vasthouden en verderzetten van de inspanningen van de voorbije jaren. Op die manier kan de vertaalslag van de visie naar realisatie gebeuren. Bovendien geven de geplande acties in dit focusgebied, met name ontharding, creëren van groenverbindingen, bijkomende bebossing (broekbossen) en versterking toeristisch/recreatieve structuur, concrete invulling aan de doelen van de vallei-brede klimaatprogramma’s.

Beoogd resultaat van het focusgebied

Het gebiedsgericht samenwerkingsverband wordt bestendigd en geeft vorm aan de doelen en realisatie die werden vastgelegd in de gebiedsvisie. Het herinrichten van de vallei volgens een logische ordening van ruimtelijke functies met een maximale ontsnippering staat daarin centraal. Uitgangspunten zijn meer ruimte voor water dus meer ruimte voor watergebonden natuur, met meer kans op het bereiken van de goede toestand van de waterlopen en het realiseren van de natuurdoelen tot gevolg.
In het rivierlandschap met laagveen en in de estuaria focussen de natuurdoelen op een verbetering van de waterkwaliteit, een natuurlijke loop voor de rivier en zijbeken en het oplossen van vismigratiebarrières. In het habitatrichtlijngebied wordt maximaal gestreefd naar een realisatie van de vooropgestelde natuurdoelen voor deelgebied 11 (Natura 2000). Het realiseren van natte habitattypen zoals bijkomende elzenbroekbossen, natte ruigtes, rietmoerassen,… spoort samen met de pijler ruimte voor water.
Hiertoe wordt het oorspronkelijke maaiveld hersteld, onder andere door het dempen van de vijvers en het verwijderen van de aanwezige zonevreemde constructies en materialen (oa steenpuin) via huidige en toekomstige onthardingsprojecten. Voor het gebied voor verblijfsrecreatie Kloosterheide en het randstedelijk groengebied Nazareth-Noord en Nazareth-Zuid wordt ingezet op natuurontwikkeling met respect voor de historische landschapsontwikkeling.
Door optimalisatie van de natuurlijke en hydrologische structuur in het gebied, wordt een aantrekkelijk geheel gecreëerd. Het verhogen van de omgevingskwaliteit draagt bij tot de gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde van het projectgebied. De reeds ontwikkelde visies met betrekking tot toerisme/recreatie vanuit de vier betrokken gemeenten worden samen met het toeristisch/recreatieve onthaalplan van Toerisme Provincie Antwerpen uitgerold. De concrete acties ter inrichting van de onthaalinfrastructuur worden op het terrein uitgevoerd. Er wordt gestreefd naar een uniforme herkenbaarheid en versterking van de streekidentiteit. Via communicatie-initiatieven wordt het toeristisch/recreatieve potentieel van het gebied op de kaart gezet.

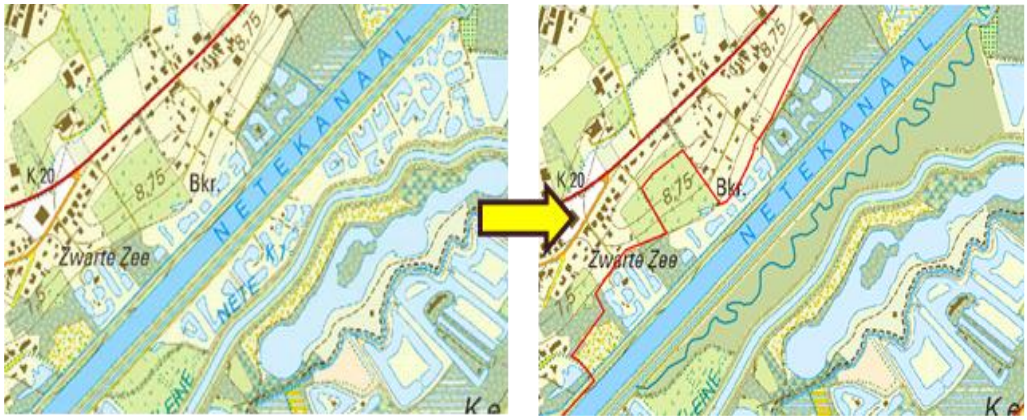

Figuur. Huidige toestand en wensbeeld hermeandering Bollaak

Acties:

- Aansturen gebiedsgerichte handhavingstraject
- Aankoop resterende weekendverblijven, constructies, vijvers,…
- Afbraak aangekochte weekendverblijven en constructies
- Herstel microreliëf (uitgegraven vijvers, illegale storten en ophogingen)
- Aanpak vismigratieknelpunten
- Opmaak technisch ontwerp structuurherstel Molenbeek-Bollaak ifv hermeandering
- Inrichting aangekochte percelen ifv Natura 2000 doelen
- Afbraak, inrichtingsvisie en inrichting site Goormans te Nijlen
- Uitrollen toeristisch/recreatief onthaalplan
- Promotie door toeristische diensten

Focusgebied 2. Olens Broek - Langendonk

Trekker(s)
Agentschap voor Natuur en Bos en Vlaamse Milieumaatschappij

Situering en doel focusgebied

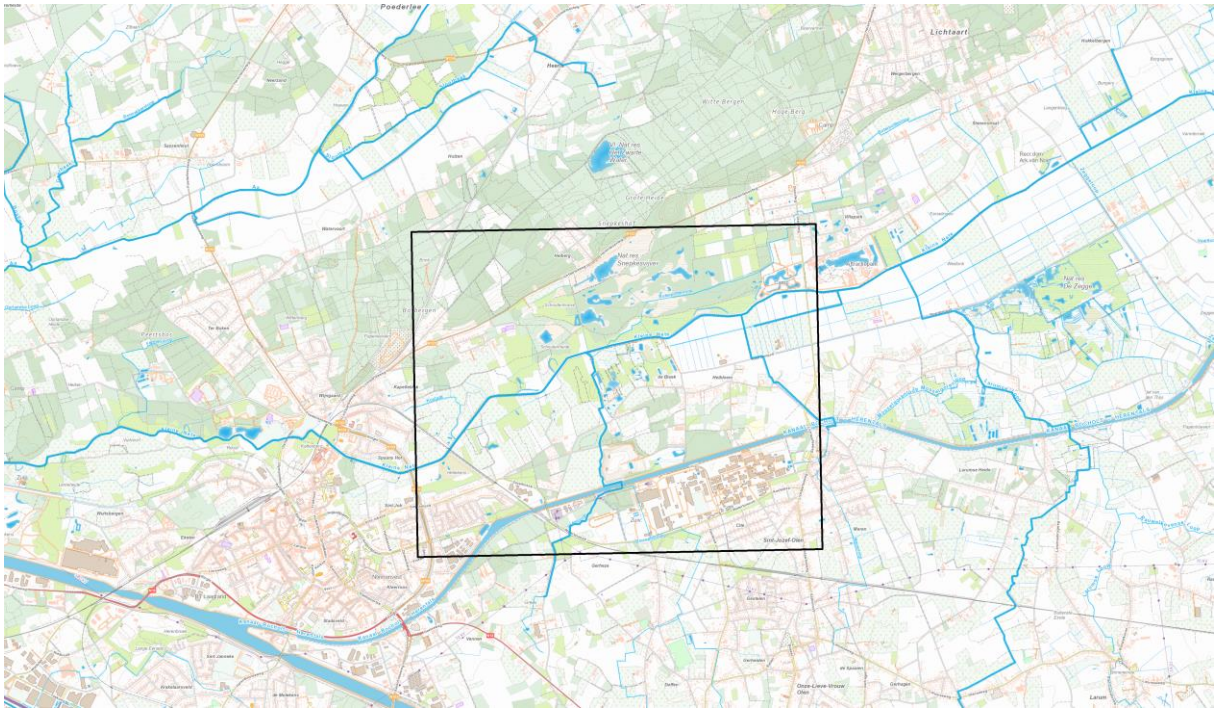

Het gebied Olens Broek -Langendonk is een natuurgebied gelegen langsheen de Kleine Nete te Olen en Herentals. De vallei ligt hier ingebed tussen 2 parallel lopende duinruggen. Vanuit een integrale benadering van de complexe verdrogingsproblematiek werd er beslist om ook deze duinruggen mee op te nemen in het projectgebied. In het zuiden wordt het gebied begrensd door het kanaal Bocholt-Herentals In het oosten is er een harde grens met de Landbouwontginning van het Geels Gebroekt uit de jaren ‘50. In het noorden vormt steilrand met de Kempense Heuvelrug de grens, al loopt de natuur hier gewoon verder. De westgrens wordt gevormd door de spoorlijn tussen Mol en Antwerpen, maar ook hier loopt het valleigebied verder om vanuit de Hellekens een groenblauwe ader doorheen de stad Herentals te vormen.

Het gebied is gedeeltelijk gelegen in het habitatrichtlijngebied “BE2100026 - Valleigebied van de Kleine Nete met brongebieden, moerassen en heiden, de Zegge en de Ronde Put” en behoort tot het speerpuntgebied Kleine Nete II inzake waterkwaliteit. De functies natuur, water, bos en landbouw komen er vandaag voor. De ligging van dit natuurlijke overstromingsgebied opwaarts de kern van Herentals, de nog intacte gradiënt tussen de vallei en de Kempense Heuvelrug en de zeer beperkte aanwezigheid van bebouwing scheppen unieke mogelijkheden voor het duurzaam herstel van het natuurlijke valleisysteem.

Maar net zoals zovele andere Vlaamse valleigebieden kampt het Olens Broek sterk met verdroging. Verschillende studies en mediaberichten tonen aan dat het de hoogste tijd is om in te grijpen om de Europees beschermde vegetaties en de veenbodems in de vallei nog te redden.

De oorzaak van de verdroging is meervoudig. Door het rechttrekken van de Kleine Nete vanaf het begin van vorige eeuw tot de laatste rechttrekking en verdieping in de jaren ’70 wordt het water versneld uit het valleigebied afgevoerd. Het waterpeil in de Kleine Nete blijkt de ongeveer 1,2 m gedaald te zijn ten opzichte van de historische situatie. De lengte van de Kleine Nete tussen de Lichtaartseweg en de stuw aan het Spaans Hof in Herentals is maar liefst 2km korter geworden. Hierdoor is de structuurkwaliteit van de Kleine Nete en de bijhorende vegetatie sterk achteruit gegaan. Dit heeft tot gevolg dat de waterstand in de Nete in de zomermaanden nog harder wegzakt, waardoor de drainerende werking nog toe neemt. De zijwaterlopen van de Kleine Nete, waarvan de Gerheezeloop de voornaamste is, en de perceelsgrachten doorheen het gebied hebben de daling van de Kleine Nete gevolgd en liggen momenteel zeer diep ingesneden in het landschap. Tijdens de zomermaanden vallen ze veelal droog en zorgen ze voor een sterke drainage van het gebied. Maar ook de kwelstromen vanaf de hoger gelegen flanken van de vallei zijn sterk verminderd ten gevolge van industriële grondwaterwinningen (o.a. Umicore/Aurubus) en de

bebossing van de landduinen. Door de klimaatverandering neemt het aantal periodes met extreme droogte toe waardoor de waterstanden in deze zomermaanden vaak verder wegzakken.
Deze meervoudige problematiek vraagt dan ook een geïntegreerde aanpak.

Via het strategisch project zal samen met de betrokken actoren getracht worden om de verdrogingsproblematiek in het Olens Broek aan te pakken, zodat de aanwezige Europees beschermde habitats niet verder degraderen en de aanwezige potenties voor de bijkomende ontwikkeling van habitats ten volle benut kunnen worden. Enkel door een integraal herstel van de waterhuishouding kan het gebied een duurzame toekomst krijgen. Hiervoor is op korte termijn actie vereist. Door de aanhoudende droge zomers zakt het grondwater immers te ver weg, waardoor de aanwezige veenbodems droog komen te vallen en veraarden waardoor ze zichzelf beginnen afbreken. Dit proces zorgt niet enkel voor de achteruitgang van de aanwezige natuurwaarden, maar maakt van het gebied ook een bron van CO2 richting de atmosfeer. De impact hiervan wordt geraamd op een uitstoot van 20-30 ton CO2 equivalent per ha per jaar en dit terwijl het gebied eigenlijk een zeer grote potentie heeft om CO2 op te slaan. Het is dan ook duidelijk dat dit proces dringend terug omgekeerd moet worden zodat het veengebied terug geactiveerd kan worden om water vast te houden en CO2 op te slaan.

Beleidscontext van het focusgebied

Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen - AGNAS
Het plangebied wordt in de ruimtelijke visie Neteland aangeduid als een gebied voor behoud en herstel van uitgesproken natuurwaarden in valleien met ruimte voor natuurlijke waterberging (gebied 6.6 Vallei van de Kleine Nete tussen Herentals en Snepkensvijver). Het gebied maakt deel uit van actiegebied 18 (Vallei van de Kleine Nete stroomopwaarts van Herentals – Zegge) uit het operationeel uitvoeringsprogramma voor de afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur (AGNAS) in de regio Neteland dat de Vlaamse Regering op 21 december 2007 goedgekeurde.

Het gebied ligt binnen het plangebied van het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan Vallei van de Kleine Nete en Aa waarvoor in 2011 een plenaire vergadering werd georganiseerd. De procedure werd in 2018 terug opgestart. Op 15 maart 2019 keurde de Vlaamse Regering de startnota voor het RUP goed.
In het planvoornemen wordt het natuurlijk karakter van het valleigebied versterkt ter hoogte van huidige landbouwbestemming en dit zowel op de linker- als rechteroever van de Kleine Nete.

Natura 2000 Instandhoudingsdoelstellingen habitatrichtlijngebied en Vlaams Ecologisch Netwerk
Het projectgebied ligt bijna volledig binnen het habitatrichtlijngebied ‘Valleigebied van de Kleine Nete met brongebied, moerassen en heiden’ waarvoor gebiedsspecifieke instandhoudingsdoelstellingen werden vastgesteld. Het gebied is ook gedeeltelijk aangeduid als grote eenheid natuur “De Vallei van de Kleine Nete benedenstrooms” als onderdeel van het Vlaamse Ecologisch Netwerk. Voor het gebied zijn volgende doelstellingen vooropgesteld:

1. Realisatie van een natte natuurkern (> 150 ha) in het Olens Broek/Langendonk (Dg 1) met aanwezigheid van een mozaïek aan biotopen zoals elzenbroekbossen (> 66 %), traag stromende en stilstaande wateren, natte schraalgraslanden, ruigtes, rietmoerassen, … als leefgebied voor Rosse vleermuis, Blauwborst, IJsvogel, Gevlekte witsnuitlibel, Porseleinhoen, …
2. Herstel van de natuurlijke hydrologie in de vallei van de Kleine Nete en haar infiltratiegebieden (p.i. 1)
3. Omvorming van niet-habitatwaardig bos naar boshabitats en effectieve bosuitbreiding (p.i. 6)

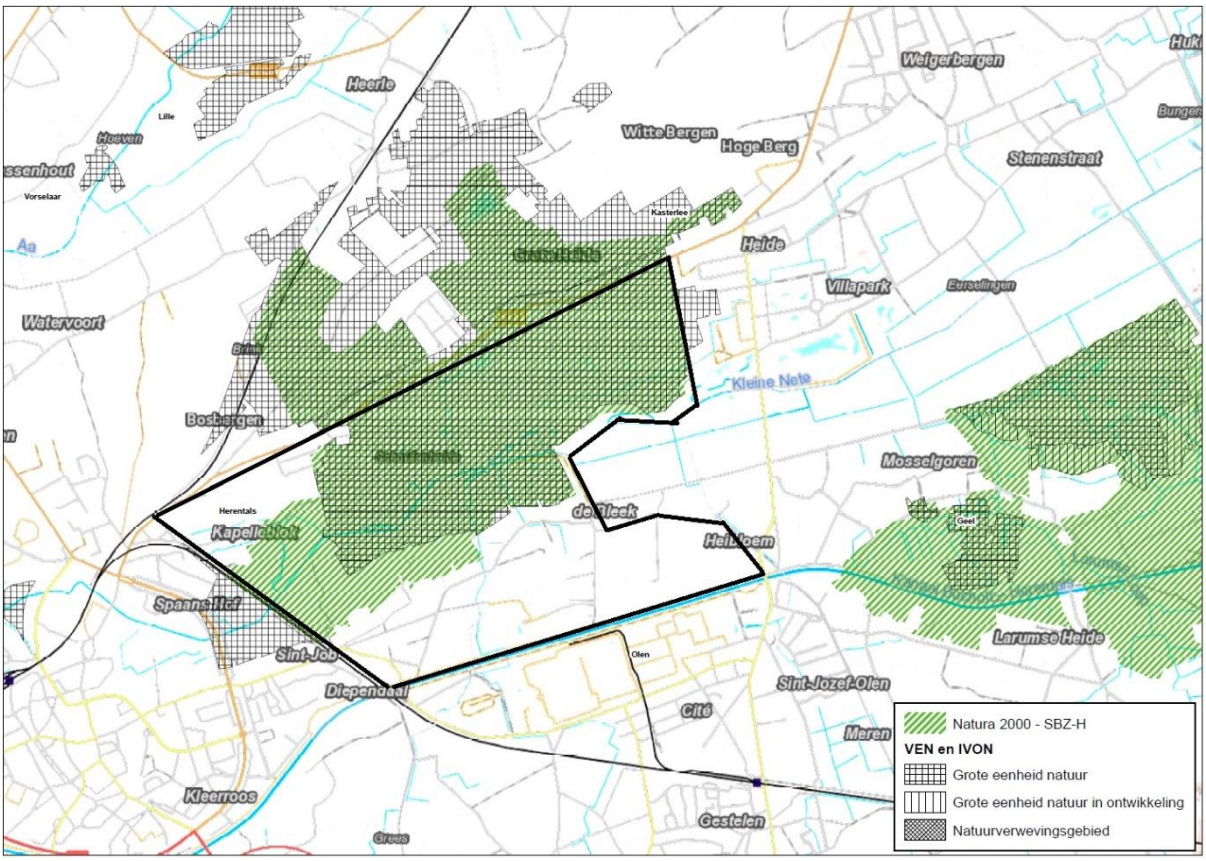

Figuur. Habitatrichtlijngebied, VEN en IVON met aanduiding van het gebied Olens Broek - Langendonk

<u>Stroomgebiedbeheerplan voor de Schelde 2016-2021</u>
Het projectgebied maakt deel uit van het afstroomgebied van het Vlaams oppervlaktewaterllchaam Kleine Nete II waarvoor in het stroomgebiedbeheerplan het halen van de goede ecologische toestand is vooropgesteld tegen 2021. Ondanks het feit dat het er naar uit ziet dat deze doelstelling niet volledig gehaald zal worden, zal de Vlaamse Regering zo goed als zeker vasthouden aan de hoogst mogelijke ambitie voor de Kleine Nete in het volgende stroomgebiedbeheerplan (2022-2027).De referentiemeetplaats voor de Kleine Nete ligt een beetje verder stroomafwaarts het projectgebied in Herentals.

<u>Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan Olen</u>
Relevante richtinggevende bepalingen zijn:

1. Gewenste ontwikkeling van de elementen die onderdeel zijn van de landschappelijke structuur
    a. Vrijwaren en beschermen van gave landschappen en relictzones (Olens Broek)
    Voor de gave landschappen en relictzones kan een ontwikkelingsvisie worden opgemaakt, mogelijk in samenwerking met de hogere overheid voor de vrijwaring van het geheel. Uitgangspunt daarbij is het behoud van de diversiteit en herkenbaarheid van deze landschappen; ze dienen maximaal gevrijwaard te blijven van verdere versnippering en versnijding door infrastructuur en bebouwing.
    b. Versterken van landschappelijke netwerken en openruimteverbindingen (De Bleek)
    In de overige openruimtegebieden is de samenhang door het menselijk ingrijpen reeds sterk verminderd. In deze gebieden is de densiteit van de nog aanwezige landschapsrelicten en vooral hun onderlinge verbondenheid bepalend voor de gehele landschappelijke waardering en derhalve voor de gewenste ruimtelijke structuur van het gebied. Beschermen en versterken van de aanwezige lijn- en puntvormige relicten is dan ook aangewezen in deze volgende gebieden.
2. Differentiëren van de natuurlijke structuur
    a. Binnen de gemeente Olen worden de gebieden zoals het Olens Broek, die nu reeds een hoge biologische waarde hebben, deel uitmaken van een groter (ecologisch) waardevol geheel en tevens erkend/beheerd worden als natuurreservaat geselecteerd als gebied met prioritaire natuurfunctie. De natuurfunctie is er bovengeschikt aan de andere functies en komt als hoofdgebruiker voor, het beleid is gericht op de ruimtelijke ondersteuning van het behoud en de verdere ontwikkeling van de huidige biologische waarde.
    b. Op een aantal plaatsen treffen we in Olen biologisch waardevolle gebieden aan die deel uitmaken van een groter ecologisch waardevol geheel of complex, maar waar de natuurfunctie niet geheel tot haar recht komt. Om verdere versnippering ervan tegen te gaan of zelfs terug te draaien, worden deze gebieden geselecteerd al natuurontwikkelingsgebied. Dit geldt o.a. voor het gebied

De Bleek en Heibloem. De natuurfunctie is er bovengeschikt aan de andere functies en komt als hoofdgebruiker voor, ofwel wordt dit op termijn gewenst. Het beleid is gericht op de ruimtelijke ondersteuning van het behoud van de huidige biologische waarde en het herstel en de ontwikkeling van een hogere biologische waarde.

3. Gewenste ontwikkeling clusters met weekendverblijven
    a. De kleine cluster van weekendverblijven op de Bleek bevindt zich in een stuifzandcomplex, dat infiltratiegebied is voor het Olens Broek. Vanuit de visie op de open ruimte wordt hier gestreefd naar natuurontwikkeling om aldus de bufferfunctie van deze zone tussen natuurgebied (Olens Broek) en bedrijvigheid (Umicore) te versterken. Het behoud van de verblijfsfunctie, zowel permanent als recreatief, is hier niet gewenst. Er wordt gekozen voor een actief uitdoofscenario. De gemeente zet hierin de nodige juridische stappen om niet-vergunde weekend-verblijven te laten verdwijnen en vergunde verblijven een mogelijkheid tot herlocatie aan te bieden.

Beschermde cultuurhistorische landschappen en vastgestelde landschapatlas
Het gebied maakt deel uit van het erfgoedobject “Heuvelrug tussen Herentals en Lichtaart met de Netevallei”. Het noordoostelijke deel ervan is aangeduid als beschermd cultuurhistorisch landschap Snepkensvijver en omgeving.

Strategisch karakter van het focusgebied

Het grote natuurlijke overstromingsgebied van de Kleine Nete tussen de Kempense Heuvelrug en het stuifzandcomplex van de Bleek, opwaarts het stadcentrum van Herentals is bijna volledig gevrijwaard gebleven van bebouwing. Dit biedt unieke mogelijkheden om de dynamiek tussen rivier en vallei te herstellen en de CO2 captatie door veenvorming terug te activeren. Hierdoor kan er terug een duurzaam klimaat robuust valleisysteem ontstaan. Die visie is duidelijk, maar de weg ernaartoe is uitermate complex. De oorzaken van de verdroging zijn immers meervoudig. Een gebiedsgerichte aanpak met alle betrokken actoren is dan ook noodzakelijk.
De sterkste schouders zijn al jaren actief in de vallei en werken reeds lange tijd samen aan het herstel. Zo zijn er al lang plannen voor de hermeandering van de Kleine Nete die de komende jaren ook effectief uitgevoerd zullen worden. Daarnaast wordt er ook in het gebied zelf door kleinere maatregelen getracht om de verdroging tegen te gaan. Deze maatregelen bleken echter niet voldoende en botsten op lokale randvoorwaarden (o.a. opwaarts gelegen landbouwactiviteiten) die een grote opstuwing van de Kleine Nete onmogelijk maken. Daarnaast maken historische verontreinigingen van de waterbodem en de oeverzones van diverse waterlopen het vaak ook zeer complex om gewenste maatregelen in de praktijk uit te voeren.
Aangezien enkel het aanpakken van drainage onvoldoende blijkt wordt er ook naar de andere zijde van het watersysteem gekeken. Hiervoor dient in overleg met de aanwezige bedrijven nagegaan worden wat de mogelijkheden zijn om bv. hun grondwaterwinningen terug te schroeven, of een deel van hun waterstromen na gebruik in het productieproces terug aan te wenden om lokaal te laten infiltreren.

De complexiteit van de problematiek en de verscheidenheid aan mogelijke oplossingen maken het project bijzonder uitdagend. De eerste stappen zijn reeds gezet. Zo werd een analyse van de problematiek gemaakt en werden alle betrokken actoren een eerste keer samen gebracht. Het engagement om de komende jaren ook effectief maatregelen te nemen is er. Vanuit een gecoördineerde aanpak kunnen deze stappen ook effectief gezet worden.

Via deze benadering wordt er in het focusgebied bijgedragen aan de verschillende klimaatprogramma’s uit het strategisch project.

Beoogd resultaat van het focusgebied

Het focusgebied wil concreet volgende zaken realiseren:

1. Verder uitrollen van de hermeandering van de Kleine Nete ter hoogte van het Olens Broek.
   Voor de Kleine Nete ter hoogte van het Olens Broek ligt een herstelproject voor. In eerste instantie zal de realisatie van de nieuwe meander ter hoogte van “De Hellekens” zorgen voor een opstuwing van de Kleine Nete ter hoogte van het Olens Broek. In een volgende fase is het eveneens de bedoeling om een aantal historische meanders terug aan te sluiten. Door het opnieuw aansluiten van een aantal afgesloten meanders en door een peilverhoging van 0,5 m ter hoogte van de Hellekens kan hopelijk een deel van het probleem opgelost worden. Naast het aansluiten van de meanders zou er ook in de huidige waterloop ingegrepen kunnen worden om de natuurlijke processen van erosie en aanslibbing terug te stimuleren door het aanbrengen van stroomdeflectoren/drempels. Op deze wijze kan mogelijk de kwaliteit van de waterloop zelf eveneens verbeterd worden. Door dit herstel in de Kleine Nete wordt de belangrijkste drainage van het gebied aangepakt. Al deze maatregelen kunnen en zullen genomen worden door de waterloopbeheerder (VMM). De eigendomsstructuur is hierbij van cruciaal belang. Niet enkel om de aansluiting van de meanders zelf mogelijk te maken maar ook om de impact van de hogere waterstanden in de Kleine Nete te kunnen beperken tot percelen met vegetaties/teelten die hier geen negatieve effecten van ondervinden. Via een samenwerking met ANB kunnen

een aantal meanders aangesloten worden, de overige meanders - die nog geen eigendom zijn van het ANB - zullen door VMM verworven worden. Indien deze grondverwerving vlot verloopt, is de uitvoering van de hermeandering mogelijk binnen de doorlooptijd van het strategisch project.

2. Verondieping van de kleinere waterlopen en grachten in het Olens Broek.
   Het Olens Broek wordt doorsneden door verschillende waterlopen en grachten die ervoor zorgen dat het grondwater er versneld afgevoerd wordt. Door deze waterlopen en grachten terug te verondiepen of te dempen kan de afvoer van het water uit het gebied sterk vertraagd worden. De belangrijkste waterlopen met een sterk drainerende werking zijn de Gerheezeloop en de Langendonkloop. Daarnaast zijn er ook nog een aantal kleinere grachten zowel op de linkeroever als de rechteroever van de Kleine Nete die eveneens voor een sterke drainage zorgen.
   De Gerheezeloop kent een historische verontreiniging en kan dus niet zonder voorafgaand bodemonderzoek aangepakt worden. Deze verontreiniging werd veroorzaakt door het lozen van afvalwater vanuit de metaalindustrie op deze waterloop. Sinds het afkoppelen van de afvalwaterlozing door Aurubis (er wordt nu via een buis rechtstreeks op de Kleine Nete geloosd) is de bron van de vervuiling grotendeels verdwenen. De historische vervuiling kan echter nog wel in de waterbodem en oeverzones aanwezig zijn. Vooraleer de Gerheezeloop verondiept kan worden, dient er dus eerst een bodemonderzoek, waaruit een eventuele saneringsnoodzaak zal blijken. Begin dit jaar werd er reeds door OVAM initiatief genomen het bodemonderzoek op te starten. Na afronding van het onderzoek zal duidelijk worden welke de verdere stappen zijn om de drainerende werking van de Gerheezeloop weg te nemen. Ook voor de overige grachten en waterlopen in het gebied zal door ANB bekeken worden wat de mogelijkheden zijn om de drainerende werking terug te dringen. Hierbij speelt voornamelijk de eigendomsstructuur een belangrijke rol. Daar waar er reeds mogelijkheden zijn om nu maatregelen te nemen, zullen de grachten aangepast worden. Daarnaast zullen de beschikbare middelen voor aankoop van gronden gericht ingezet worden om cruciale percelen met betrekking tot het herstel van de waterhuishouding te kunnen verwerven. De actie zal ook na afronding van het strategisch project verder gezet worden tot lokale hydrologie volledig geoptimaliseerd is in functie van de te bereiken natuurdoelen.

3. Onderzoek naar de mogelijkheden van doordacht gebruik van de grondwaterwinningen en bemalingen van de industrie
   Om uitspoeling van historische vervuiling naar de omliggende gebieden te vermijden en voor gebruik in hun productieproces worden er op de zuidflank van de vallei enorme hoeveelheden grondwater onttrokken. Samen met de industrie en OVAM zullen de huidige grondwaterwinningen onderzocht worden en via de bestaande modellen bekeken worden hoe deze impact verkleind kan worden. In eerste plaats zal er onderzocht worden of het oppompen van het grondwater teruggeschroefd kan worden, of er uit andere grondwaterlagen water opgepompt kan worden, of er kanaalwater gebruikt kan worden, …. Daarnaast kan er tevens onderzocht worden of het mogelijk is om productiewater terug in het systeem te brengen via bv. retourbemaling, lokale infiltratie in het grachtenstelsel, … (Dit is uiteraard wel zeer sterk afhankelijk van de kwaliteit en chemische samenstelling van dit water). Eventuele maatregelen zullen genomen worden in overleg tussen industrie, OVAM, lokale besturen en terreinbeheerders en vastgelegd in samenwerkingsovereenkomsten teneinde uitgevoerd te kunnen worden.

4. Bevloeiing met water van andere bronnen.
   Momenteel wordt een beperkt gedeelte van het Olens Broek bevloeid met Netewater tijdens de zomermaanden. Hiermee wordt getracht om de drainerende werking van de grachten te blokkeren waardoor het grondwater langer in de bodem blijft. Het effect blijft echter beperkt tot de stroken rond de grachten. Deze oplossing zou mogelijk ook over een grotere schaal toegepast kunnen worden, op een uitgebreider deel van het grachtenstelsel (bv. op de Langendonkloop). Het systeem is echter weinig duurzaam en wordt enkel toegepast om de huidige negatieve effecten waar mogelijk te mitigeren. Het zou in de toekomst dus enkel een maatregel mogen zijn indien de rest van de maatregelen niet afdoende blijkt te zijn.

5. Versterken van de infiltratiemogelijkheden ter hoogte van de valleiflanken
   Beheerders en lokale besturen bekijken samen of de infiltratiecapaciteit van de valleiflanken verbeterd kan worden. Er wordt hierbij o.a. gedacht aan het versneld omzetten van naaldbos naar loofbos en/of open habitats, het wegnemen van ontharding, ….

6. Vermijden van verzilting van het Olens Broek na realisatie van peilverhogingen
   Het effluent van Umicore wordt geloosd in de Bankloop die opwaarts het Olens Broek uitmondt in de Kleine Nete. Uit de meetresultaten van VMM blijkt in de afgelopen jaren een groot verschil in zoutconcentratie tussen de meetpunten op de Kleine Nete op- en afwaarts de monding van de Bankloop. Daar waar de concentratie opwaarts nog onder de milieukwaliteitsnorm zit, kan afwaarts bijna een verdrievoudiging vastgesteld worden tot bijna 1200 mg/L. De beoordeling springt zodoende van ‘goed’ opwaarts de Bankloop naar ‘ontoereikend’ tot ‘slecht’ afwaarts.. De sulfaatconcentratie vertoont een gelijkaardig beeld. Binnen het focusgebied wordt de mogelijke impact hiervan op het Olens Broek en de beekhabitats geëvalueerd. Het Europees referentiemeetpunt voor de Kleine Nete ligt in Herentas thv de Olympiadelaan en wordt tevens negatief beïnvloed, ook dit wordt mee in de scope genomen. Na de peilverhoging van de Kleine Nete zal het

chloriderijke Netewater geregeld het Olens Broek inlopen. Samen met de bedrijven zal bekeken worden hoe deze potentiële impact kan verkleind worden . Op het einde van het project zullen de maatregelen duidelijk zijn en zullen de nodige afspraken gemaakt zijn hoe deze zullen geïmplementeerd worden.

Focusgebied 3. Bovennetes

Trekker(s)
Agentschap voor Natuur en Bos, provincie Antwerpen (Dienst Integraal Waterbeleid) en Bekkensecretariaat Netebekken

Situering en doel focusgebied

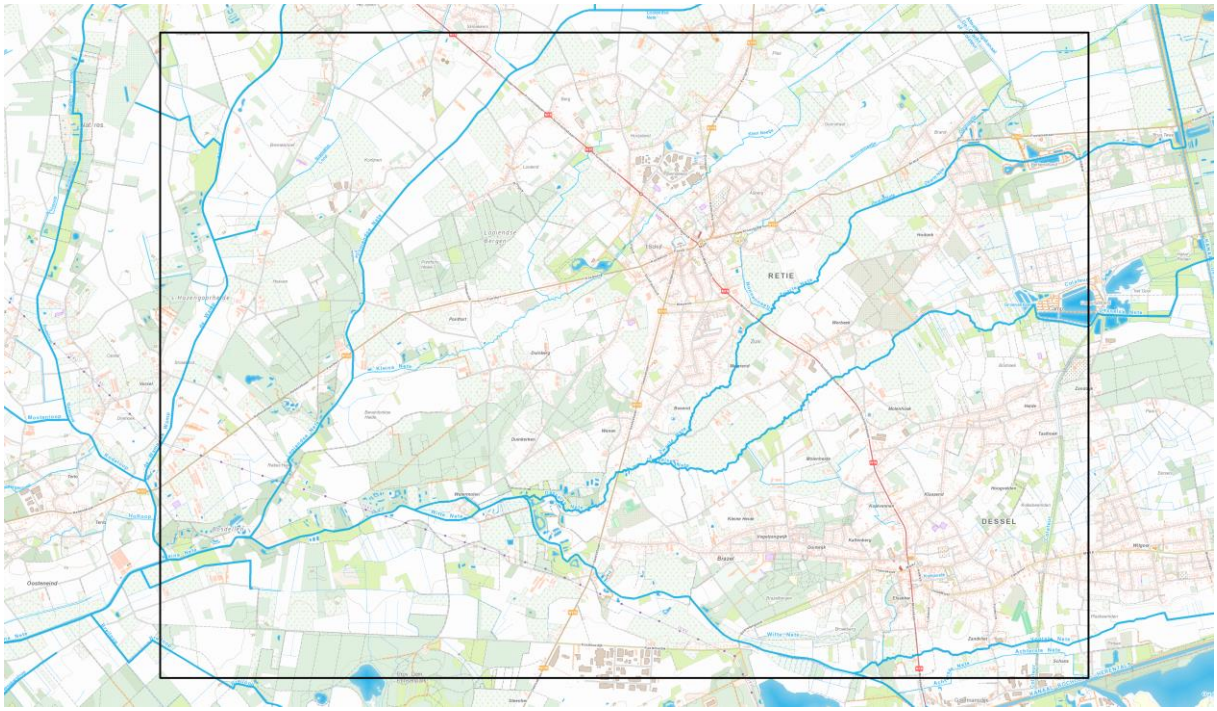

De Desselse en Zwarte Nete zijn twee bovenlopen van de Kleine Nete die grotendeels binnen habitatrichtlijngebied gelegen zijn. Ze stromen door deelgebied 6 van de SBZ BE2100026 “Valleigebied van de Kleine Nete met brongebieden, moerassen en heiden”. De waterlopen kennen hun brongebied in Mol-Postel op de rand van het Kempens plateau, waarna ze onder het kanaal Dessel-Schoten sifoneren om dan met een nog relatief goede structuurkwaliteit parallel aan elkaar af te vloeien tot hun samenvloeiing net opwaarts de N118. Iets stroomafwaarts deze baan vloeit de Desselse Nete, net opwaarts de watermolen van Retie, samen met de bovenloop van de Kleine Nete. Dit, van nature zeer nat gebied, is nog relatief gevrijwaard gebleven van intensieve landbouw en herbergt lokaal nog enkele echte natuurpareltjes zoals laagveenvegetaties en broekbossen. Op relatief korte afstand in westelijke richting voegen ook het Loeijens Neetje en de Wamp zich bij de Kleine Nete. Dit uitermate natte gebied tussen de N118 en de samenvloeiing van Kleine Nete en Wamp lijkt het meest geschikt voor de realisatie van een natte natuurkern van > 150 ha zoals opgenomen in het S-IHD besluit voor de SBZ. Flankerend aan dit valleisysteem liggen nog enkele pareltjes met natte heide zoals het ’s Gravendel en het Reties Heike. Deze natuurgebieden met een unieke ecologische waarde herbergen nog heel wat Europees beschermde vegetaties en soorten zoals heikikker. Het projectgebied beperkt zich tot het stroomgebied van 3 waterlopen en ligt voor het grootste deel op het grondgebied van de gemeenten Dessel en Retie. Enkel het meest stroomafwaarts traject van de Kleine Nete, tot aan de samenvloeiing met de Wamp is gelegen op het grondgebied van Kasterlee.

Dwars op de stroomrichting van de Zwarte en Desselse Nete doorsnijdt de Collateur het oosten van de gemeenten Retie en Dessel. De Collateur is in feite een bevloeiings- en afwateringskanaal aangelegd tussen de twee hoofdkanalen “Bocholt-Herentals” en “Dessel-Schoten”. De “gracht”, zoals deze waterloop in de volksmond gekend is, is sinds geruime tijd in onbruik geraakt aangezien de moderne landbouwtechnieken bevloeiing met “rijker” kanaalwater overbodig maakten. Deze “gracht” mag dan wel zijn functie verloren zijn het blijft een markant landschapsrelict met sterke ecologische, landschappelijke en recreatieve potenties.

Zowel de Desselse en Zwarte Nete als de Kleine Nete maken ook deel uit van het speerpuntgebied Kleine Nete I. Volgens het stroomgebiedbeheerplan van de Schelde 2016-2021 moest in dit gebied tegen 2021 de goede toestand bereikt worden. Dit houdt onder meer in dat de toestand van de biologische kwaliteitselementen fytobenthos (kiezelwieren), macrofyten (waterplanten), macro-invertebraten (met het blote oog zichtbare ongewervelden) en vissen ten minste goed is. Deze doelstelling zal niet gehaald worden, maar het gebied blijft een belangrijk

aandachtsgebied in het nieuwe stroomgebiedbeheerplan 2022-2027 met 2027 als nieuwe deadline voor het halen van de doelstelling.

Aansluitend op deze doelstelling vanuit de kaderrichtlijn Water hebben beide waterlopen ambitieuze doelen voor habitattype 3260 en de Europees beschermde vissoorten beekprik, rivierdonderpad en kleine modderkruiper. Hiervoor dienen de waterlopen aan een aantal bijkomende kwaliteitseisen te voldoen.

- hooguit matig eutroof water met een lage stikstof- en fosforconcentratie ,lage concentratie bestrijdingsmiddelen en lage sedimentvracht
- natuurlijke beekstructuur (meandering, stroomkuilenpatroon, afwisseling sedimentfracties, …)
- exoten < 10 %
- helofyten < 30 %
- drie groeivormen van waterplanten aanwezig
- betere ruimtelijke spreiding van piekdebieten

De beschermde vissoorten stellen nog enkele bijkomende eisen aan hun habitat ten opzichte van het habitattype 3260, waaraan momenteel niet voldaan wordt..

De Desselse en de Zwarte Nete stromen overwegend door intensief landbouwgebied. Omwille van de aanrijking van het water met nutriënten ontwikkelt er zich ’s zomers een sterke kruidgroei in de waterlopen die de afvoer van het water belemmert. Door het gebrek aan stroming loopt de watertemperatuur ’s zomers soms te hoog op voor de vissoorten (dwz. boven 20-21 °C). Het zuurstofgehalte daalt ’s zomers regelmatig onder de verstrengde norm van 8 mg/l die voor beekprik en rivierdonderpad werd ingevoerd. Dit kan deels, maar niet volledig verklaard worden door pieken in de concentraties CZV en BZV.
Om de percelen voor de intensieve landbouw bewerkbaar te houden in het zomerseizoen, voert de waterbeheerder jaarlijks één of meerdere kruidruimingen uit, maar de waterplanten groeien in snel tempo weer aan.
Uit terreincontroles uitgevoerd i.k.v. een ecohydrologische studie in de periode mei -augustus 2016 blijkt dat ook de habitatkwaliteit van de waterlopen onvoldoende is. Nergens was een stroomkuilenpatroon aanwezig. Omwille van de geringe stroomsnelheid gebeurt er geen uitsortering van verschillende sedimentfracties. De bodem van de waterlopen bestaat hoofdzakelijk uit zand. De geringe stroomsnelheid resulteert ook in slibophoping. De sliblaag is gemiddeld 15 cm dik. In de Desselse Nete is de sliblaag beduidend dikker dan in de Zwarte Nete met dikten tot wel 90 cm.
Uit recent visonderzoek van Van Nieuwenhuyze et al. (2019), dat werd uitgevoerd in opdracht van ANB, blijkt dat in de Desselse Nete rivierdonderpad eerder meer stroomopwaarts aanwezig is, beekprik enkel in het afwaartse deel tot ongeveer aan de Molsebaan en kleine modderkruiper overal aanwezig is. De resultaten voor Zwarte Nete zijn vergelijkbaar: Beekprik komt er voor in het meer afwaartse gedeelte tot aan de Molsebaan, rivierdonderpad eerder in het opwaarts deel en kleine modderkruiper over de volledige lengte van de waterloop.

Ondanks het feit dat deze waterlopen op vele vlakken kwalitatief bij de top van Vlaanderen behoren, is het de voorbije jaren niet gelukt om ze tot een goede ecologische toestand te brengen. Via het focusgebied willen we hier de komende jaren gericht inzetten om deze doelstellingen wel te realiseren. Aangezien het gebied bijna volledig in agrarisch gebruik is, zullen er ook vanuit deze sector de nodige inspanningen geleverd moeten worden. Enkel maatregelen in de waterloop zelf zullen niet volstaan. In een voorbereidende studiefase is het voorstel gelanceerd om via voldoende brede oeverzones de waterlopen terug de noodzakelijke ruimte te geven en de milieu-impact vanuit het landbouwgebied terug te dringen. Dit project omhelst dus een fundamentele wijziging van het grondgebruik langs waterlopen in agrarisch gebied en vergt dus een andere kijk op de waterloop en haar omgeving door de betrokken eigenaars, gebruikers, waterloopbeheerders en lokale besturen. Er zal dus in de eerste plaats aan draagvlak gewerkt moeten worden. Het project heeft de potentie om uit te groeien tot een voorbeeld voor de vergroening van het landbouwbeleid in Vlaanderen, waarbij er een evenwicht gezocht wordt tussen het bereiken van de doelstellingen vanuit de kaderrichtlijn water en de habitatrichtlijn en het agrarisch landgebruik. Verder kan het ook als pilootproject voor de realisatie van blauwgroene netwerken, een doelstelling van het ruimtelijk beleid in Vlaanderen en belangrijk in het kader van klimaatadaptatie, beschouwd worden.

Beleidscontext van het focusgebied

<u>Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen - AGNAS</u>
Het plangebied wordt in de ruimtelijke visie Neteland aangeduid als een gebied waar de agrarische bestemming bevestigd dient de worden (9.2). Daarnaast dienen de natuurwaarden in de vallei van de Kleine, Zwarte en Desselse Nete versterkt te worden (4.4, 4.5, 4.6, 4.7).

Het gebied maakt deel uit van deelgebied 2 (Bovenlopen van de Kleine Nete) uit het operationeel uitvoeringsprogramma voor de afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur (AGNAS) in de regio Neteland dat de Vlaamse Regering op 21 december 2007 goedkeurde. Hiervoor wordt gesteld dat verder onderzoek en overleg nodig is, i.f.v. het gedetailleerd in kaart brengen van het landbouwgebruik en de landbouwbedrijfszetels en concrete mogelijkheden voor uitbreiding van natuur- of bosgebieden in functie van de instandhoudingsdoelstellingen. Ook het opmaken van een gevoeligheidsanalyse voor bestaande landbouwbedrijven in het gebied wordt naar voren geschoven.

Natura 2000 Instandhoudingsdoelstellingen habitatrichtlijngebied en Vlaams Ecologisch Netwerk
De valleien van de Zwarte en Desselse Nete zijn binnen het projectgebied bijna volledig aangeduid als habitatrichtlijngebied 'Valleigebied van de Kleine Nete met brongebied, moerassen en heiden' waarvoor op 23 april 2014 gebiedsspecifieke instandhoudingsdoelstellingen werden vastgesteld. De doelstellingen situeren zich voornamelijk in het herstel van de valleihabitats en de waterloop zelf. O.a. hiervoor dient er binnen dit deelgebied een natte natuurkern van > 150 ha gerealiseerd te worden. Stroomafwaarts de N118 is het samenvloeiingsgebied van Desselse, Zwarte en Kleine Nete ook aangeduid als grote eenheid natuur "De Vallei van de Kleine Nete benedenstrooms " als onderdeel van het Vlaamse Ecologisch Netwerk.
Aangezien de waterlopen populaties herbergen van beekprik, kleine modderkruiper en rivierdonderpad, werden ze mee opgenomen in het soortenbeschermingsprogramma voor deze drie Europees beschermde vissoorten.

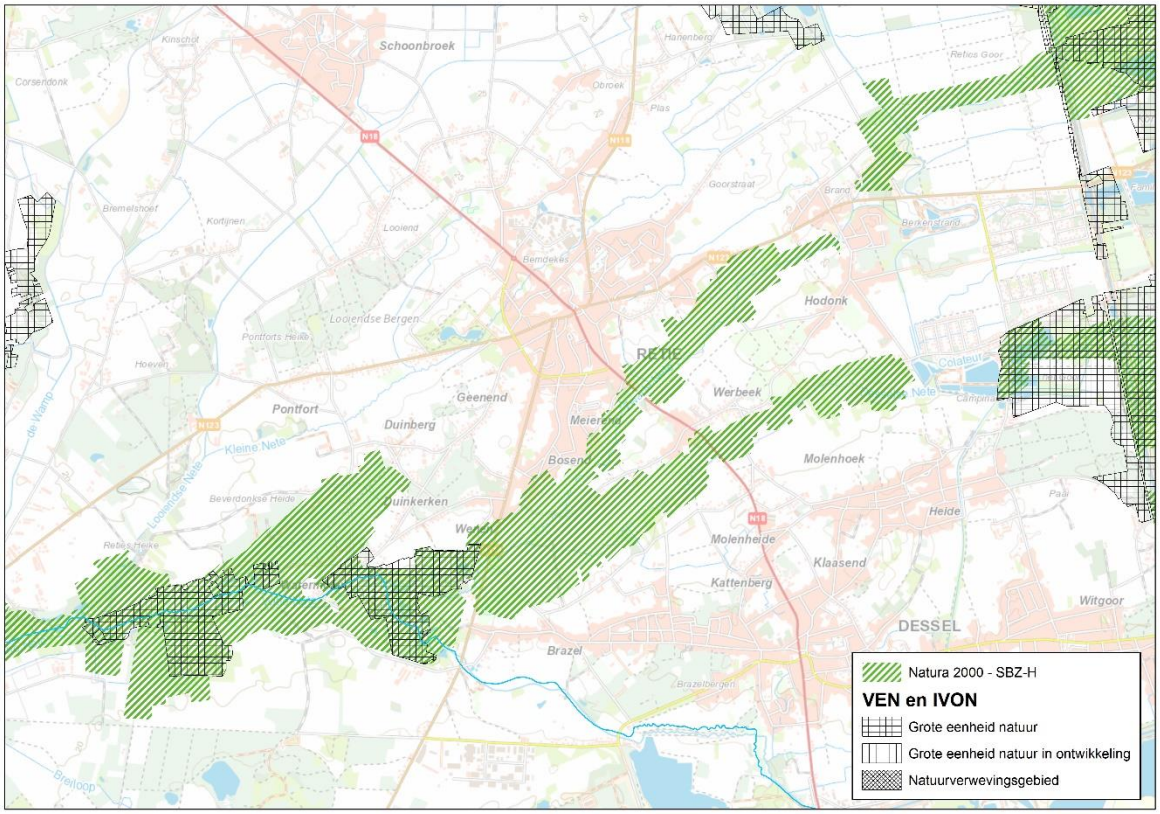

Figuur. Habitatrichtlijngebied en VEN

Beschermde cultuurhistorische landschappen en vastgestelde landschapatlas
Het valleigebied van de Desselse Nete opwaarts de straat Zanddijk maakt deel uit van het beschermd cultuurhistorisch landschap "Het Goor". De watermolen van Retie en haar omgeving is eveneens beschermd als cultuurhistorisch landschap

Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan Retie (2006)
Onderstaande tekst bundelt de informatie uit de verschillende gedeelten van het RSP. De Zwarte en Desselse Nete worden hierin aangeduid als natte corridor, structurerend hydrografisch element en gaaf valleilandschap.

In Retie ligt het brongebied van enkele bovenlopen van de Kleine Nete. Deze bronfunctie is structuurbepalend op regionaal niveau. De brongebieden geven het ontstaan aan specifieke natuurlijke infiltratie-kwelrelaties die zich uiten in de lagergelegen gebieden. In het kader van een integraal waterbeheer verdienen deze elementen van het fysische systeem de nodige aandacht.
Een belangrijk deel van de natuurlijke meandering van de bovenlopen van de Kleine Nete (buiten de ruilverkavelingsgebieden) is in Retie gevrijwaard gebleven. Mede daardoor behoren deze bovenlopen zowel qua waterkwaliteit als qua structuurkenmerken tot de meest waardevolle van Vlaanderen. De valleien zijn belangrijke dragers van de natuurlijke structuur en lenen zich goed als kapstok om maatregelen op te enten voor de uitbouw van de ecologische infrastructuur en natuurverbindingen.

De Zwarte en Desselse Nete werden geselecteerd als gebieden voor natuurverweving. Het samenvloeiingsgebied van deze waterlopen met de Kleine Nete, 's Gravendel en het samenvloeiingsgebied met het Loeijens Neetje verder stroomafwaarts werden geselecteerd als natuurconcentratiegebied. In de natuurconcentratiegebieden wordt er gewerkt aan het behoud en ontwikkeling van natuurwaarden en ecologische processen Via de bestemming, inrichting en beheer moeten de nodige condities gecreëerd worden om de natuurlijke ecotopen te herstellen of

verder te laten ontwikkelen. De ecologische processen die vaak aan de basis liggen van de natuurwaarden, moeten daarbij gevrijwaard of hersteld worden. In natuurverwevingsgebieden moeten naast de natuurfunctie ook andere verzoenbare functies nevengeschikt kunnen voorkomen en mag de ene functie de andere niet verdringen.
De regionale bronfunctie van de bovenlopen Kleine Nete is een ecologisch proces van bovenlokaal belang waarvan het belang nog gaat toenemen. Maatregelen moeten genomen worden om waardevolle veengebieden en kwelgebieden duurzaam te behouden. Dit kan randvoorwaarde scheppen voor andere ruimtegebruikers (in de open ruimte).
De watersystemen vormen een volwaardig onderdeel van de fysische ruimte en hun veerkracht moet zoveel mogelijk worden hersteld. Dit betekent dat waar mogelijk aan oppervlaktewater opnieuw de ruimte gegund wordt om te overstromen en te meanderen volgens een zo natuurlijk mogelijk patroon. Lage alluviale gronden dienen van oudsher voor de afvoer en berging van water en sediment, bebouwing is in deze gebieden uit den boze. Natuurlijke kwel- en infiltratiegebieden moeten hun functie op een behoorlijke manier kunnen vervullen. Ruimtelijke uitvoeringsplannen bieden de mogelijkheid inrichtings- en beheersmaatregelen te specificeren. Concrete uitvoering kan ondersteund worden door beheerovereenkomsten en subsidieregelingen met de grondgebruikers.
Het creëren van de gewenste ruimtelijke condities voor de natuurlijke structuur kan leiden tot een conflict met andere ruimtegebruikers. Dit is in het bijzonder het geval binnen de gebieden met een waardevolle ecologische infrastructuur, waar niet natuur maar een ander bodemgebruik hoofdgebruiker is. In dergelijke gebieden moet gestreefd worden naar een evenwichtige invulling waarbij kansen voor de verschillende sectoren behouden blijven. Hiervoor is het noodzakelijk om het draagvlak opnieuw te vergroten door de landbouwsector actief te betrekken bij te realiseren doelstellingen zodat de natuurdoelstellingen mee gedragen worden door verschillende gebruikers van het landelijke gebied en in het bijzonder de landbouw.
In de valleien en gebieden met een hoge grondwaterstand dient de landbouw opnieuw sterker afgestemd te worden op het fysisch systeem. Graslandgebruik is hier een logische teelt.

Ruimtelijk structuurplan gemeente Dessel (2010)

Onderstaande tekst bundelt de informatie uit de verschillende gedeelten van het RSP. De vallei van de Desselse Nete wordt geselecteerd als drager van de open ruimte ten noorden van Dessel.

Ten noorden en ten zuiden van de gemeente Dessel situeren er zich twee duidelijke open ruimtecorridors, elk met een eigen, specifiek karakter. Het noorden wordt gedragen door de twee beekvalleien van de Desselse en Zwarte Nete en heeft een homogeen open karakter, het zuiden wordt gedragen door de Witte Nete en krijgt een meer gedifferentieerd karakter vanwege de verschillende geplande ontwikkelingen daar. Het verloop van de beekvalleien versterkt eveneens de typerende oost-west structuur van de gemeente. De beekvalleien ten noorden vormen de lineaire dragers van de open ruimte en dienen als dusdanig erkend en uitgebouwd te worden. De loop van de beekvalleien binnen de gemeente dient uitgebouwd te worden als natuurverbinding en landschappelijk structurele drager van de open ruimte. De landbouwfunctie blijft er behouden, maar voor het valleigebied worden wel een aantal bijkomende aandachtspunten voorgesteld. De delen aansluitend bij de vallei van de Desselse Nete (deels habitatrichtlijngebied) worden aangeduid als verwevingsgebieden. De verwevingsgebieden moeten een buffer vormen tussen de intensieve landbouw en de natuurwaarden. De percelen in het valleigebied worden als weiland gebruikt, akkers komen voor op de drogere gronden. De landbouwpercelen ter hoogte van de Desselse Nete hebben een recreatieve meerwaarde.

Strategisch karakter van het focusgebied

De Desselse en Zwarte Nete zijn 2 van de belangrijkste bovenlopen van de Kleine Nete en vormen dus mee de bron van het volledige aquatische ecosysteem. Het kwaliteitsherstel van dit brongebied is dan ook essentieel om in de nabije toekomst een goede ecologische toestand te bereiken in de rest van de vallei van de Kleine Nete. De nog relatief goede staat van deze bovenlopen maakt herstel op korte termijn haalbaar, maar dan dient er wel nu actie ondernomen te worden. De ligging van de bovenlopen in intensief agrarisch gebied maakt dit herstel echter niet evident. Verschillende belangen komen hier immers samen. De agrarische functie van het gebied wordt door alle betrokken actoren erkend, maar ook het belang van het valleiherstel wordt in alle beleidsdocumenten onderschreven. Via het project zal er getracht worden om hier een duurzaam en werkbaar evenwicht in te vinden, waarbij het functioneel landbouwgebruik terug afgestemd wordt op de natuurlijke randvoorwaarden die door het valleisysteem opgelegd worden. De waterloopbeheerders engageren zich om extra inspanningen te leveren om de structuurkwaliteit van de waterloop terug tot op topniveau te brengen, maar hiervoor is voldoende ruimte langsheen de waterloop nodig. Ook het landgebruik in de oeverzones dient hiervoor aangepast te worden om inspoeling van nutriënten en pesticiden, afkalving van de oevers te vermijden en terug meer beschaduwing toe te laten langsheen de waterloop. Door de uitrol van dergelijke maatregelen kunnen ook de maatregelen binnen de bedding van de waterloop teruggeschroefd worden.
Naast de duidelijke ecologische potenties en het opvangen van de klimaatverandering zijn ook de recreatieve mogelijkheden in het gebied nog onderbenut. Dit project schept kansen om ook hier de nodige stappen voorwaarts in te zetten en van de dynamiek onder de partners gebruik te maken om een doordacht recreatieplan uit te werken met aandacht voor verschillende recreatievormen en het leggen van zachte recreatieve verbindingen doorheen het landschap.

In eerste instantie zal het zaak zijn om voldoende draagvlak te creëren voor de ingeslagen weg. Maar dit traject biedt vooral kansen. Vanuit de visie om in cruciale systemen, zoals deze valleien, het landgebruik terug af te stemmen op de natuurlijke omstandigheden kan er in dit pilootproject gewerkt worden aan een effectieve duurzame vergroening van de lokale landbouw. Het project kan dan ook een voorbeeld vormen voor een duurzame samenwerking in andere kwetsbare (vallei-)gebieden.

Beoogd resultaat van het focusgebied

Het focusgebied wil concreet volgende zaken realiseren:

1. *Draagvlak creëren voor het samengaan van de realisatie van de Europese Natuurdoelen, de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water en het agrarisch gebruik in valleisystemen:*
   Één van de belangrijkste acties om dit focusgebied te doen slagen is het verkrijgen van voldoende draagvlak bij de lokale landbouwers, grondeigenaars en besturen. Momenteel heerst er immers heel wat onduidelijkheid omtrent de vooropgestelde doelstellingen. Via een ecohydrologische studie werden er immers een aantal mogelijke theoretische scenario's berekend voor de realisatie van de Europese natuurdoelen, maar deze dienen uiteraard nog verder geconcretiseerd te worden. Dit is iets dat we via dit project samen met alle betrokken actoren wensen te doen. Momenteel wordt er gewerkt aan het samenbrengen van alle beschikbare informatie. Daarna is het de bedoeling om samen met de lokale besturen en de landbouworganisaties een communicatieplan op te maken en te implementeren gericht op alle betrokken actoren.

2. *Uitrol van een gebiedsspecifiek hersteltraject voor de bovenlopen van de Kleine Nete*
   Naast het creëren van draagvlak zal ook medezeggenschap een belangrijk element zijn om de uitrol van het hersteltraject te doen slagen. De doelstellingen zijn duidelijk de weg er naartoe kent verschillende mogelijke pistes. Het is noodzakelijk om dit traject met alle betrokken actoren, ook de lokale eigenaars en gebruikers, samen vast te leggen. Als vertrekpunt wordt er momenteel gewerkt aan een basisdocument waarin de taakstellingen vanuit het beleid (Habitatrichtlijn, Kaderrichtlijn Water, ruimtelijke structuurplannen, …) en mogelijke uitvoeringsspistes helder weergegeven worden. Naast deze beleidsmatige randvoorwaarden op Vlaams niveau zullen er uiteraard ook randvoorwaarden naar boven komen vanuit de bedrijfsvoering van de lokale landbouwers, de visie van de waterloopbeheerders, de landeigenaars en de terreinbeherende verenigingen en de beleidsplannen van de gemeentebesturen (bv. op vlak visie rond landgebruik, recreatief medegebruik, …). Via een gezamenlijk traject zal getracht worden om vanuit al deze verschillende uitgangspunten een duurzame hersteltraject voor het volledige valleigebied te ontwikkelen.

   De realisatie van de vooropgestelde doelstellingen voor het gebied wordt vorm gegeven via een aantal concrete deelprojecten.

   1) Bereiken van een goede ecologische kwaliteit van de waterlopen en realisatie van de doelstellingen voor de beschermde vissoorten.
      De goede ecologische toestand dient ten laatste tegen 2027 bereikt te worden en ook voor de vissen is het noodzakelijk om op korte termijn actie te ondernemen. Als onderdeel van het hersteltraject zal er samen met de betrokken actoren een uitvoeringstrategie omtrent de oeverzones afgesproken worden om de vooropgestelde doelstelling tegen 2027 te bereiken. De uitrol van deze strategie over de volledige valleien van de Desselse en Zwarte Nete binnen de 3 jaar lijkt niet realistisch, aangezien deze een totaal andere kijk op het gebruik en beheer van het valleisysteem vraagt van alle betrokken actoren. Daarom zal het zaak zijn om, waar mogelijk, op korte termijn al één of meerdere pilootprojecten voor een oeverzone op te zetten. Zo'n project biedt niet enkel mogelijkheden om de effectiviteit ervan ten opzichte van de vooropgestelde doelstellingen lokaal in te schatten, maar brengt ook de mogelijke impact ten opzichte van de bedrijfsvoering van lokale landbouwers in beeld. Een pilootproject laat toe om beiden te evalueren en kan bijdragen tot het vergroten van het draagvlak voor de maatregelen. Het pilootproject moet op deze wijze in staat zijn om de uitrol van de herstelstrategie in de rest van het projectgebied te faciliteren. Op deze wijze kan er de komende 3 gewerkt worden aan zowel het creëren van draagvlak als het uitwerken van een strategie voor de volledige vallei als het nemen van de eerste stappen op het terrein zelf.

   2) Realisatie van een natte natuurkern van > 150 ha in het stroomgebied van Zwarte Nete, Desselse Nete en Kleine Nete
      Het valleigebied waar de Desselse Nete, Kleine Nete, het loeijens neetje en Wamp samen komen en de aanliggende natte heidegebieden staan sterk onder druk en hebben te kampen met verdroging en eutrofiëring. Gezien deze problematiek in grote mate veroorzaakt wordt door de verdroging van het valleigebied[10], is het essentieel om voor het globale gebied een plan van aanpak op te maken en uit te voeren. Ondanks het feit dat het gebied in alle structuurplannen opgenomen is als een gebied met prioriteit voor natuurontwikkeling, is het genomen initiatief tot op heden nog beperkt. De meest kwetsbare natuurkernen zijn er de laatste jaren zelfs nog op achteruit gegaan. Het wordt dan ook dringend tijd om het tij te keren. Via dit focusgebied wensen we hiervoor initiatief te nemen. In de eerste plaats zal hiervoor, in nauw overleg met de lokale besturen en betrokken actoren, een stappenplan opgemaakt worden voor

[10] Conclusie van de ecohydrologische studie die in opdracht van het ANB in het gebied werd uitgevoerd tussen 2016 en 2018.

het volledige gebied. Op deze wijze kan samen gezocht worden naar een evenwicht tussen natuur, landbouw en andere gebruiksfuncties in het gebied, rekening houdend met het noodzakelijke hydrologisch herstel.

3) Samenstellen van een gebiedsspecifiek maatregelenpakket en bijhorende instrumentenmix
Zowel voor de realisatie van de natte natuurkern als voor het bereiken van een goede waterkwaliteit en een gunstige staat van instandhouding voor de verschillende vissoorten zullen er heel wat verschillende instrumenten ingezet moeten worden. Om de geselecteerde hersteltrajecten op het terrein uit te kunnen rollen, zal het noodzakelijk zijn om een op maat gemaakt maatregelenpakket samen te stellen. Gezien de complexiteit van de situatie en de verscheidenheid aan mogelijke uitvoeringsmethodes, die verspreid in het gebied toepasbaar zijn, zijn er momenteel ook nog heel wat instrumenten denkbaar om het maatregelenpakket uit te voeren. Er kan hierbij o.a. gedacht worden aan: beheerovereenkomsten, landinrichting, lokale grondenbank, natuurinrichting, …. Via het strategisch project willen we hier, samen met de betrokken actoren, doordachte keuzes in maken om zo een duurzame implementatie van de verschillende maatregelen de vooropgestelde doelstellingen te realiseren.

3. *Landschappelijke, recreatieve en ecologische opwaardering van de Collateur*
Een gerichte visie voor het gebruik en beheer van dit landschapsrelict is er momenteel niet. Het gebied biedt echter heel wat kansen. Het is immers een groene lineaire structuur die kilometers lang ononderbroken is. Binnen dit focusgebied zullen de Dienst Integraal Waterbeheer van de provincie Antwerpen en het Agentschap voor Natuur en Bos samen met de lokale besturen en belanghebbenden een integraal hersteltraject voor de Collateur opstarten om de landschappelijke, recreatieve en ecologische potenties een optimale invulling te geven. Hierbij zal o.a. nagegaan worden of de Collateur terug (gedeeltelijk) watervoerend gemaakt kan worden, hoe de verschillende zachte recreatiestromen optimaal gestuurd kunnen worden, aantakkend op de bovenlokale werking en hoe de ecologische verbindingsfunctie verder geoptimaliseerd kan worden.